

**Samuel Rybníkár
Martin Pogádl (eds.)**

POTRAVINOVÉ PRÁVO 2024

**Konferenčný zborník vedeckých prác
z medzinárodnej vedeckej konferencie
Potravínové právo 2024**

**TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA**

POTRAVINOVÉ PRÁVO 2024

konferenčný zborník vedeckých prác
z medzinárodnej vedeckej konferencie
Potravínové právo 2024

TRNAVA, 2024

Vzor citácie

RYBNIKÁR, S., POGÁDL, M. (eds.) *Potravinové právo 2024. Konferenčný zborník vedeckých prác z medzinárodnej vedeckej konferencie Potravinové právo 2024. 1. vydanie.* Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, 2024.

Editori

Mgr. Samuel Rybnikár, PhD.
Mgr. Martin Pogádl

Recenzenti

doc. JUDr. Michal Maslen, PhD.

Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta

JUDr. Jozef Milučký, PhD.

emeritný sudca Najvyššieho súdu Slovenskej republiky

doc. MVDr. Matej Pospiech, Ph.D.

Veterinárni univerzita Brno, Fakulta veterinárni hygieny a ekologie

doc. Ing. Peter Zajác, PhD.

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Fakulta biotechnológie a potravinárstva

Za jazykovú a odbornú úpravu príspevkov zodpovedajú autori jednotlivých príspevkov.

Vydavateľ

Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta

Miesto a rok vydania

Trnava, 2024

ISBN: 978-80-568-0685-2 (online)

DOI: <https://doi.org/10.31262/978-80-568-0685-2/2024>

OBSAH

Predhovor	6
Vedecké práce	
Štefan Ailer – Lucia Benešová Implementácia Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2021/2117 ohľadom označovania vína nutričnými hodnotami v Slovenskej republike	7
Milan Damohorský České potravinové právo a problémy s ním spojené	12
Tomáš Gábriš Generálna klauzula, neurčité pojmy a ich výklad: aplikované na potravinové právo	20
Jozef Golian – Jozef Čapla Špecifiká zemepisného označovania vybraných potravín	30
Eva Hybenová – Anna Mikulajová – Silvia Mošovská Dvojaká kvalita potravín na Slovensku a v EÚ	39
Mária Levická – Jaroslav Jedlička – Štefan Ailer Vývoj právnych a legislatívnych aspektov podporných a psychotropných látok	47
Martin Pogádl – Samuel Rybnikár Aktuálna judikatúra označovania potravín – vec Soyka a vec LSI-Germany	53
Samuel Rybnikár – Martin Pogádl Povinné sprievodné údaje názvu potraviny s akcentom na právny poriadok Slovenskej republiky	61
Jana Rysová – Dana Gabrovská Bezlepková diéta a bezlepkové potraviny v Českej republike v průběhu 25 let	68

Jana Venhartová	
Koniec miliónových pokút v obchode s potravinami?	
	77
Ľubomír Zlocha, Jana Strémy	
Verejnoprávna a súkromnoprávna regulácia influencer marketingu	
	84

PREDHOVOR

Milí čitatelia,

dostáva sa Vám do rúk prvý zborník recenzovaných vedeckých prác z medzinárodnej vedeckej konferencie Potravinové právo, ktorú organizuje Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave a Potravinárska komora Slovenska. Už tretí rok sa v Modre na Zochovej Chate (prvý ročník konferencie sa konal v Bratislave) schádzajú poprední špecialisti na potravinové právo a potravinársku legislatívu, aby prezentovali svoje štúdie a diskutovali o aktuálnych témach. Konferencia Potravinové právo je výsledkom jedinečnej spolupráce medzi akademickou sférou a potravinárskym priemyslom a obchodom s potravinami. Prepája tiež dva vedné odbory – potravinárstvo a právo. Rovnako ako konferencia, domnievam sa, že aj tento zborník recenzovaných vedeckých prác je jedinečný. Je totiž tvorený príspevkami z oblasti práva aj potravinárstva – majú však vždy spoločný menovateľ, a tým je potravinové právo a potravinárska legislatíva. Čitateľ sa v ňom preto dočíta nielen o vývoji právnych a legislatívnych aspektov podporných a psychotropných látok z potravinárskeho pohľadu, ale aj o problematike označovania potravín rastlinného pôvodu názvami mliečnych výrobkov z právnického pohľadu.

Na tomto mieste by som chcel vyjadriť úprimnú vďaku každej autorke a autorovi, ktorí sa podujali prispieť svojimi rukopismi do tohto zborníka. O to viac, že ide o nový projekt, ktorý ešte nie je vo vedeckej komunite etablovaný. Verím však, že tak ako si získala obľubu konferencia Potravinové právo, svoje miesto si obháji aj tento zborník a stane sa úspešným a trvalým projektom.

Nakoniec, toto dielo by nemohlo vzniknúť bez obetavej a záslužnej práce jednotlivých recenzentov. Na tomto mieste by som im preto veľmi rád poďakoval.

Samuel Rybnikár

IMPLEMENTÁCIA NARIADENIA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY (EÚ) 2021/2117 OHĽADOM OZNAČOVANIA VÍNA NUTRIČNÝMI HODNOTAMI V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

IMPLEMENTATION OF THE REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL (EU) 2021/2117 REGARDING THE LABELING OF WINE WITH NUTRITIONAL VALUES IN THE SLOVAK REPUBLIC

Štefan Ailer, Lucia Benešová

Abstrakt

Vína vyrobené z hrozna z ročníka 2024 budú už plne podliehať novým predpisom o označovaní energetickej (nutričnej) hodnoty a tiež bude povinné uvádzať na spotrebiteľskom obale zložky produktu. Víno je v Európskej únii zaradené medzi potraviny a toto Nariadenie je argumentom EÚ jednotne označovať potraviny. Naďalej platí, že všetky povinné údaje sa na obale musia nachádzať v rovnakom zornom poli tak, aby boli súčasne čitateľné bez potreby otáčať produktom a musia byť zobrazené nezmazateľným písmom a odlišiteľné od okolitého textu alebo grafiky. Veľkosť znakov použitých na zobrazenie údajov musí byť bez ohľadu na druh použitého písma minimálne 1,2 mm. Povinné údaje musia byť uvedené v jazyku krajiny, v ktorej sa víno uvedie na trh. V príspevku prinášame možnosti, ako implementovať predpisy do praxe.

Kľúčové slová : víno, energetická hodnota, označovanie

Abstract

Wines made from grapes harvested in 2024 will be fully subject to the new regulations on labeling energy (nutritional) values, and it will also be mandatory to list the ingredients of the product on the consumer packaging. Wine is classified as a food product in the European Union, and this Regulation is the EU's argument for uniformly labeling food products. It remains required that all mandatory information must be displayed in the same field of vision on the packaging so that it is readable simultaneously without the need to rotate the product, and it must be displayed in indelible text, distinguishable from surrounding text or graphics. The size of the characters used to display the information must be at least 1.2 mm, regardless of the font type used. The mandatory information must be provided in the language of the country where the wine is being marketed. In the article, we present options for implementing the regulations in practice.

Keywords : wine, energy value, labelling

ÚVOD

Označovanie vína nutričnými hodnotami a zložkami sa bude riadiť v zmysle delegovaného Nariadenia (EÚ) Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2021/2117 z 2.

decembra 2021. V profesných kruhoch sa objavila informácia, že energetickú hodnotu bude možné z pohľadu sacharidov uvádzať „paušálne“ pre kategóriu suché (0-9 g/l), polosuché (9-18 g/l), polosladké (18-45 g/l). Určite by sme sa všetci potešili takejto výnimke, avšak podľa Nariadenia platí, že pri každej štatisticky odlišnej kombinácii obsahu cukrov a etanolu (výrobná dávka) mimo povolenej tolerancie by mal byť na obale uvedený jedinečný údaj E.

Postup pri označovaní zložiek vína

Zoznam zložiek musí obsahovať všetky určené prídavné látky použité pri výrobe výrobnej dávky, ktoré sú stále prítomné v konečnom výrobku aj v zmenenej forme, ako aj všetky určené technologické pomocné látky používané pri výrobe označeného vína, ktoré spôsobujú alergie alebo neznášanlivosť.

Príklad pre víno, kde sa akýmkoľvek spôsobom upravovala cukrnatosť muštu, alebo obsah cukru v hotovom produkte:

Zložky: „hroznový mušt, zahustený hroznový mušt/cukor, kyselina citrónová, pšeničná bielkovina, CMC, PVPP, arabská guma, manoproteín... (látky môžu byť uvedené aj medzinárodným symbolom „E xyz“). Poz.: pre šumivé a iné upravované vína je označovanie zloženia ešte o niečo komplikovanejšie, keďže sa používa napr. líkér, ktorý obsahuje niekoľko ďalších zložiek.

Príklad pre víno, kde sa neupravovala cukrnatosť muštu, alebo obsah cukru v hotovom produkte:

Zložky: hroznový mušt, kyselina citrónová, pšeničná bielkovina, CMC, PVPP, arabská guma, manoproteín... (látky môžu byť uvedené aj medzinárodným symbolom „E xyz“).

Postup pri označovaní energetickej hodnoty

Energetická hodnota „E xyz KJ / xyz Kcal na 100 ml“ sa musí uviesť v rovnakom zornom poli ako ostatné povinné údaje a nemôže byť uvedená kódom. Obsahové látky, z ktorých sa energetická hodnota skladá a počíta a aj zložky, už môžu byť uvedené kódom.

Etanol a sacharidy sú hlavnými nutričnými zložkami vína. Pri výpočte E sa vychádza zo skutočných hodnôt týchto dvoch parametrov. Je možné, že medzi parametre výpočtu sa zaradia aj celkové kyseliny a glycerol, ktorých hodnoty v každom víne sú zdrojom pre cca 4 – 7 Kcal.

Pre výpočet (presnosť) výživových údajov sa uplatňuje článok 31 Nariadenia (EÚ) č. 1169/2011, s tým, že ohľadom čerpania pokladov sú tu tri priaznivé informácie:

1. Hodnoty pre výpočet vychádzajú z cit. Nariadenie: a) analýzy potraviny; b) známych alebo skutočných priemerných hodnôt použitých zložiek; alebo z c) všeobecne uznávaných a akceptovaných údajov.

2. Energetická hodnota a zložky by mali byť označené ako „priemerná hodnota“, ktorá najlepšie predstavuje množstvo živín, ktoré daná potravina obsahuje, a umožňuje prirodzenú variabilitu potravín, sezónnu variabilitu a iné faktory, ktoré môžu spôsobiť zmenu skutočnej hodnoty. Prevádzkovatelia potravinárskych podnikov by mali konať v dobrej viere s cieľom zabezpečiť vysoký stupeň presnosti označenia výživovej hodnoty. Deklarované hodnoty by sa mali približovať priemerným hodnotám v rámci viacerých výrobných dávok.

3. Zmeny v označovaní sa budú uplatňovať len na vína, ktorých technologický proces k 8.12.2023 nebol ukončený. Pre vína z kampane ročníka 2023, ktoré budú k danému dátumu 8.12. vo fáze ukončenia prvotnej fermentácie, nebude potrebné uvádzať údaje o energetickej hodnote a zložení.

3a). Na mušty a vína, v ktorých dňa 8.12.2023 ešte prebiehala primárna, alebo sekundárna alkoholová fermentácia (bobuľové, slamové, ľadové, cibébové, tokajské, sekundárne kvasenie šumivých vín), sa Nariadenie 2021/2117 vzťahovalo už od dátumu 8.12.2023. Ako sme uviedli v úvode, implementácia na produkty z pestovateľského ročníka 2024 bude už plošne obligátna a výrobcovia sa musia na zmeny dôsledne pripraviť.

Energetickú hodnotu E a zložky možno uvádzať:

1a) Fyzicky textom - ak priestor neumožňuje tabuľkovú prezentáciu, môže sa použiť textový lineárny formát, alebo

1b) Fyzicky v zarovnanej tabuľke.

2) Elektronickými prostriedkami, a to prostredníctvom čiarového kódu akéhokoľvek druhu (QR, 2D iný ako QR, 1D, farby, čip), ktorý odkazuje na online informácie. KÓD VŠAK MUSÍ PO NAČITANÍ ROZBALIŤ IBA TIETO PREDMETNÉ ÚDAJE (nie napr. marketingové údaje, alebo fotky web – to musí byť v inom kóde)! Ak sa označenie výživovej hodnoty a/alebo zoznam zložiek sprístupní elektronickými prostriedkami (kód QR alebo podobný kód), kód sa musí uviesť v tom istom zornom poli ako ostatné povinné údaje. Predpísaná minimálna veľkosť QR kódu na etikete je 12 x 12 mm. Pre lepšiu čitateľnosť scanermi odporúčame aplikovať o niečo väčší rozmer QR kódu.

Tabuľka 1 Príklad označenia výživovej (energetickej) hodnoty vína tabuľkou – červené víno s obsahom sacharidov 3,0 g/l a obsahom etanolu 14,5 obj. % (prepočet na 100 ml)

	Obsahové látky pre výpočet energetickej hodnoty (1 – 7)	(E / 100 ml)		
		KJ	Kcal	
0	Energia na KJ/100 ml = súčet riadkov 1 - 7 po prepočte z obsahových látok na g/l a ďalej na kcal. Výsledok = E:	347	83	0 - Tento údaj musí byť fyzicky na obale. Nie len v QR kóde.
1	Tuky	zanedbateľné množstvá		*premenné:
2	z toho nasýtené mastné kyseliny	zanedbateľné množstvá		
3	Sacharidy – prepočet g/100 ml na kcal	0,4	*0,3	
4	z toho cukry	0,3		
5	Bielkoviny	0,1		
6	Soľ	zanedbateľné množstvá		
7	Etanol – prepočet obj. % na (g/100 ml) a ďalej na kcal	9,2	*14,5	

Poznámka: Výsledok konkrétnej výrobnnej dávky uvedený v zornom poli etikety vína = E: 347 KJ / 83 kcal / 100 ml. ***žlté bunky** = premenná, ktorej skutočná hodnota slúži ako podklad pre výpočet „E“.

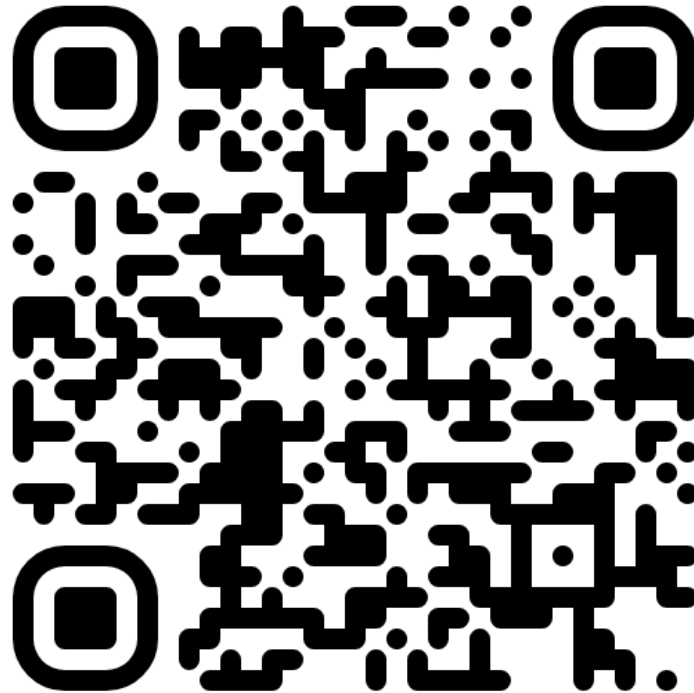
Prevody medzi Kcal a KJ sa počítajú podľa vzorca:

- 1 Kcal = 4,184 kJ

- 1 KJ = 0,2388 Kcal

Obrázok 1 Príklad QR kódu produktu – červené víno z roku zberu 2024 s uvedením dátumu výroby napr. 26.3.2025

Energia: 347 KJ / 83 kcal / 100 ml.

Software pre výpočty a tvorbu QR kódov – www.siplabel.sk

Nové údaje v prípade publikovania textom zaberú značný priestor zorného poľa etikety a tiež narušia výrobcovi doteraz používanú grafiku. Z toho dôvodu predpokladáme a odporúčame využitie elektronickej prezentácie formou QR kódu. Materiál s koeficientmi prepočtov premenných a generáciu QR kódov bude môcť každý registrovaný subjekt využívať okrem iného na portáli www.siplabel.sk. V rámci vlastného konta a zapísania konkrétneho vína s analytickými parametrami systém vygeneruje QR kód v niekoľkých jazykoch, vo formáte použiteľnom tlačiarňou etikiet. Po zadaní skutočnej hodnoty premenných na portáli podľa nastavených vzorcov softvér postupne prepočíta: obj. % - g/l – KJ – Kcal. V prípade požiadavky vygeneruje užívateľovi QR kód. V programe www.siplabel.sk umožňuje systém uviesť aj povinné údaje o zložkách vína (pozri tabuľku 1 a obr. 1).

ZÁVER

Na produkty z pestovateľského ročníka 2023 sa Nariadenie vzťahovalo už od 8.12.2023 iba v prípade, že k tomuto dátumu nebol ukončený proces fermentácie. Pre všetky vína z kampane ročníka 2024, bude už povinné uvádzať údaje o energetickej hodnote a zložení. Vína z ročníka 2023 a staršie nepodliehajú Nariadeniu 2021/2117 sa môžu naďalej uvádzať na trh bez uvedenia údajov o energetickej hodnote a zložení, až do vyčerpania zásob. Je dôležité, byť pripravený a nenechať všetko na poslednú chvíľu. Veríme, že implementácia predpisu sa podarí úspešne a včas a tak, aby slovenské víno neutrpelo prípadným nezvládnutím procesu žiadnu ujmu.

Literatúra

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2021/2117 z 2. decembra 2021, ktorým sa mení nariadenie (EÚ) č. 1308/2013, ktorým sa vytvára spoločná organizácia trhov s poľnohospodárskymi výrobkami, nariadenie (EÚ) č. 1151/2012 o systémoch kvality pre poľnohospodárske výrobky a potraviny, nariadenie (EÚ) č. 251/2014 o vymedzení, opise, obchodnej úprave, označovaní a ochrane zemepisných označení aromatizovaných vínnych výrobkov a nariadenie (EÚ) č. 228/2013 o osobitných opatreniach v oblasti poľnohospodárstva v prospech najvzdialenejších regiónov Únie. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1169/2011 z 25. októbra 2011 o poskytovaní informácií o potravinách spotrebiteľom, ktorým sa menia a dopĺňajú nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1924/2006 a (ES) č. 1925/2006 a ktorým sa zrušuje smernica Komisie 87/250/EHS, smernica Rady 90/496/EHS, smernica Komisie 1999/10/ES, smernica Európskeho parlamentu a Rady 2000/13/ES, smernice Komisie 2002/67/ES a 2008/5/ES a nariadenie Komisie (ES) č. 608/2004. AILER, Š., PINTÉR, E. 2023. *Management of Grape and Wine Quality*. Nitra : Slovenská poľnohospodárska univerzita, 2023. 193 s. ISBN 9788055226972. KAJABA, I., ŠTENCL, J., ŠAŠINKA, M., TRUSKOVÁ, I., GAZDÍKOVÁ, K., HAMADE, J., BZDÚCH, V. 2015. *Odporúčané výživové dávky pre obyvateľstvo v Slovenskej republike* (9. revízia). Bratislava : Ministerstvo zdravotníctva SR, 2015, 22-28 s.

PodĎakovanie

Táto publikácia vznikla vďaka podpore medzinárodného výskumného a vzdelávacieho projektu Iniciatíva financovania projektu AT/SK č.: 2024-03-15-003 „Vývoj prognostického systému pre určenie prahu škodlivosti fyloxéry v dôsledku klimatických zmien a zmien vo fenológii viniča“.

Kontaktná adresa

Doc. Ing. Štefan Ailer, PhD., Ústav záhradníctva, Fakulta záhradníctva a krajinného inžinierstva, Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, Slovenská republika.

E-mail : stefan.ailer@uniag.sk.

ČESKÉ POTRAVINOVÉ PRÁVO A PROBLÉMY S NÍM SPOJENÉ

CZECH FOOD LAW AND CONNECTED PROBLEMS

Milan Damohorský

Abstrakt

Příspěvek se zabývá aktuální problematikou potravinového práva, kterou v České republice představuje též označování potravin, a to zejména ve vztahu k životnímu prostředí a ekologickému zemědělství. Pozornost je věnována některým judikátům a též nekalé praxi matení spotřebitele. Závěrem je učiněno několik doporučení z pohledu *de lege ferenda*.

Klíčová slova : potravinové právo, označování potravin, ekologické zemědělství

Abstract

The contribution deals with the current problems of food law, which in the Czech Republic are represented also by food labelling, especially in relation to environmental protection and organic farming. Attention is paid to court decisions concerning the deceptive labelling of food products. In conclusion, there are several recommendations for the future.

Keywords : food law, food labelling, organic farming

ÚVOD

Potravinové právo představuje specifický úsek práva na pomezí mezi právem zemědělským, obchodním, občanským, zdravotnickým a právem životního prostředí. Jde o právo v zásadě veřejné, ale zčásti i právo soukromé, navíc je to právo nekodifikované, a tudíž poměrně roztříštěné. Národní potravinové právo je navíc velice silně ovlivněno právem unijním, případně i mezinárodním (Venhartová 2022).

Pro potravinové právo jsou typické některé jeho specifické zásady, které vznikly postupem času při jeho vývoji i pod silným tlakem EU (Nařízení (ES) 178/2002). Patří mezi ně zejména zásady:

1. od vidlí po vidličku (od farmy na stůl) (V angličtině „*farm to fork*“ (tedy od farmy na vidličku), v ostatních jazycích zpravidla od farmy na stůl („*vom Hof auf den Tisch*“ v němčině, „*de la ferme à la table*“ ve francouzštině, „*de la granja a la mesa*“ ve španělštině, „*z farmy na stôl*“ ve slovenštině). Srov. sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů ze dne 20. 5. 2020),
2. odpovědnost původce (producenta – provozovatele potravinářského podniku, potažmo i prodejce) (čl. 17 a 19 nařízení 179/2002),
3. odpovědnost státu (za kontrolu potravin) (Ta vyplývá mimo jiné z pozitivních závazků států v oblasti ochrany život a zdraví (např. článek 6 a 31 Listiny základních práv a svobod). K tomu srov. také rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 12. 11. 2019, *S.A. Bio d'Ardennes proti Belgii*,

- stížnost č. 44457/11, v němž soud uznal zajišťování bezpečnosti potravin jako legitimní důvod zásahu do vlastnického práva),
4. zpětná sledovatelnost (čl. 18 nařízení 178/2002),
 5. informovanost spotřebitele (čl. 8 nařízení 178/2002),
 6. analýza rizik a předběžná opatrnost (Článek 6 a 7 nařízení č. 178/2002) (K vymezení principu předběžné opatrnosti srov. SZAJKOWSKA 2010, s. 173-196),
 7. vysoká úroveň ochrany zdraví (Článek 114 odst. 3 a článek 168 odst. 1 Smlouvy o fungování Evropské unie).

Hlavní východiska potravinového práva tkví ve svou hlavních regulovaných a chráněných hodnotách, mezi něž patří:

A) zdravotní nezávadnost potravin (Zdravotní nezávadnost je kvalitativní stránkou potravinové bezpečnosti (*food safety*). Kvantitativní stránka potravinové bezpečnosti souvisí se zajištěním dostatečného množství potravin pro společnost. Srov. PETTOELLO-MANTOVANI 2022),

B) kvalita potravin (Problémem je nejen zajištění vysoké úrovně kvality potravin v jednom členském státu, ale i stejné kvality napříč celým vnitřním trhem Evropské unie. Srov. studii NES 2021).

Potravinové právo zahrnuje, obdobně jako je tomu u hnojiv a krmiv, speciální a zvýšené požadavky na:

A) balení (nařízení (ES) 1935/2004),

B) označování výrobků (nařízení (EU) č. 1169/2011).

Potravinové právo spadá do tzv. „výživového práva“ ve vztahu k rostlinám, zvířatům a lidem, jde tedy o právní úpravy hnojiv, krmiv a potravin, a to zejména i pokud jde o ochranu tzv. potravního řetězce (*food chain*).

Jak již bylo uvedeno výše, tvoří potravinové právo velké množství právních norem a předpisů, a to jak na úrovni práva mezinárodního a evropského, tak i národního (českého či slovenského), a to různé právní síly. Mezi hlavní prameny mezinárodního a unijního potravinového práva v současnosti patří:

- *Codex Alimentarius* (sbírka nezávazných, ale mezinárodně uznávaných standardů; FAO, WHO) (Van Der Meulen 2019),
- nařízení (ES) č. 178/2002 o obecných zásadách potravinového práva,
- nařízení (ES) č. 852/2004 o hygieně potravin – toto nařízení patří do tzv. hygienického balíčku spolu s nařízením 853/2004 a nařízením 2017/625, které nahradilo původní nařízení 854/2004 (Rybníkář 2022),
- nařízení (EU) č. 1169/2011 o poskytování informací o potravinách spotřebitelům.

Stěžejní prameny platného českého potravinového práva pak představují:

- zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích,
- zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví,
- zákon č. 166/1999 Sb., veterinární zákon,
- zákon č. 146/2002 Sb., o Státní zemědělské a potravinářské inspekci.

Zvláštní úprava je pak věnována ekologickému zemědělství, kde mezi hlavní právní normy patří:

- nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2018/848 o ekologické produkci a označování ekologických produktů (dále jen „nařízení 2018/848“),
- zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství,
- vyhláška č. 16/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o ekologickém zemědělství.

Lze tedy závěrem úvodu konstatovat, že potravinové právo, jakkoliv není žádným samostatným právním odvětvím, představuje dnes poměrně rozsáhlý, pozoruhodný a dynamicky se vyvíjející a měnící úsek unijního i národního (českého či slovenského) práva.

MATERIÁL A METODIKA

Označování potravin představují „*jakákoli slova, údaje, ochranné známky, obchodní značky, vyobrazení nebo symboly, které se vztahují k určité potravíně a jsou umístěny na obalu, dokladu, nápisu nebo etiketě, a to i krčkové nebo rukávové, které potravínu provázejí nebo na ni odkazují*“ (Článek 2 odst. 2 písm. j) nařízení č. 1169/2011). Cílem právní úpravy označování potravin je především ochrana spotřebitele (informované rozhodování X problém malého povědomí), ale tato má též svůj environmentální rozměr (Coff 2019).

Mezi hlavní současné problémy spojené s označováním potravin dnes jistě patří:

- A) klamavé označování,
- B) dvojí kvalita potravin,
- C) snižování plýtvání potravinami,
- D) loga kvality a jejich použití.

Pokud jde o klamavé označování potravin, pak jde zejména o zákaz uvádět na trh potraviny „*klamavě označené nebo nabízené ke spotřebě klamavým způsobem*“ (srov. § 10 odst. 1 písm. a) zákona č. 110/1997 Sb.), zejména:

- a) pokud jde o charakteristiky potraviny, zvláště o její povahu, totožnost, vlastnosti, složení, množství, trvanlivost, zemi původu nebo místo provenience, způsob výroby nebo získání;
- b) připisováním účinků nebo vlastností, které dotčená potravina nemá;
- c) vyvoláváním dojmu, že dotčená potravina má zvláštní charakteristiky, pokud všechny podobné potraviny mají ve skutečnosti stejné charakteristiky, zejména výslovným zdůrazňováním přítomnosti nebo nepřítomnosti určitých složek nebo živin;
- d) vyvoláváním dojmu na základě vzhledu, popisu nebo vyobrazení, že je přítomna určitá potravina nebo složka, ačkoli ve skutečnosti byla určitá přirozeně se vyskytující součást nebo běžně používaná složka v této potravíně nahrazena odlišnou součástí nebo složkou;
- e) připisováním vlastnosti umožňující zabránit určité lidské nemoci, zmírnit ji nebo ji vyléčit (článek 7 nařízení č. 1169/2011).

Klamavé označení může poměrně často souviset i s ochranou životního prostředí. Příkladem takové nekalé praxe může být například autorem nalezená reklama na etiketě sklenice s medem se slovy: „*Zaručeně zdravý a ekologický med z Chráněné krajinné oblasti a biosférické rezervace Křivoklátsko*“.

Označení původu produktu (potraviny) z nějaké zvláště chráněné či jinak známé a přírodně či zdravotně (lázně) výjimečné oblasti je tak docela častou formou, jak ve spotřebiteli vyvolat dojem, že jde o velmi zdravý výrobek, často i z ekologického zemědělství, což však není pravdou (Thøgersen 2022). Tato nekalost v jednání se však po právní stránce poměrně těžko prokazuje a sankcionuje.

Poměrně četná a pozoruhodná je v posledních letech i judikatura na úseku označování potravin. Jinak tomu není ani na Slovensku (Milučký 2020). Rád bych proto zmínil a upozornil na několik poměrně průlomových, byť někdy i poměrně sporných, rozhodnutí soudů:

1. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15. 3. 2024, č. j. 4 As 134/2023-43 (č. 4597/2024 Sb. NSS), obchodní společnost Soyka, s.r.o. x Státní

zemědělská a potravinářská inspekce: „*Nesmím se jmenovat a nejsem smetana/jogurt/kefir/mléko/majonéza, ale vy mi tak říkat můžete*“. Tento případ se týkal označování alternativ k mléčným výrobkům. Nejvyšší správní soud uzavřel, že článek 78 odst. 2 a příloha VII část III nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1308/2013, kterým se stanoví společná organizace trhů se zemědělskými produkty, nebrání tomu, aby výraz „mléko“ či názvy, které toto nařízení vyhrazuje výlučně pro mléčné výrobky, byly použity pro takové označení čistě rostlinného produktu, kterým se jasně a způsobem vylučujícím záměnu ze strany spotřebitele sděluje, že se nejedná o mléko, resp. jiný živočišný produkt chráněný tímto nařízením. Takový závěr není ani v rozporu s čl. 7 odst. 1 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1169/2011 o poskytování informací o potravinách spotřebitelům.

2. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 11. 2015, č. j. 4 As 154/2015-34 (č. 3359/2016 Sb. NSS), obchodní společnost UNILEVER ČR s.r.o. x Státní zemědělská a potravinářská inspekce. V této věci se Nejvyšší správní soud zabýval označováním kečupů. Dospěl k závěru, že jestliže provozovatel potravinářského podniku na obalu svého výrobku (kečupu) slovně i graficky zdůrazní, že je vyroben z rajčat, pak je podle § 9 odst. 1 písm. a) a b) vyhlášky č. 113/2005 Sb., o způsobu označování potravin a tabákových výrobků, povinen na obalu výrobku uvést množství rajčat v něm obsažených (použitých při výrobě) a nepostačuje pouze informace, že kečup obsahuje rajčatový koncentrát.

3. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 18. 9. 2014, č. j. 4 As 151/2014-32 (č. 3157/2015 Sb. NSS) obchodní společnost Kaufland v.o.s. x Státní zemědělská a potravinářská inspekce. Poslední citovaný rozsudek Nejvyššího správního soudu se týkal procesněprávní roviny potravinového práva a dokazování ve správním řízení. Vyplývá z něj, že skutečnost, že uvedením chybné informace dochází ke klamání spotřebitele a snížení možnosti vybrat si zboží podle vlastní preference, ať už se to týká jakéhokoliv druhu uvedených údajů, není předmětem dokazování, ale vyplývá přímo z chybného označení, které je v rozporu s právem čl. 16 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 178/2002.

Jiné soudní spory se týkají České republiky též na evropské úrovni, jedná se zejména o:

- rozsudek Soudního dvora ze dne 18. 10. 2012, *Evropská komise proti ČR*, C-37/11 (pomazánkové máslo I) (V tomto prvním známém případě Soudní dvůr dospěl k závěru, že Česká republika tím, že povolila prodej pomazánkového másla pod označením „máslo“, přestože tento výrobek obsahuje méně než 80 % mléčného tuku, má obsah vody vyšší než 16 % a obsah mléčných netuků v sušině vyšší než 2 %, nesplnila povinnosti, které pro ni vyplývají z článku 115 nařízení Rady (ES) č. 1234/2007 ze dne 22. října 2007, kterým se stanoví společná organizace zemědělských trhů a zvláštní ustanovení pro některé zemědělské produkty („jednotné nařízení o společné organizaci trhů“), ve spojení s bodem I odst. 2 prvním a druhým pododstavcem přílohy XV uvedeného nařízení a částí A body 1 a 4 dodatku k této příloze.),
- rozsudek Tribunálu ze dne 12. 5. 2015, *ČR proti Evropské komisi*, T-51/14 (pomazánkové máslo II) (Tímto rozsudkem Tribunál zamítl návrh ČR na zrušení prováděcího rozhodnutí Komise, kterým byla zamítnuta žádost o zápis názvu „pomazánkové máslo“ jako zaručené tradiční speciality.),
- rozsudek Soudního dvora ze dne 18. 11. 2003, *Budějovický Budvar, národní podnik proti Rudolf Ammersin GmbH*, C-216/01 (Z tohoto rozsudku především vyplývá, že Smlouvy brání použití ustanovení dvoustranné smlouvy uzavřené mezi členským státem a třetí zemí, podle kterého je názvu, který v této třetí zemi

ani přímo, ani nepřímo neodkazuje na zeměpisný původ jím označeného produktu, poskytnuta v členském státě dovozu ochrana, která je nezávislá na jakémkoli nebezpečí uvedení v omyl, a podle kterého může být znemožněn dovoz zboží, které bylo v jiném členském státě legálně uvedeno na trh.),

- rozsudek Soudního dvora ze dne 8. 9. 2009, *Budějovický Budvar, národní podnik proti Rudolf Ammersin GmbH*, C-478/07 (V tomto rozsudku Soudní dvůr potvrdil výlučnost evropského systému ochrany zeměpisných označení a označení původu zemědělských produktů a potravin).

VÝSLEDKY A DISKUSE

Snižování plýtvání potravinami souvisí též s jejich označováním. Na trh je zakázáno uvádět potraviny s prošlým datem použitelnosti a potraviny mohou být po datu minimální trvanlivosti uváděny na trh pouze tehdy, jsou-li takto označeny, odděleně umístěny a jsou-li bezpečné (srov. § 3 odst. 1 písm. q) bod 1 a § 10 odst. 1 písm. b) zákona č. 110/1997 Sb.).

Spory vedla Česká republika s některými výrobci ze zemí západní části EU, a to pokud jde o chuť a složení některých potravinářských výrobků (například čokolády apod.). Do vyjednávání a řešení této problematiky byly zapojena i „česká eurokomisařka“ Mgr. Věra Jourová, ačkoliv se nejednalo přímo o problematiku v její působnosti (Čermáková 2018). Některé západoevropské firmy zdůvodňovaly tyto rozdíly odchylnými chutěmi různých národů, což však stěží mohlo seriózně obstát.

Zákon č. 110/1997 Sb. zakazuje uvádět na trh potravinu zdánlivě totožné s potravinou uváděnou na trh v jiných členských státech Evropské unie, ačkoliv potravina uváděná na trh v České republice má podstatně odlišné složení nebo vlastnosti, pokud to není odůvodněno oprávněnými a objektivními skutečnostmi a pokud není potravina opatřena snadno přístupnou a dostatečnou informací o tomto odlišném složení nebo vlastnostech (srov. § 10 odst. 1 písm. g) zákona č. 110/1997 Sb.) (Ten je transpozicí směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/2161 ze dne 27. listopadu 2019, kterou se mění směrnice Rady 93/13/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 98/6/ES, 2005/29/ES a 2011/83/EU, pokud jde o lepší vymáhání a modernizaci právních předpisů Unie na ochranu spotřebitele). Loga kvality také úzce souvisejí s označováním potravin.

K označování původu se dle nařízení (EU) 2024/1143 mohou použít (Nařízení (EU) 2024/1143):

1. chráněné označení původu,
2. chráněné zeměpisné označení,
3. zaručená tradiční specialita.

U chráněného označení původu tak musí všechny fáze výroby probíhat jen ve vymezené oblasti, což se týká také vzniku výchozích surovin.

U chráněného zeměpisného označení musí ve vymezené oblasti probíhat alespoň jedna z fází výroby. Nevýlučná označení může používat každý hospodářský subjekt, který uvádí na trh zemědělské produkty nebo potraviny, pokud jsou v souladu s odpovídající specifikací.

Zaručená tradiční specialita je tradiční zemědělský produkt nebo tradiční potravina, jejíž zvláštní povaha je uznávána Společenstvím, a to zápisem do rejstříku, který vede Komise. Slovo „tradiční“ zde představuje prokázané používání na trhu Společenství po období, které vykazuje předávání mezi generacemi, toto období by se mělo rovnat časovému úseku obecně připisovanému jedné lidské generaci, tedy nejméně 30 let.

Pokud jde o označování potravin pocházejících z ekologického zemědělství, pak odvozeniny nebo zdrobněliny jako „bio“ a „eko“ mohou být samostatně nebo v kombinaci používány kdekoli ve Společenství a ve kterémkoli jazyce Společenství při označování a propagaci produktu, který splňuje požadavky nařízení o ekologickém zemědělství nebo požadavky z něj plynoucí (článek 30 odst. 1 nařízení (EÚ) 2018/848).

Specificky českým národním programem je označení (značka) KLASA, které uděluje od roku 2003 ministr zemědělství ČR kvalitním domácím potravinářským a zemědělským výrobkům (Státní zemědělský intervenční fond 2024).

Loga kvality a zavedené formy označování potravinářských výrobků tak sehrávají významnou roli v informování a osvětovém vzdělávání spotřebitelů i při jejich ochraně.

ZÁVĚR

Institucionální zajištění a prosazování potravinového práva je v České republice svěřeno do rukou následujících státních orgánů:

- Ministerstvo zemědělství ČR,
- Státní zemědělská a potravinářská inspekce,
- Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský,
- krajské hygienické stanice,
- Státní veterinární správa.

Jejich kompetence a pravomoci jsou založeny v celé řadě zákonů, zejména však v zákoně o potravinách a tabákových přípravcích.

Dostí časté pak jsou spory o kompetenci (příslušnost) mezi těmito orgány, které mohou dle své úvahy být:

- A) pozitivní (více orgánů chce rozhodovat),
- B) negativní (žádný orgán nechce rozhodovat),
- C) specifické – „*sui generis*“ (české) (orgán, který rozhodovat má nerozhoduje a rozhoduje orgán, který rozhodovat nemá, ale chce – typicky v ČR spory mezi hygieniky a Státní zemědělskou a potravinářskou inspekcí).

Možná řešení výše uvedených sporů spatřuji zejména jak v přesnějším vymezení okruhů kompetencí jed jednotlivých orgánů v právních předpisech, tak i v úprava jejich součinností. Mělo by zde zřejmě platit „raději více (všichni) než vůbec nikdo“.

K označování potravin je možné z hlediska teorie i praxe učinit závěry, že:

1. právní úprava je příliš složitá až hypertrofovaná,
2. častá jsou klamavá či nejednoznačná označení,
3. dochází k záměnám biopotravin s produkty konvenčního zemědělství,
4. není jasná hranice mezi nezbytným a možným,
5. nedostatečné je všeobecné povědomí o celé problematice.

Z důvodu jak odborného a vědeckého bádání, tak i neustálého zvyšování právě onoho povědomí, a to jak odborné, tak i laické veřejnosti, je proto klíčová výuka potravinového práva. V České republice se tak děje zprostředkovaně například na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, kde je tato problematika zařazena do kurzu „Zemědělského práva“. Tento kurz se nově opět po roce 1989 vyučuje od roku 2000 jako jednosemestrální povinně volitelný, a to pro vždy cca 100 až 200 studentů. Předmět je zakončen ústní zkouškou. Podobná situace je pak i na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně.

Česká zemědělská univerzita v Praze vyučuje Environmentální právo, Pozemkové a správní právo apod., ale nemá ve své nabídce předměty Zemědělské

právo ani Potravinové právo. Studentům se zde právní informace dostávají v kurzech týkajících se potravinářství, avšak vesměs od pedagogů – neprávnicků.

Literatura

COFF, C. 2019. Informed Food Choice. In KAPLAN, D. M., THOMPSON, P. B. (eds.): *Encyclopedia of Food and Agricultural Ethics*. Second edition. Dordrecht: Springer, 2019, s. 1629-1635.

https://doi.org/10.1007/978-94-024-1179-9_246.

ČERMÁKOVÁ, E., ŠTECHROVÁ. 2018. Jourová chce, aby se dvojitá kvalita potravin stala nekalou praktikou. V dubnu to navrhne Evropské komisi. [online]. 2024. Dostupné na: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/vera-jourova-kvalita-potravin-evropska-unie_1802021215_dbr. [cit. 02.09.2024].

DAMOHOŘSKÝ, M. a kol. 2021. *Zemědělské právo*. Beroun : Nakladatelství Eva Rozkotová, 2021.

MILUČKÝ, J., RYBNIKÁR, S., GÁBRIŠ, T. 2020. *Judikatura vo veciach potravinového práva (úradné kontroly potravín)*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2020, 549 s.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 178/2002 ze dne 28. ledna 2002, kterým se stanoví obecné zásady a požadavky potravinového práva, zřizuje se Evropský úřad pro bezpečnost potravin a stanoví postupy týkající se bezpečnosti potravin.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1935/2004 ze dne 27. října 2004 o materiálech a předmětech určených pro styk s potravinami a o zrušení směrnice 80/590/EHS a 89/109/EHS.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1169/2011 ze dne 25. října 2011 o poskytování informací o potravinách spotřebitelům, o změně nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1924/2006 a (ES) č. 1925/2006 a o zrušení směrnice Komise 87/250/EHS, směrnice Rady 90/496/EHS, směrnice Komise 1999/10/ES, směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/13/ES, směrnice Komise 2002/67/ES a 2008/5/ES a nařízení Komise (ES) č. 608/2004.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2024/1143 ze dne 11. dubna 2024 o zeměpisných označeních pro víno, lihoviny a zemědělské produkty, jakož i zaručené tradiční speciality, a o nepovinných údajích o jakosti pro zemědělské produkty, kterým se mění nařízení (EU) č. 1308/2013, (EU) 2019/787 a (EU) 2019/1753 a zrušuje nařízení (EU) č. 1151/2012.

NES, K., ANTONIOLI, F., DI MARCANTONIO, F., CIAJAN, P. 2021. EU-wide comparison of the characteristics and presentation of branded food products. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2023.

PETTOELLO-MANTOVANI, C., OLIVIERI, B. 2022. Food safety and public health within the frame of the EU legislation. In *Global pediatrics*, 2022, Vol. 2.

<https://doi.org/10.1016/j.gped.2022.100020>.

RYBNIKÁR, S. 2022. Úradná kontrola potravín. In VENHARTOVÁ, J., RYBNIKÁR, S., GÁBRIŠ, T. a kol.: *Potravinové právo*. 1. vydanie. Bratislava : C.H. Beck, 2022. s. 261. Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů ze dne 20. 5. 2020, COM/2020/381 final: Strategie „od zemědělce ke spotřebiteli“ pro spravedlivé, zdravé a ekologické potravinové systémy, CELEX: 52020DC0381.

Státní zemědělský intervenční fond. 2024. Metodika pro udělování značky „KLASA“. [online]. 2024. Dostupné na: <https://www.eklasa.cz/uploads/asset/klasa-2024-metodika.pdf>. [cit. 02.09.2024].

SZAJKOWSKA, A. 2010. The impact of the definition of the precautionary principle in EU Food Safety Law. In *Common Market Law Review*, 2010, roč. 47, č. 1, s. 173-196. <https://doi.org/10.54648/COLA2010007>.

THØGERSEN, J., NOHLEN, H. 2022. *Consumer understanding of origin labelling on food packaging and its impact on consumer product evaluation and choices: A systematic literature review*. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2022.

<https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2023.102503>.

VAN DER MEULEN, B. 2019. Impact of the Codex Alimentarius: The Influence of the Joint FAO/WHO Food Standards Programme on EU Food Law. In *European Food and Feed Law Review*, 2019, roč. 14, č. 1, s. 29-50.

<https://doi.org/10.2139/ssrn.3192451>.

VENHARTOVÁ, J., RYBNÍKÁR, S., GÁBRIŠ, T. 2022. *Potravinové právo*. Bratislava : C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-8232-016-2.

Zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů.

PodĎakovanie

Dĕkuji tímto veľmi Mgr. Samuelovi Rybníkárovi, PhD., z Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave za možnosť mojej účasti na konferencii, byť ze zdravotných dôvodů v roce 2024 pouze online, a ďale JUDr. Jakobovi Kanickému z Právnické fakulty Univerzity Karlovy Praha za pomoc při úpravě a korekturách celého mého textu.

Kontaktná adresa

Prof. JUDr. Milan Damohorský, DrSc., Katedra práva životního prostředí, Právnická fakulta, Univerzita Karlova, Nám. Curieových 7, 116 40 Praha, Česká republika.

E-mail : damohors@prf.cuni.cz.

GENERÁLNA KLAUZULA, NEURČITÉ POJMY A ICH VÝKLAD: APLIKOVANÉ NA POTRAVINOVÉ PRÁVO

GENERAL CLAUSE, INDETERMINATE CONCEPTS AND THEIR INTERPRETATION: APPLIED ONTO FOOD LAW

Tomáš Gábriš

Abstrakt

Príspevok predstavuje metodologické návody, ako sa vysporiadať s definíciou neprimeraných podmienok v obchode s potravinami v § 3 ods. 5 písm. ab) zákona č. 91/2019 Z. z. Ide o definíciu neurčitého pojmu ďalšími neurčitými pojmami. Na výklad neurčitých pojmov však právna metodológia ponúka viacero nástrojov – či už poskytnutých zákonodarcom, alebo aplikačnou praxou na základe predchádzajúcich prípadov. Zodpovednosť za správny výklad však v takom prípade primárne prináleží právnikom, pôsobiacim v sektore potravinového práva.

Kľúčové slová : generálna klauzula, neurčité pojmy, analógia, teleologická redukcia, výklad, právna metodológia

Abstract

The paper presents methodological instructions on how to deal with the definition of unreasonable conditions in the food commerce sector in § 3 par. 5 letter ab) of the Act no. 91/2019 Coll. It is a definition of an indeterminate concept by another indeterminate concept. However, legal methodology offers several tools for the interpretation of indeterminate terms - either provided by the legislator or by the application practice and previous case law. However, the responsibility for the correct interpretation in such a case primarily falls onto lawyers working in the food law sector.

Keywords : *general clause, indeterminate concepts, analogy, teleological reduction, interpretation, legal methodology*

ÚVOD

Smernica o nekalých obchodných praktikách vo vzťahoch medzi podnikmi v poľnohospodárskom a potravinovom dodávateľskom reťazci (Smernica (EÚ) 2019/633) bola do slovenského právneho poriadku transponovaná čiastočne problematickým spôsobom. Prijatie zákona č. 91/2019 Z. z. o neprimeraných podmienkach v obchode s potravinami a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ako aj jeho novelizácie, boli poznačené špecifickými okolnosťami legislatívneho procesu, v ktorom sa v texte predloženom do Národnej rady Slovenskej republiky na poslednú chvíľu vykonávali zásahy v dôsledku politických rokovaní zákonodarcov. Výsledkom je sporná „generálna klauzula“, ktorej tu budeme venovať pozornosť primárne z pohľadu právnej metodologie. Pokúsime sa pritom odlíšiť generálne klauzuly od neurčitých pojmov, a od tzv. právnych štandardov správania sa. Pri všetkých uvedených

situáciách ide totiž o osobitný právny nástroj, ktorý má vlastné nástroje interpretácie pri aplikácii orgánmi na to poverenými.

Podobné právne nástroje pritom využili aj iné členské štáty Európskej únie. Ako konštatuje J. Venhartová, Správa Komisie o stave transpozície a vykonávania európskej smernice z roku 2021 (Správa Komisie o stave transpozície smernice (EÚ) 2019/633), ktorá zaznamenala stav transpozície v 16 členských štátoch, uviedla, že členské štáty môžu v rámci preberania ustanovení o nekalých praktikách používať generálne klauzuly na rozšírenie rozsahu pôsobnosti na praktiky, ktoré sa konkrétne neuvádzajú, môžu do zoznamov pridávať ďalšie praktiky, rozšíriť rozsah uvedených zákazov alebo ich sprísniť, či presúvať praktiky zo „sivého zoznamu“ do „čierneho zoznamu“. V rámci posudzovaných členských štátov tak podľa správy pridali do národnej úpravy generálnu klauzulu Chorvátsko a Lotyšsko (Venhartová 2024).

Podobne postupovala aj Slovenská republika. Napriek „štandardnosti“ generálnych klauzúl a aj neurčitých pojmov v slovenskom právnom poriadku sa však v slovenskom prípade namietala metodologická nevládnutosť zavedenej právnej úpravy, čo malo v právnom prostredí spôsobovať výkladovú aplikačnú neistotu. Aj preto sa navrhovatelia na Ústavnom súde Slovenskej republiky domáhali vyhlásenia príslušnej právnej úpravy § 3 ods. 5 písm. ab) zákona za protiústavnú, resp. rozpornú s princípmi právneho štátu a so základnými požiadavkami kladenými na právo, osobitne na verejné právo. Nebudeme tu však venovať podrobnejšiu pozornosť argumentom Ústavného súdu, ktorý protiústavnosť či rozpor s právami v tomto prípade nenašiel (Ústavný súd SR, PL ÚS 12/2020-42). Naopak, akceptujúc súčasnú právnu úpravu ako ústavne konformnú, pokúsime sa poskytnúť praktické návody na interpretáciu príslušných ustanovení, či už tejto konkrétnej úpravy, ale i neurčitých pojmov a generálnych klauzúl vo všeobecnosti. Vychádzať pritom budeme primárne z nemeckej teórie generálnych klauzúl, neurčitých pojmov a ich právnej interpretácie, ktorú budeme konfrontovať so slovenskou právnou úpravou.

MATERIÁL A METODIKA

Dogmatický a metodologický právny výskum v tomto príspevku realizujeme na materii zákona č. 91/2019 Z. z. o neprimeraných podmienkach v obchode s potravinami, v konfrontácii s jeho výkladom vo vedeckej doktríne a v aplikačnej rozhodovacej činnosti. Zameriavame sa pritom zásadne iba na otázku tzv. „generálnej klauzuly“ v tomto zákone, ktorá bola predmetom odbornej kritiky a aj súdneho prieskumu, vzhľadom na neurčitosť definície neprimeranej podmienky, ktorou má byť aj *„iné konanie alebo opomenutie konania účastníka obchodného vzťahu voči druhému účastníkovi obchodného vzťahu, ktoré sa odchyľuje od poctivého obchodného styku“*. Ide pritom o definíciu, ktorá vychádza z toho, že nekalé praktiky v obchode s potravinami definuje aj smernica EÚ ako praktiky, *„ktoré sa výrazne odchyľujú od poctivého obchodného správania, ktoré sú v rozpore so zásadami dobromyseľnosti a čestnosti a ktoré jednostranne presadzuje jeden obchodný partner voči druhému, ...“*. Recitál smernice rovnako uvádza, že takýmito praktikami sa môže stanoviť *neodôvodnený a neprimeraný prenos hospodárskeho rizika z jedného obchodného partnera na druhého; alebo sa nimi môže vytvoriť výrazná nerovnováha medzi právami a povinnosťami jedného obchodného partnera.*“ Zákon pritom zakazuje neprimeranú podmienku medzi účastníkmi obchodného vzťahu požadovať, dohodnúť alebo uplatniť (Venhartová 2024).

Nakoľko bolo a je problematické presne špecifikovať všetky praktiky (podľa slovenskej terminológie „neprimerané podmienky“), v § 3 ods. 5 písm. ab) zákona uvedená definícia neprimeraných podmienok zahŕňa neurčité pojmy, ktorých právna

povaha a interpretačné možnosti sú predmetom nášho záujmu v tomto príspevku. Právnická literatúra pritom k tejto formulácii zákona zaujala vo všeobecnosti stanovisko, že nejde o generálnu klauzulu (Venhartová 2024, Blažo a spol. 2019), s čím sa stotožňujeme. Aj Ústavný súd SR v tejto súvislosti hovorí skôr o „neurčitých pojmoch“. „Klauzula“ totiž pracuje s pojmom „iné konania alebo opomenutia“ a „odchýlenia sa od poctivého obchodného styku“, pričom neurčitými pojmami sú rovnako „iné konanie“, „odchýlenie“, ako aj „poctivý obchodný styk“. Samotný „poctivý obchodný styk“ je však pritom všeobecne akceptovaným pojmom obchodného práva, ktorý v praxi žiadne väčšie problémy nespôsobuje. Dokonca by sa mohlo javiť, že na účely zákona o neprimeraných podmienkach v obchode s potravinami je tento pojem dokonca obsahovo zúžený – výlučne na porušenie poctivého obchodného styku v súvislosti s obchodom s potravinami, a iba medzi subjektmi tohto obchodu, na rozdiel od generálne aplikovateľného príkazu poctivého obchodného styku v obchodnom práve. Poctivý obchodný styk je navyše v znení zákona o neprimeraných podmienkach v obchode s potravinami naviazaný na ďalšie ustanovenia obsahujúce výpočet neprimeraných podmienok. Vykladať neurčitý pojem pritom vždy treba práve v kontexte jemu predchádzajúceho výpočtu, t.j. má sa chápať ako odvoditeľný svojím významom od predchádzajúcich zákazov (*noscitur a sociis*), a má sa chápať ako porušenie rovnakého druhu (*eiusdem generis*).

Problematike generálnych klauzúl síce už pred nami venovali pozornosť viacerí autori (Venhartová 2024, Zlocha a Strémy 2023, Zavadová 2015), šlo však zásadne o „statické“ pohľady, poskytujúce pohľad na definíciu generálnej klauzuly, prípadne na jej druhy, a jej význam vo verejnom a súkromnom práve. Osobitne možno spomenúť postoj Rybníkára, podľa ktorého je generálna klauzula upravená aj v ustanovení § 4 ods. 1 zákona o potravinách. (Rybníkár 2022a). Namiesto takéhoto statického pohľadu teórie práva, využívajúcej metódy abstrakcie a generalizácie, resp. pojmovej analýzy a logicky bezrozpornej systematickej klasifikácie generálnych klauzúl na rôzne druhy klauzúl, v tejto práci nám ide naopak o pohľad dynamický, pohľad právnej metodológie. Právna metodológia primárne cieľi na to, aby poskytovala návody, ako v praxi tvoriť právo (t.j. ako formulovať generálne klauzuly a neurčité pojmy), ako právo realizovať (ako sa správať tak, aby boli rešpektované požiadavky zákonodarcu), a napokon ako právo aplikovať na to určenými orgánmi, osobitne v prípadoch, kedy došlo k porušeniu generálnej klauzuly, resp. zákonnej povinnosti vyjadrenej neurčitými pojmami. Pre takéto prípady právna veda rozpracovala štandardné operácie právnej interpretácie a argumentácie, ktoré sú v právnej metodológii všeobecne akceptované, a sú zárukou rozumnej regulácie a jej rozumnej realizácie a aplikácie. Právna metodológia v tejto súvislosti najmä v štátoch, ktorých metodológia je rozvinutejšia než je tomu v Slovenskej republike alebo v Českej republike, pomenúva konkrétne návody, ako pracovať s generálnymi klauzulami a neurčitými pojmami v praxi. Poskytuje teda návody na ich praktické používanie, resp. na spresňovanie ich významu a na predvídateľnú kvalifikáciu konania či nekonania (opomenutia) ako spadajúceho do rámca alebo mimo rámec generálnej klauzuly a neurčitých pojmov. Návody právnej metodológie teda pomáhajú identifikovať konkrétne situácie ako podraditeľné (subsumovateľné logickým sylogizmom) pod generálnu klauzulu alebo neurčitý pojem.

VÝSLEDKY A DISKUSIA

1. Neurčité pojmy a štandardy v práve ako nástroje právnej metodológie

Neurčité pojmy, ako sú napr. „dobré mravy“, „najlepší záujem dieťaťa“, či v našom prípade „poctivý obchodný styk“, sú vo svojej podstate obsahovo nedourčené

pojmy, ktoré môžeme označiť ako fluidné (tekuté), plastické, či elastické. To znamená, že ide o pojem, ktorý sa dokáže prispôbovať potrebám spoločnosti alebo tomu, čo spoločnosť aktuálne považuje za dobré (mravy), najlepšie alebo poctivé. Neurčité pojmy sú nazývané aj ako „funkčné“ pojmy, pretože plnia určitú úlohu/funkciu v spoločnosti a ich obsah sa môže meniť v závislosti na tom, akú funkciu má daný pojem v spoločnosti plniť. Tieto pojmy sú zároveň tzv. dynamickými prvkami práva, to znamená, že nám umožňujú právo spoločnosti prispôbovať, meniť, reagovať ním na spoločenské zmeny, čím sa zaistí, aby sa právo nestalo rigidným. Niekedy sa v teórii konštatuje, že tieto neurčité pojmy plnia akúsi úlohu faktualizácie práva (Halas 2016). Faktualizácia práva znamená konkretizáciu, teda prispôbovanie práva skutočnosti, realite. Danú operáciu faktualizácie práva vykonávajú orgány aplikácie práva, t.j. najmä správna (administratívna) prax a súdna prax - ony determinujú (dourčujú) obsah jednotlivých neurčitých právnych pojmov práve vzhľadom na to, aké je hodnotové nastavenie spoločnosti. Okrem civilných súdov sú to aj správne súdy, ktoré v súlade s ustanovením § 6 ods. 1 zákona č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok v správnom súdnictve preskúmvajú na základe žalôb zákonnosť rozhodnutí a opatrení orgánov verejnej správy (Rybníkar 2022b). Môžeme však rovnako hovoriť aj o opačnom pohľade, že tieto pojmy sú nástrojom juridifikácie reality okolo nás („správnenia“, uchopenia mimoprávnej skutočnosti).

Negatívnou stránkou takýchto neurčitých pojmov je pochopiteľne istá miera právnej neistoty. Tým, že nevieme konkrétne definovať, čo presne znamenajú „dobré mravy“ alebo „poctivý obchodný styk“, môže sa stať, že rôzne orgány aplikácie práva budú chápať dobré mravy alebo poctivý obchodný styk rôzne. Práve vo verejnom práve, kde štát zasahuje do práv a slobôd človeka a občana, sú preto neurčité pojmy často z hľadiska adresátov práva vnímané ako neželateľné.

Podobné neurčitým pojmom sú tzv. „štandardy v práve“. „Štandard v práve“ ako pojem nie je v našej právnej metodológii zaužívaný, skôr sa uplatňuje v angloamerickom systéme. U nás by sme hovorili skôr o prototypoch správania sa. Pojem štandardov v práve podrobne rozpracoval R. Pound, ktorý tvrdil, že sú to určité prototypické správania sa, očakávané spoločnosťou v určitej situácii (Pound 1933). Napríklad ide o očakávanie kladené na konateľov obchodných spoločností, správať sa ako dobrý hospodár, resp. v našej právnej úprave „konať s odbornou starostlivosťou“. Tieto prototypy v práve nie sú rovnako ako neurčité pojmy statické, ale vyjadrujú premenlivé očakávania kladené na konanie a správanie osoby v určitej právne relevantnej situácii. Podľa týchto prototypov potom právne posudzujeme konanie osôb v praxi, špeciálne pri vyvodzovaní zodpovednosti.

Vzhľadom na uvedené môžeme konštatovať, že formulácia tzv. „generálnej klauzuly“ v zákone č. 91/2019 Z. z. predstavuje vo svojej podstate definíciu neprimeraných podmienok v obchode s potravinami, ktorá využíva neurčitý pojem „iné konanie alebo opomenutie“, „odchýľuje sa“ a neurčitý pojem „poctivý obchodný styk“. Či pritom ide o generálnu klauzulu, alebo „len“ o definíciu neurčitými pojmi, preskúvame nižšie. Teoreticky by sa však dalo uvažovať aj nad tým, že príkaz „konať tak, aby nedošlo k odchýleniu sa od poctivého obchodného styku“ možno považovať aj za štandard správania sa obchodníkov v obchode s potravinami, podobne ako je tomu u požiadavky konať s odbornou starostlivosťou v Obchodnom zákonníku (napr. v § 74).

2. Medzery v práve a mlčanie zákonodarcu

Okrem používania neurčitých pojmov je právo príznačné aj medzerami. Je však pritom potrebné odlíšiť medzery v zákone od mlčania zákonodarcu. Mlčanie

zákonodarcu je úmyselné, t.j. ide o situáciu, že zákonodarca úmyselne neupraví niektorú otázku v práve, čiže ponechá ju neregulovanú – napríklad nemá vôľu regulovať neprimerané podmienky v obchode s potravinami. Mlčanie zákonodarcu, t.j. situáciu, že zákonodarca vedome niektorú otázku nechal neupravenú, sa nesnažíme dopĺňať. To znamená, že ani orgán aplikácie práva nie je oprávnený vyplňať takúto medzeru, pretože zákonodarca nechal vedome určitú otázku právne neregulovanú.

Na druhej strane, tam, kde sa zákonodarca snažil upraviť určité správanie, ale nepodarilo sa mu to z akýchkoľvek dôvodov, tam hovoríme o medzerách v zákone alebo v práve. Medzery v zákone znamenajú, že v právnom predpise, ktorý sa formálne označuje ako zákon, je určitá nejasnosť, keď zákonodarca chcel zaviesť konkrétne pravidlo správania sa, ale nepodarilo sa mu to v želanom rozsahu. Tieto medzery sú orgány aplikácie práva oprávnené, a fakticky aj povinné, vyplňať, resp. dourčovať. Práve možná nedostatočná enumerácia neprimeraných podmienok v obchode s potravinami, t.j. možná medzera, je riešená zákonodarcom tak, že dáva priamy pokyn orgánom aplikácie práva, aby takúto medzeru vyplnili. Robí tak použitím zákonnej formulácie „*iné konanie alebo opomenutie konania*“.

To, že v práve vznikajú medzery, môže laik nezriedka vnímať ako nedostatok práva. Aj najznámejší právny filozof pozitívneho práva, Herbert Hart, však priznával, že právo má prirodzene otvorenú textúru, to znamená textúru pripodobniteľnú napríklad štruktúre textilu (Hart 1961). Medzery v takejto textúre – látke zákona, môžu byť rôznych druhov. Podľa toho, akých druhov sú, hovoríme o otvorenej medzere – kde nám chýba právna úprava v situácii, kde ju zákonodarca predpokladal, ale nakoniec nebola vytvorená, čiže v zákone zostala medzera. Na druhej strane existujú medzery zakryté – ide o prípady, ktoré na prvý pohľad vyzerajú byť upravené, ale hodnotovo nie sú vyriešené korektne, resp. vedú k zjavne nesprávnemu či nespravodlivému výsledku. To sa stáva v situáciách, kedy je právna úprava alebo jej výklad v rozpore s účelom, zmyslom zákona, funkciou zákona, alebo s hodnotami, ktoré právny poriadok chráni. Takáto medzera, kde právna norma síce existuje, ale nie je hodnotovo alebo funkcionálne konvenujúca očakávaniam adresátov, považujeme za situáciu zakrytej medzery, resp. hovoríme tu o hodnotových (t.j. axiologických) medzerách. Niekedy v rovnakom kontexte hovoríme aj o medzerách pravých a nepravých. Pravé sú tie otvorené, to znamená tie, kde zjavne chýba právna norma. Nepravé medzery sú práve tie zakryté, kde právna norma existuje, ale hodnotovo nie je vyhovujúca, to znamená že vzniká axiologická (hodnotová) medzera (Guastini 2010).

Možným riešením otvorených medzier v zákone a v práve je právny nástroj, známy ako analógia. Analógia je štandardná operácia, ktorou vyplňame medzery v práve. Ak nám chýba právny predpis, norma, daný prípad máme posudzovať podľa toho istého alebo iného zákona (analógia *legis*) alebo na základe všeobecných právnych princípov (analógia *iuris*). Postupujeme teda podľa takej právnej normy, ktorá rieši čo najpodobnejšiu situáciu.

Analógia v práve má pritom svoju presnú metodiku, t.j. postupnosť krokov, ako postupovať pri jej uplatňovaní:

1. identifikovanie cieľového problému, to znamená problému, ktorý potrebujeme vyriešiť. Cieľový problém vzniká často tým, že identifikujeme medzeru v práve.
2. identifikovanie zdrojového problému, to znamená identifikáciu podobného prípadu, ktorý už bol v minulosti riešený (pripodobňovanie)
3. abdukcia – prenos pravdepodobného riešenia, na základe určitých podobností, zo zdrojového problému na cieľový problém

4. aplikovanie právneho záveru zo zdrojového prípadu na cieľový problém (Sobotka 2014).

V prípade neprimeraných podmienok v obchode s potravinami uvedené znamená, že analogicky vykladáme „iné konanie alebo opomenutie“ v znení „generálnej klauzuly“ v kontexte s ostatnými správaniami alebo konaniami, ktoré sú vypočítané v § 3 zákona ako neprimerané podmienky v obchode s potravinami. Práve analogicky budeme vedieť posúdiť, či ide o správanie, ktoré je intenzitou alebo povahou skutku podobné iným zakázaným podmienkam. Tým vyplníme „medzeru“ v zákone – chýbajúcu neprimeranú podmienku v obchode s potravinami podradíme pod neurčitý pojem „iné konanie alebo opomenutie...“.

Vypĺňanie medzier je tak v podstate – rovnako ako dourčovanie neurčitých pojmov – dotváraním práva. Všetky operácie, ktoré využívame na to, aby sme dotvárali právo (analogia, alebo v prípade axiologických medzier využívaná tzv. teleologická redukcia), sa pritom vzhľadom na požiadavku právnej istoty a právneho štátu musia riadiť všeobecne akceptovanými pravidlami, ktoré český právny teoretik Miloš Večeřa identifikoval nasledovne, ako požiadavky:

- rešpektovať demokratický právny štát – to znamená, že orgán aplikácie práva musí vždy postupovať tak, aby rešpektoval ústavné hodnoty právneho štátu
- rešpektovať ústavnosť a zákonnosť – t.j. rešpektovať prednosť ústavy pred zákonom a prednosť zákona pred podzákonnými predpismi
- rešpektovať rovnosť/univerzálnosť riešenia – prijať treba také riešenie, ktoré je všeobecne aplikovateľné na všetky prípady rovnakého druhu
- riadne odôvodnenie – je nevyhnutné z dôvodu presvedčivosti dotvárania práva (Večeřa 2012).

3. Generálne klauzuly

Právny poriadok Slovenskej republiky pracuje s generálnymi klauzulami bežne. Napríklad v ust. § 44 ods. 1 a 2 Obchodného zákonníka sa nachádza generálna klauzula vo vzťahu k nekalej súťaži: „*Nekalou súťažou je konanie v hospodárskej súťaži, ktoré je v rozpore s dobrými mravmi súťaže a je spôsobilé privodiť ujmu iným súťažiteľom alebo spotrebiteľom. Nekalá súťaž sa zakazuje. ... Nekalou súťažou podľa odseku 1 je najmä:*

- a) *klamlivá reklama,*
- b) *klamlivé označovanie tovaru a služieb,*
- c) *vyvolávanie nebezpečenstva zámeny,*
- d) *parazitovanie na povesti podniku, výrobkov alebo služieb iného súťažiteľa,*
- e) *podplácanie,*
- f) *zľahčovanie,*
- g) *porušenie obchodného tajomstva,*
- h) *ohrozovanie zdravia spotrebiteľov a životného prostredia.“*

Zákon o neprimeraných podmienkach v obchode s potravinami (zákon č. 91/2019 Z. z.) pritom podobne formuluje v ust. § 3 ods. 1 a 2: „*Požadovať, dohodnúť alebo uplatniť neprimeranú podmienku medzi účastníkmi obchodného vzťahu sa zakazuje. ... Neprimeranou podmienkou je...*“ Absentuje tu však samotná úvodná veta, ktorá by generálnymi pojmami vymedzila zakázané neprimerané podmienky v obchode s potravinami. Až v § 3 ods. 5 písm. ab) zákonodarca konštatuje, že „*Neprimeranou podmienkou je aj ... ab) iné konanie alebo opomenutie konania účastníka obchodného vzťahu voči druhému účastníkovi obchodného vzťahu, ktoré sa odchyľuje od poctivého obchodného styku*“. Práve preto, že ide až o definíciu

neprimeranej podmienky, odmietajú vyššie citovaní autori hovoriť o „generálnej klauzule“ vo vzťahu k § 3 ods. 5 písm. ab).

Uvedená formulácia predstavuje preto namiesto generálnej klauzuly skôr definíciu neurčitého pojmu „neprimeranej podmienky“ ďalšími neurčitými pojmami („iné konanie alebo opomenutie ..., ktoré sa odchyľuje od poctivého obchodného styku“), čím zákonodarca zároveň rieši vyplnenie potenciálnej medzery, resp. otvorenej textúry zákona. Už sme si pritom vysvetlili, ako sa vyplňajú medzery (analógiou) a dourčujú neurčité pojmy; a tiež, že je na orgánoch aplikácie práva, aby rešpektovali zaužívané a spoločensky akceptované chápanie neurčitých pojmov („poctivého obchodného styku“). Je však takáto legislatívna technika akceptovateľnou nielen v súkromnom práve, ale aj vo verejnom práve, osobitne vo vzťahu k potenciálnemu správnomu trestaniu?

4. Trestanie na základe generálnych klauzúl a neurčitých pojmov?

Všeobecne rešpektované právne zásady trestania v kontinentálnej Európe, vychádzajúce z medzinárodných dohovorov a ľudskoprávných štandardov formulujú nasledovné požiadavky na akékoľvek verejnoprávne trestanie:

- Zákaz obyčajového práva (*nullum crimen sine lege scripta*)
- Zákaz retroaktivity v neprospech páchatel'a (*nullum crimen sine lege praevia*)
- Zákaz analógie v neprospech páchatel'a (*nullum crimen sine lege stricta*)
- Príkaz určitosti (*nullum crimen sine lege certa*)

Problematickými vo vzťahu ku generálnym klauzulám a neurčitým pojmom môžu byť najmä imperatívy analógie a určitosti. Právny poriadok však napriek tomu umožňuje sankcionovať i na základe neurčitých pojmov a generálnych klauzúl, či medzerovitej úpravy. V súkromnom práve je napríklad sankcionované konanie v rozpore s poctivým obchodným stykom (§ 265 Obchodného zákonníka): „Výkon práva, ktorý je v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku, nepožíva právnu ochranu.“

S neurčitými pojmami však pracuje dokonca i verejné právo, vrátane trestného práva:

- § 27 ods. 2 Trestného zákona: „Nejde o dovolené riziko, ak výsledok ... sa prieči dobrým mravom.“
- § 337 Trestného zákona: „Kto verejne podnecuje ... na závažné porušovanie verejného poriadku“
- § 179 Trestného zákona: „otročťva alebo praktík podobných otroctvu, nevoľníctva...“
- § 230 Trestného zákona: „Kto bez povolenia prevádzkuje lotériu alebo inú podobnú hru, potrestá sa odňatím slobody na jeden rok až päť rokov.“
- § 286 Trestného zákona: „proti leteckým a iným podobným útokom..., podobného všeobecne prospešného zariadenia...“

Práve v takýchto prípadoch sa postupuje pri dourčovaní týchto termínov analógiou, pripisujúcou pojmom význam podľa predchádzajúcich použitých pojmov (*noscitur a sociis*), ktoré sa chápu ako toho istého druhu (*eiusdem generis*). Rovnako je o nutné pripustiť aj vo vzťahu k správnomu trestaniu podľa zákona o neprimeraných podmienkach v obchode s potravinami. Zaiste, za dodržania základných predpokladov spravodlivého procesu a spravodlivej právnej úpravy. Tak neurčité pojmy, ako aj generálna klauzula môžu byť v trestaní prípustné, ak sú splnené tri podmienky:

- Otázka výšky sankcie – čím vyššia sankcia, tým väčšia by mala byť požiadavka určitosti

- Otázka predvídateľnosti konkretizácie orgánmi aplikácie práva – čo sa zabezpečuje postupom *noscitur a sociis a eiusdem generis*, ale i rešpektovaním predchádzajúcej výkladovej praxe poctivého obchodného styku

- Otázka súdnej ochrany a kontroly (preskúmateľnosti) sankcie

Z uvedeného je zrejmé, že rozhodujúce pre generálne klauzuly a neurčité pojmy je to, do akej miery sú predvídateľné, resp. „faktualizovateľné“.

Pre rozdiel medzi generálnymi klauzulami a neurčitými pojmami však pritom v právnej metodológii platí, že kým neurčité pojmy majú aspoň nejaké konkrétne jadro pojmu (pričom „okraje pojmu“ môžu byť rozostrené, a treba ich dourčovať), čo umožňuje ich ľahšiu faktualizáciu, generálne klauzuly nemajú vôbec žiadne „jadro pojmu“ (Möllers 2023). Nie je ich preto možné vykladať jazykovým výkladom, ale nanajvýš systematickým výkladom alebo teleologickým výkladom (Möllers 2023). Štandardná operácia, ktorú s nimi právnici vykonávajú, je preto namiesto výkladu skôr tzv. konkretizácia (Möllers 2023). Konkretizáciu pritom môže právnikom pomôcť realizovať i sám zákonodarca – uvedením príkladov (chápaných ako „čiasťové definície“, alebo ako „smernice významu“ – König 2023) alebo zásadných príkladov, resp. príkladov platiacich „spravidla“ (ktoré sa aplikujú iba „v zásade“/„spravidla“, a teda pripúšťajú svoje vyvrátenie, resp. neuplatnenie, napríklad ak nie je dosiahnutý stupeň intenzity, ktorý zákonodarca v takomto ustanovení vyžaduje). Okrem zákonodarcu a jeho návodov sa ďalej generálne klauzuly konkretizujú aj postupne, rozhodnutiami orgánov aplikácie práva (správnymi orgánmi, súdmi), a v neposlednom rade sa môžu konkretizovať aj autonómny normami jednotlivých hospodárskych alebo spoločenských sektorov (napr. technickými normami, resp. ISO normami). Uvedené nástroje konkretizácie však samozrejme možno vzťahovať aj na neurčité pojmy, ktoré navyše majú i svoju už zmienenú výhodu „pevného jadra“ pojmu.

Vo vzťahu k ust. § 3 ods. 5 písm. ab) zákona č. 91/2019 Z. z. pritom konkretizácii napomáha už sám zákonodarca konkrétnymi príkladmi, ktoré rámcujú toto sporné ustanovenie. Nepochybne však osobitnú rolu zohrajú i konkretizačné a interpretačné pokusy orgánov aplikácie práva. Tie svojou rozhodovacou činnosťou ponúknu konkrétne príklady na neprimerané podmienky, ktoré bude možné analogicky vzťahovať aj na iné budúce podobné prípady. Na základe už rozhodnutého prípadu, alebo v prípade početnej rozhodovacej praxe, je pritom možné vytvoriť tzv. skupiny prípadov (v nemčine „*Fallgruppen*“), ktoré napomáhajú orientácii adresátov práva – hoci pochopiteľne, nie až v takej miere ako konkrétne právne normy, keďže prípady sa neustále vyvíjajú a menia, spolu s tým, ako pribúda ďalšia rozhodovacia prax. Ide pritom o postup podobný, aký sa praktizuje v právnych poriadkoch štátov systému *common law*.

Pre definíciu v § 3 ods. 5 písm. ab) však navyše platí, že keďže nejde o generálnu klauzulu, ale o definíciu neurčitého pojmu inými neurčitými pojmami, platí tu ešte aj „výhoda“ neurčitých pojmov, totiž že majú určité základné „jadro pojmu“. Napríklad poctivý obchodný styk ako neurčitý pojem nepochybne obsahuje také jadro, na ktorom by sa všetci zhodli, že ide o nepoctivý obchodný styk. Problematickými sú tu iba „okraje pojmu“, t.j. práve tie situácie, ktoré môžu byť vnímané ako poctivé aj ako nepoctivé. Práve tu však nastupuje v prípade právnej úpravy v našom zákone do hry zákonodarca, ktorý v predchádzajúcich, ale aj nasledujúcich ustanoveniach § 3 ponúka katalóg neprimeraných podmienok v obchode s potravinami, od ktorých závažnosti je možné vyvodiť aj stupeň závažnosti vyžadovaný na naplnenie pojmu „odchýlenia od poctivého obchodného styku“. Podobne ako aj v prípade generálnych klauzúl je však tiež možné sledovať aj aplikačný výklad pojmu poctivého obchodného

styku v obchodnom práve, aby bolo možné následne analogicky argumentovať pri porovnaní s inými doterajšími prípadmi (*Fallgruppen*).

Zaiste, takýto postup si však nepochybne vyžaduje väčšiu mieru opatrnosti a tiež väčšie nároky kladené na právnikov pôsobiacich v oblasti potravinového práva, nakoľko je práve na nich a na ich právnických zručnostiach (interpretačných, argumentačných), aby za využitia vyššie uvedených metodologických nástrojov dokázali vyhodnotiť konkrétne obchodné praktiky a podmienky ako dovolené alebo naopak ako zakázané.

ZÁVER

Z predstavenej diskusie vyplýva záver, že ustanovenie § 3 ods. 5 písm. ab) v slovenskom zákone o neprimeraných podmienkach v obchode s potravinami (zákon č. 91/2019 Z. z.) nemožno považovať za generálnu klauzulu. Ide o definíciu, vysvetľujúcu neurčitý pojem ďalšími neurčitými pojmami, resp. o definíciu, ktorá zavádza osobitný štandard, prototyp správania sa podnikateľa na potravinovom trhu. Neurčitosť tohto štandardu či tejto definície neprimeranej podmienky je síce na jednej strane predmetom kritiky, na druhej strane však ide o úpravu, ktorá je v právnej metodológii akceptovateľná, pokiaľ dáva predpoklad, že právnici pôsobiaci v danej oblasti hospodárskeho a spoločenského života budú schopní vykonať výklad týchto pojmov tak, aby predvídali a minimalizovali riziko hroziace ich zamestnávateľom alebo klientom. Na odhadnutie tohto rizika ponúka právna metodológia nielen nástroje analógie vo vzťahu k už existujúcim prípadovým skupinám (*Fallgruppen*) jednak z oblasti obchodu s potravinami, ale tiež z oblasti všeobecného obchodovania a poctivého obchodného styku podľa Obchodného zákonníka, ale zákonodarca tiež zvolil legislatívnu techniku, ktorou túto neurčitú definíciu rámcovoval konkrétnymi príkladmi neprimeraných podmienok v obchode s potravinami. Práve v kontexte prípadov toho istého druhu (*eiusdem generis, noscitur a sociis*) je potrebné vykladať aj neurčité pojmy v ust. § 3 ods. 5 písm. ab), a to v „okrajových poliach“ významu jednotlivých použitých neurčitých pojmov.

Literatúra

BLAŽO, O., KOVÁČIKOVÁ, H., PATAKYOVA, M. T. 2019. *Legislation Covering Business-to-business Unfair Trading Practices in the Food Supply Chain in Central and Eastern European Countries*. Varšava : University of Warsaw Faculty of Management Press, 2019. 248 s.

GUASTINI, R. Defeasibility, axiological gaps, and interpretation. In FERRER BELTRÁN, J., RATTI, G. B. (eds.): *The Logic of Legal Requirements: Essays on Defeasibility*. Oxford: Oxford University Press, 2012.

<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199661640.003.0010>.

HALÁS, J. 2016. *Abstrakcia a idealizácia*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2016. 118 s.

HART, H.L.A. 1961. *The Concept of Law*. Oxford : Clarendon Press, 1961.

KÖNIG, W. F. 2023. *Juristische Methoden für dummies*. 2. ed. Weinheim : Wiley-VCH, 2023.

MÖLLERS, Th. M. J. 2023. *Juristische Methodenlehre*. 5. ed. Mnichov : C.H. Beck, 2023.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 1. marca 2023 sp. zn. PL. ÚS 12/2020.

POUND, R. 1933. The Ideal Element in Law. In *Dicta*, 1933, Vol. 10, s. 225.

<https://doi.org/10.1097/00006324-193306000-00008>.

RYBNIKÁR, S. 2022a. Úradná kontrola potravín. In VENHARTOVÁ, J., RYBNIKÁR, S., GÁBRIŠ, T. a kol.: *Potravinové právo*. 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2022. s. 256.

RYBNIKÁR, S. 2022b. Mantinely súdneho prieskumu protokolov inšpekcie práce. In Prieniky pracovného práva do iných odvetví súkromného práva (a vice versa), 2022, s. 131-141. ISBN 978-80-568-0546-6.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/633 zo 17. apríla 2019 o nekalých obchodných praktikách vo vzťahoch medzi podnikmi v poľnohospodárskom a potravinovom dodávateľskom reťazci.

SOBOTKA, M. 2014. Analogie jako institut soukromého práva. In MACHALOVÁ, T. a kol.: *Aktuální otázky metodologie právního myšlení*. Praha : Leges, 2014, 212 s. a nasl.

Správa Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov o stave transpozície a vykonávania smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/633 zo 17. apríla 2019 o nekalých obchodných praktikách vo vzťahoch medzi podnikmi v poľnohospodárskom a potravinovom dodávateľskom reťazci.

VEČEŘA, M. 2012. O soudcovském dotváření práva. In: GERLOCH, A., TRYZNA, J., WINTR, J.: *Metodologie interpretace práva a právní jistota*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 233 s.

VENHARTOVÁ, J. 2024. Generálne ustanovenia v právnych predpisoch nekalých praktík v obchode s potravinami a ich ústavnoprávne aspekty. In *Zborník z konferencie doktorandov PF TU v Trnave 2024*. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, 2024 (v tlači).

ZAVADOVÁ, D. 2015. Generálne klauzuly v procese aplikácie práva. In *Právny obzor*, 2015, č. 4, 338 s. a nasl.

Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník.

Zákon č. 91/2019 Z. z. o neprimeraných podmienkach v obchode s potravinami a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

ZLOCHA, Ľ., STRÉMY, J. 2023. *Nekalá súťaž. Generálna klauzula, menej tradičné prípady a zahraničné právne úpravy*. Bratislava : C. H. Beck, 2023. 357 s.

PodĎakovanie

Príspevok je výstupom grantového projektu APVV-22-0079 Premeny právnej vedy – historické a súčasné podoby právnej vedy a vedeckosti práva.

Kontaktná adresa

Prof. JUDr. PhD. Mgr. Tomáš Gábriš, PhD., LL.M., MA, Katedra historického práva a právnej metodológie, Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, Hornopotočná 23, 918 43 Trnava, Slovenská republika.

E-mail : tomas.gabris@truni.sk.

ŠPECIFIKÁ ZEMEPISNÉHO OZNAČOVANIA VYBRANÝCH POTRAVIN

SPECIFICS OF GEOGRAPHICAL INDICATION OF SELECTED FOODS

Jozef Golian, Jozef Čapla

Abstrakt

Označovanie pôvodu výrobkov prezentuje zvláštnu kvalitu danú výlučne alebo hlavne zemepisným prostredím, v ktorom sa výrobok vyrába. V prípade zemepisného označovania nie je striktné dané, aby vlastnosti výrobku boli dané vymedzeným zemepisným územím. Právna sústava zemepisného pôvodu výrobkov je upravená na medzinárodnej, európskej a aj na národných úrovniach. Je tvorená celým radom právnych predpisov. Právna úprava zemepisného pôvodu výrobkov je upravená 10 zásadami. V práci tiež uvádzame príklady označenia zemepisného pôvodu výrobkov podľa jednotlivých druhov.

Kľúčové slová : zemepisné označovanie, druhy a modely označenia.

Abstract

Marking the origin of products presents a special quality given exclusively or mainly by the geographical environment in which the product is produced. In the case of geographical indication, it is not strictly given that the properties of the product are given by a defined geographical area. The legal system of the geographical origin of products is regulated at the international, European and national levels. It is made up of a whole series of legal regulations. The legal regulation of the geographical origin of products is governed by 10 principles. In the thesis, we also present examples of marking the geographical origin of products by individual species.

Keywords : *geographical indication, types and models of indication.*

ÚVOD

V niekoľkých posledných rokoch v rámci Európskej únie nastalo niekoľko skutočností, ktoré znamenali významné zmeny pre právo označenia zemepisného pôvodu ako špecifickú časť práv na označenie a práva priemyselného vlastníctva všeobecne. Boli prijaté nové predpisy sekundárneho práva, došlo tiež k vydaniu niekoľkých zásadných rozsudkov Súdneho dvora. Okrem toho Európska únia pristúpila k Ženevskému aktu, ktorý v dôsledku jej pristúpenia následne nadobudol účinnosť. Bolo prijaté aj osobitné nariadenie o opatreniach Únie po jej pristúpení k Ženevskému aktu, ktoré budú čiastočne naplňať aj členské štáty a ktoré sa takisto dotkne niektorých už vzniknutých subjektívnych práv oprávnených užívateľov z členských štátov (vo vzťahu k medzinárodnej ochrane niektorých označení). V roku 2020 došlo aj k uzavretiu Dohody o spolupráci a obchode medzi Európskou úniou a Spojeným

kráľovstvom, pričom táto dohoda bola stranami rámcovo predvídaná pri vystúpení Spojeného kráľovstva z EÚ. Všetky tieto skutočnosti pritom musíme chápať vo vzájomných súvislostiach.

Pokiaľ ide o nové predpisy sekundárneho práva, ide o Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/1753 o opatreniach Únie po jej pristúpení k Ženevskému aktu Lisabonskej dohody o označeniach pôvodu a zemepisných označeniach. V súvislosti s problematikou si zmienku zaslúžia tieto nariadenia z posledných rokov:

- Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/787 zo 17. apríla 2019 o definícii, opise, obchodnej úprave a označovaní liehovín, používaní názvov liehovín v obchodnej úprave a pri označovaní iných potravín, ochrane zemepisných označení liehovín, používaní liehu a destilátov poľnohospodárskeho pôvodu pri výrobe alkoholických nápojov a o zrušení nariadenia (ES) č. 110/2008,

- Delegované nariadenie Komisie (EÚ) 2019/33 zo 17. októbra 2018, ktorým sa dopĺňa nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1308/2013, pokiaľ ide o žiadosti o ochranu označení pôvodu, zemepisných označení a tradičných výrazov v odvetví vína, konanie o námietke, obmedzenie použitia, zmeny špecifikácie výrobku, zrušenie ochrany a označovania a obchodnú úpravu,

- Vykonávacie nariadenie Komisie (EÚ) 2019/34 zo 17. októbra 2018, ktorým sa stanovujú podrobné pravidlá uplatňovania nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1308/2013, pokiaľ ide o žiadosti o ochranu označení pôvodu, zemepisných označení a tradičných výrazov v odvetví vína, o konaní o námietke, zmeny špecifikácie výrobku, evidencii chránených názvov, zrušení ochrany a používania symbolov, a k nariadeniu Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1306/2013, pokiaľ ide o vhodný systém kontrol.

Ženevský akt nadobudol účinnosť 26.02.2020 a zmenil pravidlá medzinárodnej ochrany označení pôvodu a zemepisných označení v systéme pôvodne založenom Lisabonskou dohodou. Medzinárodný zápis označenia pôvodu bol doposiaľ vykonávaný podľa Lisabonskej dohody o ochrane označenia pôvodu a o ich medzinárodnom zápise (v znení Štokholmského aktu). Ženevský akt by mal pomôcť k rozšíreniu ochrany označení pôvodu a zemepisných označení a väčšiemu využívaniu systému medzinárodného zápisu, pretože doterajší stav možno považovať za málo uspokojivý.

Ženevský akt treba vnímať aj tak, že by mal priniesť ďalšie prostriedky ochrany označenia pôvodu a zemepisných označení výrobkov s pôvodom v členských štátoch Európskej únie v štátoch viazaných Ženevským aktom. K Ženevskému aktu doteraz okrem Európskej únie (zastupujúcej 27 členských štátov) pristúpila Kambodža, Albánsko, Samoa, Kórejská ľudovodemokratická republika a naposledy Laos.

Zemepisno-právny stav výrobku a jeho účel

Právo zemepisného pôvodu tovaru chápané v objektívnom právnom zmysle časti právneho poriadku upravuje vecný stav (status) určitých ideálnych verejných statkov, ktorých vznik prináša absolútne majetkovo-právne účinky. Úprava sa týka ich civilného štatútu zemepisného (protected geographic status), ktorý podlieha súkromnoprávnej ochrane súdnou mocou. Každý výrobca, ktorý pri svojom hospodárení používa tieto verejné statky na označovanie špecifických výrobkov, požíva dobré nehmotné výhody, ktoré bývajú spojená aj s jeho obchodným podnikom. Môžeme preto uviesť, že všeobecné používanie týchto verejných statkov predstavuje pre ich užívateľov faktor, ktorý môže mať vplyv na dobrú povesť obchodného podniku aj tovaru, čiže na goodwill. Pre ostatných konkurentov na trhu môže už sama existencia určitých verejných statkov viesť k zvyšovaniu ich súťažného úsilia tak, aby

sa dorovnali na úroveň kladenú kvalitou alebo vlastnosťami výrobkov určitého zemepisného pôvodu. Právno-politickým účelom osobitnej úpravy zemepisne vecného stavu je najmä ochrana spotrebiteľských práv. Právo zemepisného pôvodu výrobkov, plniace zemepisne rozlišovacia funkciu, svojím spôsobom slúži na poskytnutie záruky verejnosti, pokiaľ ide o záruku spôsobu výroby a územného pôvodu výrobku. Obvykle sa zároveň, nie však právne nutne, jedná o výrobky vysoko kvalitné, ktorých výroba doznáva dlhodobého obchodného odbytu, a teda ide o výrobky žiadané zákazníkmi verejnosťou a u verejnosti obľúbené. Nemusí však ísť zakaždým napr. o potraviny, ktoré by svojím zložením alebo spracovaním zodpovedali všeobecne uznávaným zásadám zdravej výživy (napr. niektoré nadmerne solené mäsové výrobky a pod.). Označenie zemepisného pôvodu výrobku spravidla zvyšuje dôveryhodnosť určitého druhu výrobku v očiach verejnosti tým, že sa jedná o výrobok právne kvalifikovaný (a úradne kontrolovateľný), od ktorého možno oprávnene očakávať určitú kvalitu alebo iné vlastnosti späté s jeho zemepisným pôvodom tvoreným osobitným zemepisným prostredím. Oprávnene sa tiež očakáva, že príslušná špecifikácia výrobku určitého druhu je úradne kontrolovaná orgánmi verejnej moci tak, aby neboli na trhu ponúkané výrobky podvrhnuté (falzifikáty). Stručne môžeme uviesť, že právo zemepisného pôvodu výrobkov vystihuje právne uznanú príčinnú súvislosť medzi kvalitou alebo určitými vlastnosťami výrobku istého druhu.

Právna sústava označenia zemepisného pôvodu výrobkov

Právo zemepisného pôvodu tovaru je svojbytné, nezávislé a zároveň sústavne upravené na úrovni medzinárodnej, európskej únie a taktiež v slovenskom práve vnútroštátnom. Hovoríme o ochrane *sui generis*. Treba ale poznamenať, že právna sústava práva zemepisného pôvodu tovaru je pomerne ťažko prehľadná, pretože je formálne tvorená celým radom rozličných právnych zdrojov, medzi ktoré patria univerzálne mnohostranné medzinárodné zmluvy, dvojstranné medzinárodné zmluvy vrátane napr. niektorých obchodných dohôd. Ďalej sem patrí jednotné právo EÚ, pokiaľ ide o nadštátne spoločenstvo, ako aj právne predpisy jednotlivých členských štátov. Spomenúť tiež môžeme napr. vnútroštátnu francúzsku klasifikáciu vín *appellation d'origine contrôlée* (AOC) alebo podobné systémy v niektorých ďalších štátoch. Preto je v konkrétnom právnom prípade potrebné vždy posúdiť, z akého právneho dôvodu (právneho titulu) – a či vôbec – je určité označenie zemepisného pôvodu výrobku v danej dobe na istom štátnom alebo nadštátnom území osobitne právne chránené, čiže uznávané za osobitný predmet duševného vlastníctva, resp. za ozvláštnený (zvecnený) verejný statok priemyselno-právnej povahy. V prípade, ak je určité označenie zemepisného pôvodu výrobku uznávané za predmet duševného vlastníctva, požívajú takéto označenia právnu ochranu. V prípade porušenia práv z duševného vlastníctva má na konanie právomoc Úrad priemyselného vlastníctva SR, pričom súdny prieskum zákonnosti rozhodnutí a opatrení Úradu priemyselného vlastníctva SR vykonáva Krajský súd v Banskej Bystrici pre celé územie SR (Rybníkar 2021). Pokiaľ ide o nadštátne EÚ, platí v nej sústava jednotného práva zemepisného pôvodu výrobkov. Táto únieová sústava je však sama tvorená viacerými právnymi prameňmi, medzi ktoré patria nielen prvotné pramene práva EÚ, ktorými sú medzinárodné zmluvy, ale aj nariadenia ako pramene odvodené, druhotné. Spomenúť môžeme tiež dvojstranné medzinárodné zmluvy, ktoré EÚ v tomto smere uzavrela s radom tretích krajín, napr. s Gruzínskom, Kanadou alebo Južnou Afrikou. Dojednaniu týchto medzinárodných zmlúv predchádzajú verejné konzultácie, kedy každý môže vznášať námietky proti zamýšľanému poskytnutiu medzinárodnoprávnej ochrany určitému označeniu zemepisného pôvodu z tretej krajiny na území EÚ.

Starší model súkromnoprávnej ochrany zemepisného pôvodu výrobkov

Samo právo zemepisného pôvodu výrobkov patrí medzi historicky mladé práva na označenie. Univerzálna medzinárodná úprava pramení až v roku 1958. Spomínané právne odvetvie sa totiž postupom času emancipovalo od práva známkového a od právnych predpisov proti nekalej súťaži tak, že v niektorých štátoch (a v EÚ) dosiahlo súkromnoprávne samostatného režimu (a stavu) osobitných verejných statkov. Nestalo sa tak ale zďaleka vo všetkých štátoch sveta, dokonca ani vo väčšine krajín. Preto sa môžeme bežne vo svete stretávať s alternatívnymi modelmi právnej ochrany zemepisného pôvodu výrobkov, ktoré bývajú založené na historicky staršom známkovom alebo nekalosúťažnom prístupe.

Zásady práva zemepisného pôvodu výrobkov

Právne odvetvie (odbor) možno spravidla charakterizovať nielen jednotlivými predmetmi, ktorých sa týka určitá právna úprava, ale tiež zásadami, na ktorých je príslušné odvetvie vybudované. Existujú jednotlivé zásady práva zemepisného pôvodu výrobkov, ktorými je toto právo ozvláštnené, čo sa týka aj patričných ideálnych právnych predmetov. Jednotlivé zásady môžeme prehľadne uviesť nasledovne:

1. Zásada teritoriality, ktorá je príznačná pre práva duševného vlastníctva a ktorá platí aj v tomto prípade. Na prekonávanie tejto zásady, opretej o územne obmedzenú právomoc zápisných úradov jednotlivých štátov alebo o územne obmedzenú pôsobnosť právnych predpisov či medzinárodných zmlúv, dochádza, podobne ako aj v iných prípadoch priemyselno-právnych predmetov, prostredníctvom medzinárodných zápisov, ktoré dovoľujú vyvolať právne účinky v cudzích štátoch, ktoré by inak nenastali.

2. Zásada časovej neobmedzenosti, pretože verejné statky, o ktoré sa nám jedná, resp. ich úradné zápisy, príp. iné právne spôsoby štátneho uznania, trvajú po dobu neurčitú, resp. až do doby, kým by v budúcnosti nastali nové okolnosti, ktoré by štát eventuálne viedli k zmene vecno-právneho stavu; napr. na zrušenie ochrany napr. z dôvodu ukončenia výroby, uvedenia označenia do zabudnutia alebo z dôvodu zovšeobecnenia určitého zemepisného označenia pôvodu tak, že sa protiprávne stalo – napriek všetkej špecifikácii a zákazu druhu – druhovým názvom pre výrobky určitého druhu, napr. pre zrelé syry s ušľachtilou plesňou bez ohľadu na ich pôvodne osobitný zemepisný pôvod.

3. Zásada formality, pretože určité označenie nadobúda vecno-právny status označenia pôvodu alebo zemepisného označenie úradným uznaním. K tomu dochádza zápisom do príslušného registra, ako je napr. register označení pôvodu, vedený Medzinárodným úradom duševného vlastníctva Svetovej organizácie duševného vlastníctva, alebo podobný verejnoprávny register, vedený Úradom priemyselného vlastníctva; príp. na nadobudnutie tohto vecno-právneho stavu dôjde priamo mocou medzinárodnej zmluvy aj bez zápisu do verejnoprávneho registra či na základe právneho predpisu aj bez ohľadu na úradný zápis registrový. Vo všetkých týchto prípadoch preto môžeme hovoriť o právnom titule, na základe ktorého dochádza – prostredníctvom orgánu verejnej moci – k vzniku určitého právneho predmetu, čo umožňuje, aby sme hovorili o zásade formality, hoci sa táto zásada prejavuje rôznymi právnymi podobami. Výnimkou z tejto zásady zostávajú „iné“ údaje o pôvode (krajine pôvodu) tovaru, než označenie pôvodu alebo zemepisné označenie, ktoré sa stávajú verejnými statkami neformálne na základe prvého verejného použitia.

Rozlišuje sa preto medzi označeniami zemepisného pôvodu výrobkov, ktoré sú štátom: a) upravená (zvlášť právne kvalifikovaná), tzv. štátne formalizovaná, či už

úradným zápisom alebo priamo právnym predpisom či medzinárodnou zmluvou; b) neupravené (právne jednoduché), ako sú neformálne označenia krajín pôvodu (country of origin) typu „Made in...“.

4. Zásada všeobecného používania, ktorá vyplýva z toho, že označenie zemepisného pôvodu majú súkromnoprávnou povahu nehmotných vecí v právnom zmysle, ku ktorým sa neviažu žiadne (ničia) subjektívne práva, a majú preto vecno-právne (civilný) štatút verejných statkov (porovnaj podobne označenie tradičného pôvodu výrobkov, ktoré si nikto nemôže právne prisvojovať, lebo sú povahovo určené na všeobecné užívanie). Treba ale dodať, že sama skutočnosť, že výrobok určitého druhu spĺňa zemepisno-právnu špecifikáciu, a preto ho možno osobitne označiť podľa zemepisného pôvodu a takto ho aj právne kvalifikovať, môže prinášať nehmotnú výhodu výrobcovi, ktorá je spojená s jeho obchodným podnikom, pokiaľ ide o prevádzkareň, v ktorej dochádza k výrobe, spracovaniu alebo príprave daného výrobku. Z hľadiska povahy verejných statkov síce nemožno hovoriť o subjektivizácii právneho predmetu súkromným právom, ale len o nehmotnej výhode spojenej s obchodným podnikom. Táto výhoda však môže mať vplyv na hodnotu obchodného podniku, resp. cenu, alebo na hodnotu jeho časti pripadajúcu na príslušnú prevádzkareň.

5. Zásada dobrovoľného užívania, ak je tak slobodne prejavenu vôľou každého, ktorého výrobky spĺňajú patričné zemepisné vymedzenie (špecifikáciu); a to na rozdiel od subjektívneho práva známkového, ktoré je obchodným monopolom (výsadou), ktorý má byť na danom území a po danú dobu vykonávaný, pretože by inak zbytočne bránil voľnému obchodu tovarom.

6. Zásada zaručenosti, pokiaľ ide o zemepisný pôvod výrobku vrátane jeho kvality alebo určitej vlastnosti, čo súvisí aj s nasledujúcou kontrolnou zásadou.

7. Zásada kontroly špecifikácie výrobku, ktorú rozumieme úradnú kontrolu k tomu zákonom povolanými orgánmi verejnej moci. Tým sa daná súkromnoprávna sústava zásadne odlišuje od záručných či kolektívnych ochranných známk, s ktorými nie je žiadna takáto kontrola spájaná.

8. Zásada prekladu a prepisu, tzn. zásada ochrany označenia nielen v pôvodnom jazyku, ale aj v prekladoch do cudzích jazykov, príp. aj v jazykových obmenách (mutáciách), čo sa rozumie samo sebou bez ohľadu na obsah zápisu v príslušnom verejnoprávnom registri. Jazykov pôvodu vyjadrujúceho označenie zemepisného pôvodu výrobkov môže byť viac, napr. ak pramení označenie vo viacjazyčnej zemepisnej oblasti. Patrí sem aj ochrana označenia zemepisného pôvodu výrobkov v prepise (transliterácii) do iného písma, napr. do latinského písma z písma gréckeho, z cyrilike alebo z písma čínskeho či kórejského do latinského a obrátene. Spomínaná zásada platí bez ohľadu na to, ak je napr. zemepisné označenie zapísané v registri alebo uznané medzinárodnou zmluvou alebo právnym predpisom nielen v pôvodnom slovnom znení, ale tiež v preklade do určitého cudzieho jazyka, príp. v jazykovej obmene (mutácii) alebo v prepise do iného písma. Zásada, o ktorej hovoríme, ale neplatí bezvýnimčne. Výnimkou z uplatňovania tejto zásady sú dva prípady, a to:

a) zákaz uvedenia verejnosti do omylu o pôvode výrobku, ak by tento nezákonný stav nastal alebo skutočne hrozil všeobecným používaním určitého označenia v jeho preklade alebo prepise;

b) zákaz používania konkrétneho označenia zemepisného pôvodu v inom ako pôvodnom jazyku stanovenom pre určité označenie, napr. pre špeciality, ako medzinárodne právne platí napr. pri označení Heuriger pre rakúske špeciality, mladé vína v danom roku, pokiaľ ide o jeho všeobecné užívanie, ktoré sa musí diať v

pôvodnom nemeckom jazyku, ktorý aj po stránke jazykovej vystihuje prostredie „rakúskej“ špeciality.

9. Zásada skratky, pri ktorej môžeme *mutatis mutandis* odkázať na všetko vyššie uvedené. Skratky označenia zemepisného pôvodu sa však bežne nepoužívajú. Popisované zásady prekladu, prepisu alebo skratky platia bez ohľadu na to, ak sú preklad, príp. jazyková obmena (mutácia) alebo prepis či skratka úradne zapísané v príslušnom verejnoprávnom registri alebo uznané medzinárodnou zmluvou či právnym predpisom. Zápis alebo iné úradné stanovenie prekladu alebo prepisu, resp. skratky či jeho iné štátne uznanie je však účelné (nie však právne prikázané) z hľadiska predchádzania možným sporom na trhu. Vystihnúť sa tým môže práve taký preklad alebo prepis, ktorý má povahu úradne správneho prekladu alebo prepisu, čo má význam najmä vtedy, ak sa ponúka viac prekladových alebo prepisových možností; pre skratku to platí podobne.

10. Zásada gramatickej odvođeniny, podľa ktorej platí, že označenie zemepisného pôvodu výrobku podlieha patričné právnej ochrane nielen v jednom, t. j. v pôvodnom gramatickom tvare a vo všetkých hovorených pádoch, pokiaľ je vyjadrené jazykom, v ktorom sa skloňuje, ale tiež vo všetkých hovorených tvaroch, ktoré sú odvodené od pôvodného tvaru podľa gramatiky príslušného jazyka. Ide najmä o prídavné mená, ktoré sú hovorovo odvodené od pôvodného (úradného) hovoreného tvaru, ktorým býva podstatné meno. Podobne ako pri vyššie uvedenej zásade prekladu, prepisu a skratky, platí aj tu, že gramatické odvođeniny označenia zemepisného pôvodu výrobku sú právne chránené bez ohľadu na to, či sú úradne zapísané alebo inak úradne uznané. Aj pre tieto prípady však môžeme poukázať na účelnosť zápisu či iného úradného uznania patričných hovorených odvođenín, a to z dôvodu predchádzania možným sporom, ku ktorým by mohlo v praxi dochádzať. Podobne ako vyššie, platí aj pre tento prípad výnimka, kedy by používanie označenia zemepisného pôvodu v odvodenom gramatickom tvare bolo objektívne oprávnené uvádzať verejnosť do omylu o pôvode výrobku. Na túto skutočnosť treba brať zreteľ zvlášť pri odbyte takto označených výrobkov v cudzom štáte, predovšetkým tam, kde sa používa cudzí jazyk s úplne odlišnou gramatikou. Tamojší priemerný (bežný) spotrebiteľ by mohol byť zmätený, či skutočne ide o výrobok určitého zemepisného pôvodu, ak je označený napr. odvodeným prídavným menom, ktorému jazykovo nerozumie. Priemerný (bežný) spotrebiteľ by sa v takom prípade mohol domnievať, že môže ísť o výrobok odlišného pôvodu alebo o výrobok nepravý, o obyčajnú napodobeninu (imitáciu) výrobku a pod. K posledným trom zásadám porovnáme podobne pri prekladoch, prepisoch alebo skratkách ochranných známkov či obchodných mien vrátane obchodných firiem, pričom vo všetkých týchto prípadoch sa jedná o používanie „iba“ v obchodnom styku, ktoré je zásadne voľnejšie tak, aby bolo primerané všetkým rozmanitým požiadavkám trhového uplatnenia. Navyše takéto konanie spravidla zodpovedá jazykovému konsenzu. Pokiaľ ide o styk právny, čo sa týka obchodných mien vrátane obchodných firiem, platí tu požiadavka stotožnenia právne konajúcej osoby. Táto požiadavka však môže byť splnená aj pri použití prekladu, prepisu, skratky alebo gramatickej odvođeniny pôvodného znenia obchodného mena vrátane obchodnej firmy, ak takéto konanie nie je objektívne spôsobilé uviesť do omylu o osobe konajúcej. Právo zemepisného pôvodu výrobkov nemá osobitnú úpravu súznačných výrazov (synonym), teda viac slov, ktoré majú rovnaký význam.

Druhy označenia zemepisného pôvodu výrobkov

O práve zemepisných označení pôvodu môžeme uviesť, že tvorí samostatnú (nezávislú) časť medzinárodného aj slovenského právneho poriadku, ktorá je vnútorne zložená z niekoľkých právnych úprav týkajúcich sa pôvodu výrobkov. Z hľadiska jednotlivých druhov právnych predmetov, ktoré sú osobitne upravené týmto právom priemyselného vlastníctva, si môžeme uviesť nasledujúce druhy ideálnych právnych predmetov:

a) osobitne právne kvalifikované (chránené), t. j. zapísané alebo inak úradne uznané, označenie zemepisného pôvodu: 1) (chránené) označenia pôvodu výrobkov, napr. Prosciutto di Parma pre talianske, menovite parmské, mäsové výrobky (varené, solené, údené a pod. upravené), alebo Bordeaux, Saint-Émilion či Beaujolais pre francúzske vína z vymedzených oblastí, 2) (chránené) zemepisné označenia, napr. Spišská borovička, Tekovský salámový syr, Trnavský slad, Muránske buchtý; patrí sem aj Slovenský oštiepok; avšak v Poľsku prameniace označenie taktiež Oscypek, tiež pre syry;

b) právne bez výskytu, t. j. úradne nezapísané ani inak úradne nestanovené (zvlášť právne nekvalifikované) údaje o zemepisnom pôvode tovaru, medzi ktoré patria akékoľvek úradne nestanovené údaje o zemepisnom pôvode tovaru, ktorý priamo alebo nepriamo odkazujú na pôvod výrobku v určitej zemepisne vyjadrenej krajine, čiže na jeho zemepisný pôvod.

Všeobecne treba uviesť, že zemepisné odkazy bývajú zásadne tvorené, nie teda bezvýnimočne, označením zemepisným, a to obvykle slovným. Patričné označenie ale môže byť tvorené aj iným údajom ako zemepisným, a to za predpokladu, že príslušné obchodné kruhy v krajine pôvodu výrobku vidia v „súvislosti“ s takýmto údajom odkaz na určitú krajinu, kde bol výrobok zhotovený.

Príkladom môžu slúžiť už skôr spomínané označenia rakúskych špecialít Heuriger (len v nemeckej reči) pre mladé rakúske vína v danom roku alebo označenie rakúskej cukrárskej špeciality Mozartkugeln. Hoci tieto označenia zemepisného pôvodu výrobkov neobsahujú zemepisný názov, možno si v ich „súvislosti“ objektívne vybaviť odkaz na špeciality „výživy“, zemepisne prameniace práve v Rakúsku. Údaje o zemepisnom pôvode tovaru, či už zvlášť právom chránené alebo jednoduché, patria medzi ideálne právne predmety, ktoré sú oddelené od osoby a slúžia ľudskej potrebe, pričom sú určené na všeobecné používanie každým, ktorého špecifické výrobky pramenia v určitej krajine. Preto môžeme uviesť, že údaje o zemepisnom pôvode tovaru sú verejnými statkami, ku ktorým sa neviažu žiadne subjektívne práva. Môžeme preto o nich hovoriť ako o veciach nikoho (veciach bez pána).

Úradne zapísanými alebo inak úradne uznanými údajmi o zemepisnom pôvode tovaru sú:

a) označenie pôvodu (designation of origin), napr. Baldovská minerálna voda, Cígeľská prírodná liečivá voda, Fatra, Korytnica, ktoré sú právne prísne, pretože musia ísť o názov oblasti, napr. Tokajské víno zo slovenskej oblasti, určitého miesta, napr. Tokaja, alebo krajiny, napr. Slovenska, ktorý je používaný na označenie výrobku pochádzajúceho z takého zemepisne vymedzeného územia, a to aj zo zemepisného územia cezhraničného, ak pre takýto výrobok platí, že jeho kvalita alebo vlastnosti, napr. množstvo prírodného alkoholu alebo chuť či zafarbenie, sú:

a) výlučne alebo

1) prevažne dané osobitným zemepisným prostredím s jeho charakteristickými činiteľmi:

2) prírodnými, napr. podnebím, zložením pôdy alebo obsahom minerálnych látok vo vodách, napr. Sulinka minerálna voda, Korytnica,

3) ľudskými, napr. ručne vyrábanú alebo priemyselnú výrobnú tradíciu - Detvianska výšivka, Liptovská paličkovaná čipka, Modranská majolika, Piešťanské bahno, Sekulská keramika, Senohradská výšivka, Sol'nobanská čipka, Tkanina z Kostolian nad Hornádcom, Trstenská keramika. Musí preto platiť príčinná súvislosť medzi:

- vyvolávajúce zvláštne zemepisné prostredie s jeho príznačnými prírodnými a ľudskými činiteľmi (príčinou) a
- vyvolanú kvalitou alebo vlastnosťou tovaru (následkom).

V jednotnom práve duševného vlastníctva EÚ sa na označenie pôvodu používa výraz „chránené označenia pôvodu“ (protected designation of origin, PDO);

b) zemepisné označenia (geographical indication), napr. Spišská borovička, Trenčianska borovička, ktoré sú menej právne pojmovne prísne ako právne vyššie označenie pôvodu, pretože u nich postačuje nižší právne koncepčný, legálny, znak obvyčajnej pripísateľnosti nejakej vlastnosti výrobku určitému územiu. V jednotnom práve duševného vlastníctva EÚ pre nich platí výraz „chránené zemepisné označenia“ (protected geographical indication, PGI). Alebo ide o názov územia, ktorý je používaný na označenie zemepisného pôvodu tovar pochádzajúceho z daného územia, a to v prípade, keď:

1) výrobok má určitú vlastnosť pripísanú určitému územiu, napr. víno z určitej vinárskej podoblasti sa vyznačuje istým vzhľadom, farbou, vôňou, chuťou, popr. aj perlením, ktoré možno objektívne pripočítať určitému zemepisnému územiu a jeho zvláštne zemepisné prostredie,

2) výroba, spracovanie alebo príprava výrobku prebieha na tomto území, napr. Tokajské víno, ktoré bolo vyrobené z hrozna vínnej révy vypestovaného a zozbieraného vo vinárskej oblasti Tokaj. Oba legálne predpoklady musia byť prejavované vo výrobku, napr. vo víne, súhrnne. Platné slovenské vnútroštátne právo nepovažuje znak všeobecnej známosti (notoriety) označenia pôvodu výrobkov – oproti predpisu z r. 1973 a oproti svetovému medzinárodnému právu – za znak koncepčný, ale obvykle pôjde o označenie, ktoré sa už vžilo v povedomí verejnosti a ktoré sa týka výrobkov, ktoré dosiahli istú mieru obľúbenosti u verejnosti. Prostrednosť kvality alebo dokonca nízka kvalita výrobkov a ich všednosť obvykle nevedú k obchodnému záujmu priznať takýmto výrobkom osobitnú právnu kvalifikáciu. Oproti tomu porovnanie obvyčajné označenie miesta výroby podľa sídla výrobcu alebo podľa umiestnenia prevádzky (výrobne, stáčiarne a pod.). Sám názov zemepisného pôvodu výrobku podlieha určitej názvoslovnej štruktúre, podľa ktorej môžeme hovoriť o:

- a) jednoduchom zemepisnom názve, napr. Šariš,
- b) zemepisnom názve spojenom s druhom výrobku, napr. Klenovecký syrec, Spišské párky, Levický slad a pod.;
- c) zemepisnom názve spojenom s názvom odrody, najmä s názvom odrody vínnej révy, napr. Račianska frankovka alebo Limbašský sylván;
- d) zemepisnom názve s fantazijným prvkom, napr. Skalický rubín, Točky.

ZÁVER

Právo zemepisného pôvodu výrobkov vo všetkých jeho častiach či odboroch patrí do právnej sústavy duševného vlastníctva. Súkromno-právne vzaté sa jedná o nehmotné veci v právnom zmysle Občianskeho zákonníka, ktoré majú právnu povahu verejných statkov, pretože sú určené na všeobecné používanie kýmkoľvek (pri splnení predpokladov). Zároveň sa jedná o veci bez pána (veci nikoho), ktorých používanie sa hospodársky a právne premieta do hospodárskych hodnôt prostredníctvom nehmotných výhod spojených s obchodným podnikom. V tom môžeme vidieť úplne

zásadný právny rozdiel v porovnaní s ochrannými známkami, s ktorými sú spojené niečie absolútne majetkové subjektívne práva. Právne samostatná, nezávislá, sústava vyššie popísaného druhu (tvorená právne kvalifikovanými označeniami pôvodu, resp. zemepisnými označeniami) je však vo svete menšinová, pretože väčšina krajín sveta ju neprijala a vec rieši pomocou záručných či kolektívnych ochranných známk, prípadne nepriamo pomocou ochrany pred nekalou súťažou. Právna pozornosť, ktorá je odborne venovaná označením zemepisného pôvodu, býva tiež menšia v porovnaní s pozornosťou, aká je bežne venovaná ochranným známkam. Zatiaľ čo na úrovni univerzálne medzinárodnej môžeme vidieť istú stagnáciu právneho vývoja v tomto smere, v rovine nadštátneho práva EÚ je tomu práve naopak.

Literatúra

MEDVEC, M., ORAVCOVÁ, J., SAMOŠ, M. 2024. *Označovanie pôvodu výrobkov a zemepisné označenia výrobkov*. Bratislava : C. H. Beck, 2024. 208 s.

Nariadenie Rady (ES) č. 479/2008 z 29. apríla 2008 o spoločnej organizácii trhu s vínom, ktorým sa menia a dopĺňajú nariadenia (ES) č. 1493/1999, (ES) č. 1782/2003, (ES) č. 1290/2005, (ES) č. 3/2008 a zrušujú nariadenia (EHS) č. 2392/86 a (ES) č. 1493/1999.

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1151/2012 z 21. novembra 2012 o systémoch kvality pre poľnohospodárske výrobky a potraviny.

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 251/2014 z 26. februára 2014 o vymedzení, opise, obchodnej úprave, označovaní a ochrane zemepisných označení aromatizovaných vínnych výrobkov a o zrušení nariadenia Rady (EHS) č. 1601/91.

Nariadenie Európskeho Parlamentu a Rady (ES) č. 110/2008 o definícii, opise, obchodnej úprave, označovania ochrane zemepisných označení liehovín a o zrušení nariadenia Rady (EHS) č. 1576/89.

RYBNIKÁR, S. 2021. Aktuálna rozhodovacia činnosť Najvyššieho súdu SR v oblasti priemyselného vlastníctva. In *Nové technológie, internet a duševné vlastníctvo 5*, 2021, s. 130-149. ISBN 978-80-568-0232-8.

TELEC, I. 2016. Některé zásadní otázky práva na označení zeměpisného původu výrobků. In *Právní rozhledy*, 2016, č.1. s.1.

Kontaktná adresa

Prof. Ing. Jozef Golian, Dr., Ústav potravinárstva, Fakulta biotechnológie a potravinárstva, Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Tr. A. Hlinku 2, 949 01 Nitra, Slovenská republika.

E-mail : jozef.golian@uniag.sk.

Ing. Jozef Čapla, PhD., Ústav potravinárstva, Fakulta biotechnológie a potravinárstva, Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Tr. A. Hlinku 2, 949 01 Nitra, Slovenská republika.

E-mail : jozef.capla@uniag.sk.

DVOJAKÁ KVALITA POTRAVÍN NA SLOVENSKU A V EÚ

DUAL FOOD QUALITY IN SLOVAKIA AND EU

Eva Hybenová, Anna Mikulajová, Silvia Mošovská

Abstrakt

Téma dvojakej kvality potravín už dlhší čas rezonuje najmä v krajinách strednej a východnej Európy. Európska komisia sa zaoberala touto otázkou na základe správ z niekoľkých členských štátov, z ktorých vyplýva, že zloženie určitých výrobkov bolo na ich trhoch odlišné v porovnaní s výrobkami predávanými pod rovnakou značkou a s rovnakým alebo veľmi podobným obalom v iných štátoch EÚ. Na návrh Európskej komisie prijal Európsky parlament a Rada EÚ Smernicu 2019/2161, ktorá zakazuje tieto nekalé marketingové praktiky. V rokoch 2019 a 2021 boli Spoločným výskumným centrom EÚ realizované štúdie zamerané na testovanie a porovnávanie kvality predávaných potravín s cieľom poskytnúť prehľad o výskyte dvojakej kvality potravinárskych výrobkov v EÚ. Výsledky prvej štúdie ukázali, že celkovo 31 % testovaných výrobkov malo rovnaké alebo podobné balenie, ale odlišné zloženie. Štúdia z roku 2021 s rovnakými výrobkami a rovnakou metodikou preukázala pokles takýchto výrobkov o 7 %. Obe štúdie nepreukázali žiadnu geografickú súvislosť.

Kľúčové slová : dvojaká kvalita potravín, klamlivé obchodné praktiky, ochrana spotrebiteľa.

Abstract

The topic of dual food quality has resonated for a long time in European Union, especially in the countries of Central and Eastern Europe. The European Commission has addressed the issue of dual quality, following reports from several Member States showing that the composition of certain products was different in their markets compared to products sold under the same brand and with the same or very similar packaging in other EU countries. The European Parliament and the Council were adopted the Directive 2019/2161 that prohibits such marketing practices. In 2019 and 2021, the Commission's Joint Research Centre carried out two studies focused on the occurrence of dual food quality in the EU. The results of the first testing showed that in total 31 % of the tested products had same or similar packaging but a different composition. The study carried out in 2021 based on the same products and methodology showed 7 % decrease of such products. Both studies did not show any geographical pattern.

Keywords : dual food quality, unfair business practices, consumer protection.

ÚVOD

Pochybnosti o dodržiavaní princípov rovnakej kvality potravín v jednotlivých členských štátoch Európskej únie sa objavovali dlhšiu dobu. Do tejto problematiky sa intenzívne zapájali aj slovenskí predstavitelia. Keď sa na problém dvojakej kvality

potravín vo svojej správe o stave Únie v roku 2017 zameran aj predseda Európskej komisie Jean-Claude Juncker, aktivity s cieľom zabrániť zavádzaniu spotrebiteľov zosilneli. Viedli k schváleniu Smernice k dvojakej kvalite potravín Európskou komisiou (Commission Notice 2017) a následne Európskym parlamentom a Radou EÚ (Smernica 2019/2161), ktorá má pomôcť vnútroštátnym orgánom dôslednejšie využívať existujúce právo EÚ v tejto oblasti pri odhaľovaní neoprávnených dvojakých noriem kvality potravín. Táto smernica sa vzťahuje nielen na potravinárske, ale aj nepotravinárske produkty. Za uplatňovanie spoločných pravidiel EÚ v národných podmienkach zodpovedajú príslušné vnútroštátne orgány. Členské štáty prenesú smernicu do svojho vnútroštátneho práva.

Vedecký a vedomostný útvar Európskej komisie, Spoločné výskumné centrum (Joint Research Centre, JRC), vypracoval metodiku na ochranu spotrebiteľa pred klamlivými obchodnými praktikami pre orgány v členských štátoch, ktorá má viesť k jednotnému testovaniu a porovnávaniu zloženia a vlastností potravinárskych výrobkov predávaných pod rovnakou značkou v celej EÚ (European Commission Directorate - General Joint Research Centre 2018). Táto metodika dopĺňa opatrenia Európskej komisie pod názvom Nová dohoda pre spotrebiteľov (apríl 2018), ktorej cieľom je objasniť a posilniť práva spotrebiteľov, umožniť oprávneným subjektom podávať žaloby, posilniť právomoci štátnych orgánov pri ukladaní pokút.

Mnohí však aj po prijatí európskej smernice boli a zostávajú skeptickí. Smernica rieši iba jednu časť problému, že sa nesmie uvádzať na trh potraviná pod tou istou značkou s rovnakým názvom a obalom, ale s rôznym zložením, pokiaľ sa predáva aspoň v dvoch členských štátoch EÚ. Chýba totiž spresnenie, ako sa majú takéto výrobky odlišovať, aby rozdiely neboli iba v inom farebnom odtieni obalu a jednom slove alebo písmene. Navyše, v smernici je uvedené, že za klamlivú praktiku sa nepovažuje to, ak odlišné zloženie je odôvodnené legitímnymi alebo objektívnymi faktormi (národná legislatíva alebo vplyv suroviny, lokality, či sezónnosti).

Primárne sú za dvojakú kvalitu výrobkov zodpovední výrobcovia. Obchodníci zatiaľ nemôžu doviest' a dať na pulty obchodov dve verzie tej istej potraviny (ale s rôznym obalom, ako to vyžaduje nová smernica EÚ) a nechať zákazníka, aby si vybral, ktorú chce. Bráni tomu podľa Tomáša Prouzu, prezidenta Svazu obchodu a cestovného ruchu ČR, teritoriálne obmedzenie obchodu. Spotrebiteľia veria známym západným značkám a väčšina z nich nečíta zloženie potraviny. Ak by zákazník mal možnosť sám sa rozhodnúť, či chce drahší a kvalitnejší výrobok, alebo lacnejší a menej kvalitný, problém a diskusia o dvojakej kvalite potravín by sa vytratili (Sedláčková 2019).

Mnohí výrobcovia už zjednotili receptúry svojich výrobkov pre celú Európu, ale u niektorých produktov sú stále rozdiely v zložení. Dvojaká kvalita výrobkov, či už potravinárskeho alebo nepotravinárskeho charakteru, je v EÚ neprípustná. Máme spoločný trh a obyvatelia v celej EÚ majú nárok na rovnako kvalitné výrobky.

Štúdie testovania dvojakej kvality potravín v EÚ

Po prijatí smernice boli Spoločným výskumným centrom realizované štúdie zamerané na testovanie a porovnávanie kvality predávaných potravín. V rámci prvej štúdie bolo posudzovaných 1380 vzoriek predstavujúcich 128 rôznych výrobkov. Výsledky testovania boli zverejnené v júni 2019 (European Commission: Joint Research Centre 2019a). Testované boli výrobky predávané v členských štátoch EÚ pod rovnakým názvom a v rovnakom alebo podobnom balení. Do hodnotenia boli zaradené výrobky z kategórií koreniny, pochutiny (14), cukrovinky (12), nealkoholické nápoje (11), mliečne výrobky (9), káva (8), slané chuťovky (8), dehydrované polievky

(7), horúce nápoje (7), hotové jedlá (7), pivo (6), raňajkové cereálie (6), konzervované výrobky (6), dojčenská výživa (5), sladké sušienky (5), zmrzlina (4), detská výživa (3), mäsové výrobky (3), nátierky (3), jedlé oleje (2), liehoviny (1) a cestoviny (1), ktoré boli získané z 19 krajín Európskej únie. Hodnotenia boli založené výhradne na informáciách uvedených na obaloch výrobkov. Vizuál a informácie na prednej strane ako jedno kritérium a informácie o zložkách, nutričnom zložení výrobku, vyhlásenie o zastúpení zložiek (quantity of ingredients declaration, QUID) ako druhé kritérium. Zistenia boli zaradené do troch skupín: rovnaké, podobné a odlišné.

Výsledky tejto štúdie možno zhrnúť nasledovne:

- 23 % výrobkov malo rovnakú prednú stranu balenia a rovnaké zloženie,
- 27 % výrobkov malo odlišnú prednú stranu balenia a odlišné zloženie,
- 22 % výrobkov malo podobnú prednú stranu balenia a odlišné zloženie,
- 9 % výrobkov malo rovnakú prednú stranu balenia, ale odlišné zloženie.

Celkovo teda 31 % výrobkov malo rovnaké alebo podobné balenie, ale odlišné zloženie. Štúdia nepreukázala žiadnu jednoznačnú geografickú závislosť, teda rozdelenie na Východ a Západ sa nepotvrdilo.

Zo zistených rozdielov môžeme uviesť nasledovné:

- použité oleje – palmový *versus* slnečnicový, sójový, repkový,
- druh a obsah sladidla – cukor *versus* glukózo-fruktózový sirup, resp. umelé sladidlá – acesulfám K, sukralóza, cyklamát sodný, sacharín,
- podiel ovocnej zložky – napr. v nápojoch s ovocnou zložkou, v ovocných jogurtoch,
- podiel mäsovej zložky – napr. v rybách prstoch, mäsových konzervách,
- obsah soli,
- fortifikácia vitamínmi a minerálnymi látkami – napr. v raňajkových cereáliách, detskej výžive.

Dôležitou súčasťou štúdie bola možnosť vyjadrenia sa producentov k zisteniam. V reakciách sa najčastejšie vyskytuje zdôvodnenie rozdielov v receptúrach rôznymi preferenciami a očakávaniami zákazníkov v jednotlivých členských štátoch. Ďalej sú rozdiely obhajované vnútroštátnymi právnymi predpismi. Ako príklad môžeme uviesť výrobok Zlatá kukurica značky Bonduelle, pri ktorom bola odlišná len jedna vzorka z 15. Bola to vzorka z Holandska, v ktorej bol v súlade s národnou legislatívnou požiadavkou znížený obsah soli (0,27 g/100 g; v ostatných štátoch 0,4 g/100 g). Kvalitatívne a kvantitatívne rozdiely pri prídavkoch vitamínov a minerálnych látok vo výrobkoch určených najmä pre deti boli tiež vysvetľované legislatívnymi obmedzeniami, čo možno považovať za objektívny dôvod. Obhajovať však národnými legislatívnymi požiadavkami na minimálny obsah mäsa v mäsových výrobkoch skutočnosť, že spoločnosti dodávajú na trh mäsové výrobky s rôznou kvalitou, sa už ako objektívne nejaví. V niektorých prípadoch sú rozdiely vysvetľované prebiehajúcou harmonizáciou a úpravou receptúr. V iných sú odchýlky v nutričnom zložení výrobkov tej istej značky vyrábaných v rôznych krajinách (napr. mliečne výrobky) pripisované vplyvu suroviny, lokality, či sezónnosti, čo sú objektívne faktory.

Štúdia bola zopakovaná v roku 2021 s rovnakými výrobkami, rovnakou metodikou, s cieľom porovnať výsledky týchto dvoch testovaní a reakcie producentov na kampaň. Do testovania sa zapojilo 26 členských štátov. Výsledky boli pre účely porovnania prepočítané pre 19 krajín, ktoré sa zúčastnili prvej štúdie. Zistenia štúdie boli publikované v roku 2023 (Nes *et al.* 2023a).

Výsledky druhej štúdie z roku 2021 možno zhrnúť nasledovne:

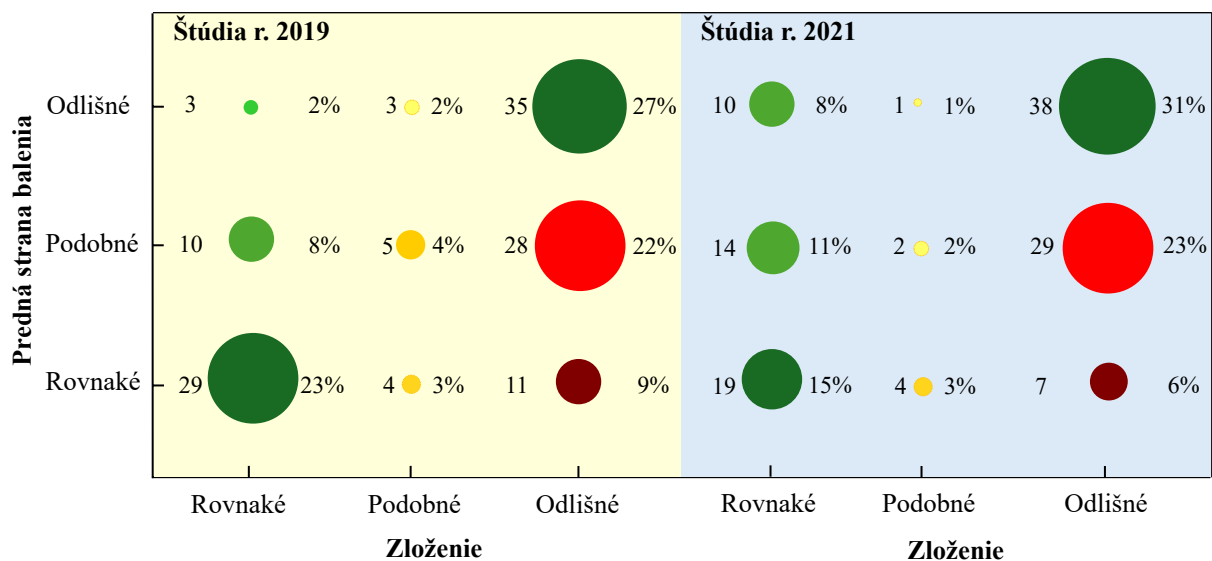
- 39,5 % výrobkov malo rovnakú prednú stranu balenia a rovnaké zloženie,
- 51,5 % výrobkov malo odlišnú prednú stranu balenia a odlišné zloženie,

- 18,5 % výrobkov malo podobnú prednú stranu balenia a odlišné zloženie,
- 5,6 % výrobkov malo rovnakú prednú stranu balenia, ale odlišné zloženie.

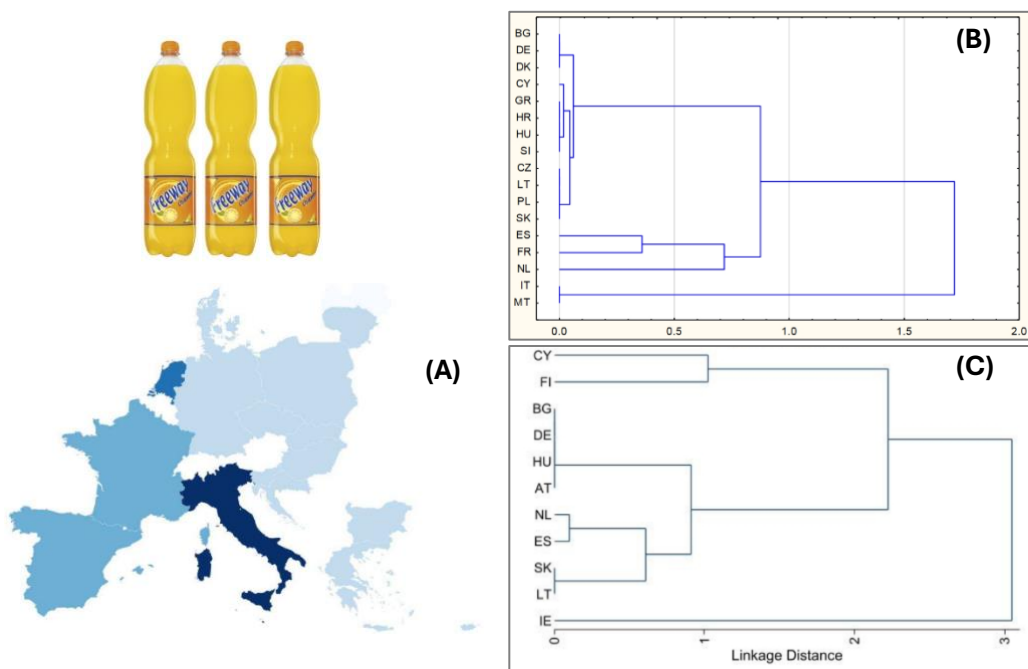
Súhrnne malo 24,1 % výrobkov rovnaké alebo podobné balenie, ale odlišné zloženie. Znamená to teda, že v porovnaní s prvou štúdiou, nastalo mierne zlepšenie v prezentácii a jednotnej kvalite výrobkov. Štúdia opäť nepreukázala žiadnu diferenciaciu v závislosti od geografického regiónu. Grafické porovnanie výsledkov oboch štúdií je zobrazené na Obrázku 1. Príklad vyhodnotenia získaných výsledkov pre výrobok Orangeade značky Freeway v oboch štúdiách je ilustrovaný na Obrázku 2.

V zdôvodneniach sa producenti opäť odvolávali na rozdiely v preferenciách spotrebiteľov (56 %), výrobné faktory (napr. dostupnosť/sezónnosť surovín, rozdiely v nákladoch na získavanie zložiek, technologické faktory) (56 %), rozdiely vo vnútroštátnych právnych predpisoch (52 %), rozdiely vo výrobných postupoch a normách medzi členskými štátmi (20 %). Uviedli tiež faktory súvisiace s postupným zavádzaním zmien v receptúrach, či už z organizačných dôvodov alebo z dôvodu zabezpečenia prijatia spotrebiteľmi.

Obrázok 1 Klasifikácia produktov zahrnutých do štúdií kvality potravinárskych výrobkov v štátoch Európskej únie v rokoch 2019 a 2021 (číslo vľavo od značky predstavuje absolútny počet a vpravo relatívny podiel) (European Commission: Joint Research Centre, 2019a; Nes et al., 2023a)

Obrázok 2 Výsledky testovania pre produkt Orangeade, značky Freeway: (A) podobnosť medzi národnými verziami v štúdiu z roku 2019 (na základe nutričných údajov a QUID); (B) a (C) dendrogramy hierarchickej zhlukovej analýzy pre štúdie z rokov 2019 a 2021 (European Commission: Joint Research Centre, 2019b; Nes et al., 2023b)

Spoločné výskumné centrum vykonalo (október – november 2020) tiež štúdiu zameranú na senzorické rozdiely potravinárskych výrobkov. Výsledky štúdie boli publikované v roku 2021 (Ulberth 2021). Štúdia bola pilotným projektom, v ktorom bolo testovaných 20 produktov vybraných na základe výsledkov prvej štúdie z roku 2019 (Tabuľka 1). Išlo o výrobky, v ktorých boli preukázané rozdiely v zložení. Vzorky každého produktu boli zakúpené v 5-10 rôznych členských štátoch. Senzorické hodnotenie vykonávali špeciálne vyškolení senzorickí hodnotitelia.

Tabuľka 1 Produkty zaradené do senzorického testovania v roku 2020 (Ulberth, 2021)

Coca-Cola Original Taste	Kellogg's Special K Classic/Original
Danone Activia Nature	Kinder Pingui
Desperados	Lay's Potato Chips Salted/Nature
Dr Oetker/Cameo Pudding Powder Chocolate	Lipton Ice Tea Lemon
Fanta Orange	Milka Choco Cookies

Výsledky ukázali, že pri väčších rozdieloch v zložení výrobkov boli senzorické rozdiely jednoznačne rozpoznateľné. Napríklad senzoricky vnímané boli rozdiely v obsahu cukru v raňajkových cereáliách, obsah pomarančového džúsu v limonáde, obsah broskyňového džúsu v ľadovom čaji, obsah instantnej kávy v kávovom nápoji, obsah tuku v majonéze, obsah soli v smotanovom syre. Naopak, menšie odchýlky v zložení (napr. rôzny obsah tuku v zemiakových lupienkoch alebo obsah kakaa v

práškovom instantnom mliečnom nápoji) viedli menej často k významným sensorickým rozdielom. Okrem kvantitatívnych odlišností boli sensorické vlastnosti niektorých produktov ovplyvnené aj druhom použitých zložiek (napr. rôzne náhradné sladidlá v pomarančovej limonáde), zatiaľ čo v prípade iných produktov to tak nebolo (napr. rôzne prírodné sladidlá v sytených nealkoholických nápojoch, zdroj jedlého oleja v majonéze, zdroj sacharidov v pive). Celkovo boli sensorické rozdiely zistené v 10 z 20 testovaných produktov.

Situácia na Slovensku

Na problematiku dvojakej kvality potravín dlhodobo upozorňovali členské štáty EÚ najmä zo strednej a východnej Európy, vrátane Slovenska. Na zasadnutí Rady ministrov poľnohospodárstva EÚ v marci 2017 priniesli výsledky testov, ktorými preukázali, že rovnako označené výrobky zakúpené v rôznych štátoch EÚ mali rôzne zloženie. Známe je rôzne zloženie šunkovej pizze, sytených a sladených nealkoholických nápojov, rybích prstov, ovocných štiav a trvanlivých potravín.

Problém dvojakej kvality sa netýka iba potravín, ale aj nepotravinárskych produktov. Veľký problém s dvojakou kvalitou bol v oblasti drogérie. Známe sú testy rovnakých pracích prostriedkov rozdielnej kvality predávaných v Nemecku a na Slovensku alebo v Českej republike.

Ako už bolo uvedené, spoločné úsilie členských štátov viedlo do celoeurópskeho legislatívneho riešenia problému a prijatiu Smernice 2019/2161. Členské štáty EÚ mali ustanovenia prevziať do dvoch rokov od platnosti smernice a na aplikáciu mali ďalších 6 mesiacov. Česká republika bola prvým štátom v Európskej únii, ktorá prijala novelu zákona týkajúcu sa dvojakej kvality potravín už v roku 2021. V roku 2023 vstúpila v Českej republike do účinnosti novela zákona o ochrane spotrebiteľa, takže dvojaká kvalita potravín ako klamlivá obchodná praktika sa vzťahuje na všetky produkty, nielen na potraviny. Hneď prvé kontroly odhalili rozdiely v kvalite potravín, ale ďalšie testy v neskoršom období už žiadne rozdiely nepreukázali.

Slovensko prijalo Zákon č. 108/2024 Z. z., Zákon o ochrane spotrebiteľa a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý umožňuje vykonávať kontroly týkajúce sa dvojakej kvality potravín. Zákon je účinný od 1. júla 2024 a kompetentným kontrolným orgánom je Štátna veterinárna a potravinová správa (Zákon č. 108/2024). Pri testovaní a posudzovaní potravín sa bude postupovať na základe spoločnej metodiky EÚ, takže výsledky bude možné objektívne porovnať.

Minister pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR Richard Takáč na tlačovej konferencii konanej dňa 24.7.2024 uviedol, že Štátna veterinárna a potravinová správa (ŠVPS) začne okrem štandardných úradných kontrol kvality potravín vykonávať aj kontroly týkajúce sa dvojakej kvality potravín. ŠVPS dokončuje metodiku kontrol a pripravuje laboratóriá. Kontroly budú vykonávať inšpektori regionálnych veterinárnych a potravinových správ. Pri kontrole na dvojakú kvalitu sa zoberú vzorky toho istého tovaru z viacerých krajín (dvoch až troch). Podľa ústredného riaditeľa ŠVPS Martina Chudého sa bude posudzovať vzhľad, zloženie a vykonajú sa aj laboratórne analýzy. Výrobca ako aj predajca tovaru sa budú môcť vyjadriť k výsledkom kontrol. Tento typ kontrol bude 2x ročne, pričom by sa mohlo skontrolovať asi 50 výrobkov ročne (ta3, 2024).

ZÁVER

Problém dvojakej kvality potravín vnímajú obyvatelia veľmi citlivo. Máme spoločný európsky trh, voľný pohyb tovarov a služieb. Obyvatelia cestujú a pri nákupe

známych značiek v západných krajinách očakávajú, že keď si zakúpia ten istý produkt na Slovensku, bude mať rovnaké zloženie a kvalitu. Niektoré z argumentov výrobcov, napr. že rozdiely v zložení produktov sú kvôli rozdielnym chuťovým preferenciám obyvateľov, možno považovať za neodôvodnené a ničím nepodložené; napr. vysoký obsah mäsa v nemeckej verzii známej konzervy v porovnaní s „východnou“ verziou, v ktorej je menej mäsa a ešte je zo separátu. Takéto nekalé praktiky výrobcov vzbudzujú u spotrebiteľov rozhorčenie a pocity nerovnakého zaobchádzania a prístupu.

Európska únia začala riešiť túto problematiku na základe podnetov členských štátov najmä bývalého východného bloku. Prijatá Smernica 2019/2161 zakazuje tieto klamlivé obchodné praktiky, teda predaj rovnako označovaných produktov s rôznym zložením. Jednou z tém, ktorá by sa mala v tejto problematike riešiť v celej EÚ, je otázka vzájomnej spolupráce národných orgánov, ktoré majú kontrolovať dvojakú kvalitu produktov.

Jednou z možností pre Slovensko, ako zabrániť takýmto obchodným praktikám, je prijať národnú legislatívu, v ktorej by boli špecifikované požiadavky na kvalitu výrobkov, napr. podiel ovocnej zložky v ovocných nápojoch, podiel mäsa v mäsových výrobkoch, prípadne definovať aj jeho kvalitu (napr. svalovina nie separát).

Literatúra

Commission Notice on the application of EU food and consumer protection law to issues of Dual Quality of products – The specific case of food, 2017. Official Journal of the European Union C 327/1 [online]. 2017. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52017XC0929%2801%29> [cit. 24.07.2024].

Európska komisia. Dvojaká kvalita potravín: Európska komisia vydáva spoločnú metodiku testovania, 2018. Tlačová správa [online]. 2018. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sk/IP_18_4122. [cit. 24.07.2024].

European Commission Directorate - General Joint Research Centre, 2018. Framework for selecting and testing of food products to assess quality related characteristics: EU harmonised testing methodology [online]. 2018. Dostupné na: https://knowledge4policy.ec.europa.eu/sites/default/files/eu_harmonised_testing_methodology_-_framework_for_selecting_and_testing_of_food_products_to_assess_quality_related_characteristics_0.pdf. [cit. 24.07.2024].

European Commission. Joint Research Centre, 2019a. Results of an EU wide comparison of quality related characteristics of food products: Report [online]. 2019a. Dostupné na: https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC117088/eur29778en_results_of_an_eu_wide_comparison_of_quality_related_characteristics_of_food_products.pdf. [cit. 25.07.2024].

European Commission: Joint Research Centre, 2019b. Results of an EU wide comparison of quality related characteristics of food products: Annex [online]. 2019b. Dostupné na: https://ec.europa.eu/jrc/sites/jrcsh/files/20160624_report-results-quality-comparison-food-products_final_annex.pdf. [cit. 25.07.2024].

Európska komisia. 2018. Nová dohoda pre spotrebiteľov: Komisia posilňuje práva spotrebiteľov v EÚ a ich presadzovanie. Tlačová správa [online]. 2018. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sk/IP_18_3041. [cit. 24.07.2024].

NES, K. et al. 2023a. EU-wide comparison of the characteristics and presentation of branded food products [online]. Dostupné na: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC131303>. [cit. 25.07.2024].

NES, K. et al. 2023b. EU-wide comparison of the characteristics and presentation of branded food products : Annex 3 – Grading of similarity [online]. 2023b. Dostupné na: https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC131303/JRC131303_04.pdf. [cit. 25.07.2024].

SEDLÁČKOVÁ, H. 2019. Až si budeme moci kúpiť nemeckú verziu Coca-Coly, problém dvojí kvality zmizí, říká šéf Svazu obchodu a cestovního ruchu Tomáš Prouza [online]. 2019. Dostupné na: <https://ekonomickydenik.cz/az-si-budeme-moci-koupit-nemeckou-verzi-coca-coly-problem-dvoji-kvality-zmizi-rika-sef-svazu-obchodu-cestovniho-ruchu-tomas-prouza/>. [cit. 25.07.2024].

Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/2161 z 27. novembra 2019, ktorou sa menia smernica Rady 93/13/EHS a smernice Európskeho parlamentu a Rady 98/6/ES, 2005/29/ES a 2011/83/EÚ, pokiaľ ide o lepšie presadzovanie a modernizáciu predpisov Únie v oblasti ochrany spotrebiteľa.

TA3. 2024. TB R. Takáča o úradných kontrolách potravín. Dostupné na: <https://www.ta3.com/relacia/950173/tb-r-takaca-o-uradnych-kontrolach-potravin>. [cit. 24.07.2024].

ULBERTH, F. 2021. Results of an EU wide comparison of quality related characteristics of branded food products. Part 2 – Sensory testing [online]. 2021. Dostupné na: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC124491> [cit. 27.07.2024].

Zákon č. 108/2024 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

PodĎakovanie

Príspevok vznikol vďaka podpore projektu VEGA 1/0515/21.

Kontaktná adresa

Ing. Eva Hybenová, PhD., Ústav potravinárstva a výživy, Fakulta chemickej a potravinárskej technológie, Slovenská technická univerzita v Bratislave, Radlinského 9, 812 37 Bratislava, Slovenská republika.

E-mail : eva.hybenova@stuba.sk.

Ing. Anna Mikulajová, PhD., Ústav potravinárstva a výživy, Fakulta chemickej a potravinárskej technológie, Slovenská technická univerzita v Bratislave, Radlinského 9, 812 37 Bratislava, Slovenská republika.

E-mail : anna.mikulajova@stuba.sk.

Ing. Silvia Mošovská, PhD., Ústav potravinárstva a výživy, Fakulta chemickej a potravinárskej technológie, Slovenská technická univerzita v Bratislave, Radlinského 9, 812 37 Bratislava, Slovenská republika.

E-mail : silvia.mosovska@stuba.sk.

VÝVOJ PRÁVNÝCH A LEGISLATÍVNYCH ASPEKTOV PODPORNÝCH A PSYCHOTROPNÝCH LÁTOK

DEVELOPMENT OF LEGAL AND LEGISLATIVE ASPECTS OF SUPPORTING PSYCHOTROPIC SUBSTANCES

Mária Levická, Jaroslav Jedlička, Štefan Ailer

Abstrakt

Psychotropné látky prinášajú rôzne zmeny vedomia a nálady, ktoré môže užívateľ považovať za obohacujúce a príjemné (napr. eufória alebo pocit relaxácie) alebo výhodné pozorovateľným alebo merateľným spôsobom (napr. zvýšená bdelosť). Úrad OSN pre drogy a kriminalitu (UNODC) zorganizoval 67. zasadnutie Komisie pre omamné látky (CND), ktoré sa konalo vo Viedni od 14. do 22. marca 2024. Cieľom bolo preskúmať pokrok dosiahnutý pri vykonávaní záväzkov medzinárodnej protidrogovej politiky. Komisia pre omamné látky prijala vyhlásenie na vysokej úrovni o strednodobom preskúmaní implementácie medzinárodných záväzkov. Sprievodné podujatie zorganizovala tiež WHO, na ktorom boli opísané rôzne technické aktivity pri riešení svetového drogového problému. Cieľom príspevku je poskytnúť komplexný prehľad riešenia problematiky podporných a psychotropných látok v minulosti a súčasnosti.

Kľúčové slová : podporné, psychotropné látky, právne aspekty

Abstract

Psychotropic substances produce various changes in consciousness and mood that the user may find rewarding and pleasant (e.g. euphoria or a feeling of relaxation) or beneficial in an observable or measurable way (e.g. increased alertness). The United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) organized the 67th session of the Commission on Narcotic Drugs (CND), which took place in Vienna from 14 to 22 March 2024. The aim was to review the progress made in the implementation of international drug policy commitments. The Commission on Narcotic Drugs adopted a high-level statement on the mid-term review of the implementation of international commitments. The accompanying event was also organized by the WHO, where various technical activities in solving the world drug problem were described. The aim of the contribution is to provide a comprehensive overview of the solution to the issue of stimulants and psychotropic substances in the past and the present.

Keywords : support, psychotropic substances, legal aspects

ÚVOD

Látky, ktoré odmeňujú, a teda pozitívne posilňujú, majú potenciál vyvolať stav závislosti – nutkavé užívanie drog napriek negatívnym dôsledkom. Okrem toho dlhodobé užívanie niektorých látok môže spôsobiť fyzickú, psychickú závislosť, alebo oboje, spojenú so somatickými alebo psychologicko-emocionálnymi abstinenciými

stavmi (CMHA 2024). Zneužívanie psychoaktívnych drog a závislosť vyústili do právnych opatrení a morálnej diskusie (Frank – Nagel 2023). Kontroly výroby, dodávok a predpisovania liekov majú v jednotlivých krajinách a regiónoch sveta rôznu úroveň. Boli vyjadrené aj etické obavy týkajúce sa nadmerného klinického používania týchto liekov a ich marketingu výrobcami (Mastroianni – Noto – Galduróz 2008). Prebiehajú aj populárne kampane na dekriminlizáciu (Zhang 2023), alebo legalizáciu rekreačného užívania určitých drog (napr. kanabisu).

Viedenský výbor mimovládnych organizácií zorganizoval neformálny dialóg s WHO, v rámci ktorého mohli zástupcovia organizácií občianskej spoločnosti komunikovať so zamestnancami WHO a klásť im otázky. CND prijala niekoľko rezolúcií, v ktorých okrem iného vyzvala UNODC, Medzinárodný úrad pre kontrolu omamných látok (INCB) a WHO, aby posilnili a zlepšili svoju medzi agentúrnou spoluprácu. WHO je naďalej odhodlaná spolupracovať s členskými štátmi, INCB, UNODC, občianskou spoločnosťou a ďalšími partnermi pri hľadaní riešení, ktoré chránia zdravie a ktoré sú založené na dôkazoch a ľudských právach. Cieľom príspevku bolo vytvorenie rešerže o komplexnom prehľade riešenia problematiky podporných a psychotropných látok v minulosti a súčasnosti.

MATERIÁL A METODIKA

Pri spracovaní rešerže o stave problematiky podporných a psychotropných látok sme vychádzali z ich rozdelenia do rôznych kategórií.

Tabuľka 1 Rozdelenie omamných a psychotropných látok podľa rôznych kritérií

Podľa účinku	Stimulanty	stimulujú centrálny nervový systém, zvyšujú energiu a bdelosť, napríklad kokaín, amfetamíny a kofeín.
	Depresanty	spomaľujú centrálny nervový systém, uvoľňujú telo a myseľ, napríklad alkohol, benzodiazepíny a opioidy.
	Halucinogény	menia vnímanie reality a môžu vyvolať halucinácie, napríklad LSD, psilocybín a meskalín.
Podľa pôvodu	Prírodné	vyskytujú sa v prírode, napríklad marihuana, kokaín a ópium.
	Syntetické	vyrábajú sa synteticky, napríklad amfetamíny, metamfetamíny a MDMA.
Podľa právneho statusu	Legálne	sú legálne dostupné na lekárske predpis alebo bez predpisu, napríklad kofeín, nikotín a etanol.
	Ilegálne	sú zakázané a ich držanie, výroba a obchodovanie s nimi je trestné, napríklad marihuana, kokaín a heroín
Podľa terapeutického ho využitia	Lieky	používajú sa na liečbu rôznych chorôb a porúch, napríklad morfn na liečbu bolesti a antidepresíva na liečbu depresie.
	Neliečivé látky	nepoužívajú sa na liečebné účely a ich užívanie môže mať vážne zdravotné následky, napríklad marihuana a kokaín.

VÝSLEDKY A DISKUSIA

Medzinárodná kontrola drog sa začala Medzinárodným dohovorom o ópiu z roku 1912 zmluvou, ktorá prijala obmedzenia dovozu a vývozu psychoaktívnych derivátov maku ópiového. Ópiový dohovor bol podpísaný na konci Haagskej konferencie 23. januára 1912, a považuje sa za prvú medzinárodnú zmluvu o kontrole drog. Počas nasledujúceho polstoročia bolo pod záštitou Spoločnosti národov (založená 10. januára 1920) prijatých niekoľko ďalších zmlúv, ktoré postupne rozšírili zoznam kontrolovaných látok tak, aby zahŕňal kokaín a iné drogy a udelili Stálej ústrednej rade pre ópium (začala svoju činnosť v roku 1928) právomoc monitorovať dodržiavanie predpisov. Po vytvorení Organizácie Spojených národov v roku 1945 prešli tieto právomoci na OSN.

V roku 1961 konferencia splnomocnencov v New Yorku prijala Jednotný dohovor o omamných látkach, ktorý zjednotil existujúce zmluvy o kontrole drog do jedného dokumentu a pridal kanabis na zoznam zakázaných rastlín. S cieľom upokojiť farmaceutické záujmy bol rozsah Jednotného dohovoru ostro obmedzený na zoznam liekov vymenovaných v zoznamoch pripojených k zmluve a na tie lieky, ktoré majú podobné účinky. Jednotný dohovor bol prijatý v roku 1961 a zmenený a doplnený v roku 1972 (United Nations Treaty Collections 1961). Od roku 2022 ratifikovalo jednotný dohovor v znení zmien 186 krajín (INCB 2022). Dohovor bol odvtedy doplnený Dohovorom o psychotropných látkach z roku 1971, ktorý kontroluje LSD, MDMA a iné psychoaktívne liečivá, a Dohovorom Organizácie Spojených národov proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropnými látkami z roku 1988. Počas 60. rokov 20. storočia vzrástlo užívanie drog v západných rozvinutých krajinách. Mladí ľudia začali užívať halucinogénne látky, stimulanty a iné drogy v širokom meradle, čo pretrváva až do súčasnosti. V mnohých jurisdikciách polícia nemala žiadne zákony, podľa ktorých by stíhala užívateľov a obchodníkov s týmito novými drogami. V roku 1968 Hospodárska a sociálna rada Organizácie Spojených národov (ECOSOC) prijala rezolúciu vyzývajúcu štáty, aby obmedzili používanie takýchto drog na vedecké a medicínske účely a zaviedli dovozné a vývozné obmedzenia (UNODC 1968). Neskôr toho roku Valné zhromaždenie OSN požiadalo, aby ECOSOC vyzvala svoju komisiu pre narkotické drogy, aby „venovala naliehavú pozornosť problému zneužívania psychotropných látok, ktoré ešte nie sú pod medzinárodnou kontrolou, vrátane možnosti umiestniť takéto látky pod medzinárodnú kontrolu“ (Economic and Social Council 1968).

V roku 1969, keď používanie stimulantov rástlo, ECOSOC konštatoval, že Komisia „nebola schopná dosiahnuť dohodu o uplatniteľnosti Jednotného dohovoru o omamných látkach z roku 1961“ (UNODC 1969). Jazyk Jednotného dohovoru a jeho legislatívna história vylučovali akúkoľvek interpretáciu, ktorá by umožnila medzinárodnú reguláciu týchto drog podľa tejto zmluvy. Na to, aby sa tieto látky dostali pod kontrolu by bol potrebný nový dohovor so širším rozsahom pôsobnosti. Na základe jednotného dohovoru ako vzoru pripravila Komisia návrh, ktorý bol postúpený všetkým členským štátom OSN. Generálny tajomník Organizácie Spojených národov naplánoval na začiatok roku 1971 konferenciu s cieľom dokončiť zmluvu (United Nations Treaty Collections 1971). Krajiny už medzitým začali schvaľovať legislatívu na implementáciu návrhu zmluvy. V roku 1969 Kanada pridala časť IV do svojho zákona o potravinách a drogách, čím pod federálnu kontrolu umiestnila súbor „obmedzených látok“, vrátane LSD, DMT a MDA. V roku 1971 Spojené štáty úplne prepracovali svoje existujúce zákony o kontrole drog prijatím zákona o kontrolovaných látkach. Množstvo ďalších národov ho nasledovalo. Konferencia sa konala 11. januára 1971. Národy sa rozdelili na dve súperiace frakcie na základe svojich záujmov. Podľa správy Senátu Kanady. Jedna skupina zahŕňala väčšinou rozvinuté krajiny so silným

farmaceutickým priemyslom a aktívnymi trhmi s psychotropnými látkami. Druhá skupina pozostávala z rozvojových štátov. s niekoľkými zariadeniami na výrobu psychotropných látok" (Senate Canada 2002). Štáty vyrábajúce organické drogy, ktoré ekonomicky trpeli obmedzeniami Jednotného dohovoru na kanabis, koku a ópium, bojovali za prísne predpisy týkajúce sa syntetických drog. Štáty vyrábajúce syntetické drogy boli proti týmto obmedzeniam. V konečnom dôsledku sa lobistická sila rozvojových štátov nevyrovnala mocnému farmaceutickému priemyslu a medzinárodné predpisy, ktoré sa objavili na konci konferencie 21. februára, boli podstatne slabšie ako predpisy Jednotného dohovoru. Prijatie dohovoru znamenalo napriek tomu významný míľnik vo vývoji globálneho režimu kontroly drog. Za 59 rokov sa systém vyvinul zo súboru voľných kontrol zameraných na jeden liek do komplexného regulačného rámca, ktorý je schopný obsiahnuť takmer akúkoľvek látku meniacu myseľ (King 2009).

Obchodovanie s nelegálnymi drogami organizovaným zločinom je jednou z najväznejších bezpečnostných hrozieb pre Európu, čo ilustruje narastajúci počet zabavení drog a eskalujúce násilie používané zločineckými sieťami usilujúcimi sa o vysoké zisky. Téma boja proti obchodovaniu s drogami a organizovanému zločinu sa stala politickou prioritou v mnohých členských štátoch a pre EÚ. V reakcii na hrozbu sa plán EÚ na boj proti obchodovaniu s drogami a organizovanému zločinu zameriava na riešenie štyroch prioritných oblastí v krátkodobom až strednodobom horizonte:

- kontrola a eliminácia logistických uzlov v prístavoch: The European Ports Alliance,
- rozbíjanie vysokorizikových zločineckých sietí,
- prevencia,
- medzinárodná spolupráca.

ZÁVER

Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť (EMCDDA) je vedúcim orgánom v oblasti nelegálnych drog v Európskej únii. Agentúra so sídlom v Lisabone poskytuje nezávislé vedecké dôkazy a analýzy o všetkých aspektoch tejto neustále sa meniacej hrozby pre životy jednotlivcov a širšiu spoločnosť. Jeho práca prispieva k politikám EÚ a vnútroštátnym politikám na ochranu európskych občanov pred škodami súvisiacimi s drogami. Rada 9. júna 2022 prijala svoj mandát na rokovanie o návrhu o vytvorení agentúry EÚ pre drogy. Nové pravidlá zintenzívnia boj proti nelegálnym drogám tým, že existujúce Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť premenia na plnohodnotnú agentúru a posilnia jej právomoci. Rada EÚ 27. júna 2023 prijala legislatívny akt, ktorým sa existujúce Európske monitorovacie centrum pre drogy a drogovú závislosť (EMCDDA) nahradí Agentúrou Európskej únie pre drogy. Agentúra bude zohrávať kľúčovú úlohu v reakcii EÚ na nové zdravotné a bezpečnostné výzvy, ktoré predstavujú nelegálne drogy.

Kontrolná činnosť v Slovenskej republike

- (1) Kontrolnú činnosť vykonávajú orgány, ktoré plnia úlohy v oblasti štátnej správy na úseku omamných a psychotropných látok (ďalej len „orgán vykonávajúci kontrolnú činnosť“).
- (2) Orgány vykonávajúce kontrolnú činnosť dozerajú na dodržiavanie ustanovení tohto zákona, ako aj na plnenie nimi vydaných opatrení a rozhodnutí a v rozsahu svojej pôsobnosti vydávajú záväzné opatrenia na odstránenie zistených nedostatkov a ukladajú pokuty.

- (3) Orgány vykonávajúce kontrolnú činnosť postupujú pri svojej činnosti podľa základných pravidiel kontrolnej činnosti ustanovených osobitným predpisom (Zákon č. 139/1998 Z. z.)
- (4) Osoby poverené vykonaním kontrolnej činnosti sú:
- oprávnené vstupovať na pozemky, do zariadení a objektov, v ktorých sa zaobchádza s omamnými a psychotropnými látkami, požadovať potrebnú súčinnosť s cieľom vykonávať kontroly, bezplatne odoberať vzorky omamných a psychotropných látok v množstve a rozsahu potrebnom na analýzu, požadovať informácie, údaje, vysvetlenia a podklady a nazerať do príslušných dokladov,
 - povinné preukázať sa poverením na vykonanie kontroly.
- (5) V roku 1992 bolo zriadené Centrum pre liečbu drogových závislostí (CPLDZ) v Bratislave. Je najväčšou, centrálnou, špecializovanou zdravotníckou inštitúciou u nás, ktorá je určená na prevenciu, diagnostiku, liečbu a starostlivosť poskytovanú občanom v súvislosti s problémami vznikajúcimi pri užívaní psychoaktívnych látok.
- (6) V súčasnosti sa pripravuje novela tzv. "Trestného zákona", kde sa riešia aj postihy ohľadom užívania a prechovávanía psychotropných látok. Definitívne znenie ešte nie je známe.

Literatúra

- CMHA, 2024. Substance use and addiction. In *Canadian Mental Health Association* [online]. 2024. Dostupné na: <https://ontario.cmha.ca/addiction-and-substance-use-and-addiction/>.
- ECONOMIC AND SOCIAL COUNCIL. 1968. International Control of Psychotropic Substances. In *A/7260/Rev.3 12 Report of the Economic and Social Council*. [online]. 1968. Dostupné na: <https://digitallibrary.un.org/record/657691?ln=en>.
- FRANK, L. E., NAGEL, S. K. 2023. Addiction and Moralization: The Role of the Basic Model of Addiction. In *Neuroethics*, 2023, Vol. 10, No. 1, s. 129-139. <https://doi.org/10.1007/s12152-017-9307-x>.
- INCB. 2022. Report of the International Narcotics Control Board (E/INCB/2021/1). [online]. 2022. Dostupné na: <https://www.incb.org/documents/Narcotic-Drugs/Technical-Publications/2021/Narcotic-Drugs-Technical-Publication-2021.pdf>.
- KING, R. 2009. *The Drug Hang Up, Fifty Years of American Folly*. New York : Norton, 2009. ISBN 978-03-9301-093-0.
- MASTROIANNI, P. C., NOTO, A. R., GALDURÓZ, J. C. 2008. Advertising for psychoactive drugs: an analysis of scientific information. In *Revista de Saude Publica*, 2008, Vol. 42, No. 3, s. 529-535. ISSN 1518-8787. <https://doi.org/10.1590/S0034-89102008000300020>.
- SENATE CANADA. 2002. Cannabis: our position for a canadian public policy. In *Report of the senate special committee on illegal drugs*. [online]. 2002. Dostupné na: <https://sencanada.ca/content/sen/committee/371/ille/rep/summary-e.pdf>.
- UNITED NATIONS TREATY COLLECTIONS. 1961. Single Convention on Narcotic Drugs, 1961. In *Narcotic Drugs And Psychotropic Substances*. [online]. 1961. Dostupné na: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=VI-15&chapter=6&clang=en.
- UNITED NATIONS TREATY COLLECTIONS. 1971. United Nations Conference on the Adoption of the Protocol on Psychotropic Substances. In *Distr. GENERAL E/RES/1971/1576(L) 1769th Plenary Meeting*. [online]. 1971. Dostupné na: https://www.unodc.org/unodc/en/Resolutions/resolution_1971-05-20_1.html.

UNODC, 1968. Urgent control measures for LSD and similar hallucinogenic substances. In *Distr. GENERALE/RES/1968/1294(XLIV) 1520th Plenary Meeting*. [online]. 1968. Dostupné na:

https://www.unodc.org/unodc/en/Resolutions/resolution_1968-05-23_6.html#*.

UNODC. 1969. Application of Urgent Control Measures to Certain Stimulant Drugs. In *Distr. GENERALE/RES/1969/1401(XLVI) 1600th Plenary Meeting*. [online]. 1969.

Dostupné na: https://www.unodc.org/unodc/en/Resolutions/resolution_1969-06-05_4.html.

WHO, 2023. Drugs (psychoactive). [online]. 2023. Dostupné na: https://www.who.int/health-topics/drugs-psychoactive#tab=tab_1.

Zákon č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch v znení zmien a noviel.

ZHANG, M. 2023. Missouri Marijuana Legalization Campaign Divides Weed World. In *POLITICO*. [online]. 2023. Dostupné na:

<https://www.politico.com/news/2022/11/05/missouris-marijuana-legalization-campaign-faces-an-unlikely-foe-pro-weed-advocates-00065255>.

Kontaktná adresa

Doc. Ing. Jaroslav Jedlička, PhD., Spojená škola, Slančíkovej 2; 950 50 Nitra, Slovenská republika.

E-mail : jedlicka.doc@gmail.com.

Doc. Ing. Štefan Ailer, PhD., Ústav záhradníctva, Fakulta záhradníctva a krajinného inžinierstva, Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, Slovenská republika.

E-mail : stefan.ailer@uniag.sk.

AKTUÁLNA JUDIKATÚRA OZNAČOVANIA POTRAVÍN – VEC SOYKA A VEC LSI-GERMANY

RECENT CASE LAW ON FOOD LABELLING – THE SOYKA CASE AND THE LSI-GERMANY CASE

Martin Pogádl, Samuel Rybníkář

Abstrakt

Autori v príspevku analyzujú aktuálnu judikatúru v oblasti označovania potravín, konkrétne rozhodnutie Najvyššieho správneho súdu ČR vo veci „Soyka“ a Súdneho dvora EÚ vo veci „LSI-Germany“. Prostredníctvom analýzy uvedených súdnych rozhodnutí sa autori príspevku venujú úskaliam právnej úpravy označovania plant-based potravín, ktoré sa v právnej a potravinárskej praxi vyskytujú. Prípád „Soyka“ sa dotýka problematiky používania označení plant-based potravín, ktoré obsahujú názvy vyhradené pre mlieko a mliečne výrobky. Prípád „LSI-Germany“ sa týka vzťahu pojmov „názov potraviny“ „a názov výrobku“. Autori príspevku podrobne analyzujú uvedené rozhodnutia súdov, ich vplyv na prax výrobcov a dopady na spotrebiteľov. Cieľom príspevku je poskytnúť právnikom a odborníkom v oblasti potravinárstva analýzu vybraných rozhodnutí súdov v oblasti označovania plant-based potravín.

Kľúčové slová : označovanie potravín, rastlinné alternatívy, vec Soyka, vec LSI-Germany

Abstract

In the paper, the authors analyse the current case law in the field of food labelling, namely the decision of the Supreme Administrative Court of the Czech Republic in the case "Soyka" and the Court of Justice of the EU in the case "LSI-Germany". Through the analysis of these court decisions, the authors of the paper address the pitfalls of the legal regulation of plant-based food labelling that occur in legal and food practice. The 'Soyka' case touches upon the issue of the use of plant-based food labels containing names reserved for milk and milk products. The 'LSI-Germany' case concerns the relationship between the terms 'name of the food' 'and name of the product'. The authors of the paper analyse in detail these court decisions, their impact on the practice of producers and the implications for consumers. The aim of the paper is to provide lawyers and food professionals with an analysis of selected court decisions in the field of plant-based food labelling.

Keywords : food labelling, plant-based alternatives, Soyka case, LSI-Germany case

ÚVOD

V posledných rokoch sa stravovacie zvyky obyvateľstva na Slovensku výrazne menia. Podľa prieskumu agentúry Focus z roku 2019 už 40 % Slovákov a Sloveniek obmedzuje alebo plánuje obmedziť konzumáciu mäsa a produktov živočíšneho pôvodu, ako sú mlieko, mliečne výrobky a vajcia (Jem pre Zem 2020). Spotrebiteľia

preferujú plant-based potraviny z rôznych dôvodov: zdravotných, etických, či environmentálnych (Harvard Health Publishing 2024). Na tieto trendy v stravovaní reagujú aj výrobcovia potravín a na trh uvádzajú rastlinné „alternatívy“ živočíšnych produktov, pričom za posledné roky prešiel segment rastlinných alternatív na západnom trhu zásadným vývojom v rôznych oblastiach (Jahn et al. 2021, Fischer et al. 2023). Rastúci záujem o rastlinné „alternatívy“ mliečnych a mäsových výrobkov je výrazným trendom na trhu s potravinami, čo sa odráža v právnej praxi odráža predovšetkým v problematike označovania týchto potravín. Označenia ako „vegánska saláma“, „sójový jogurt“, „rastlinná alternatíva smotany“ a pod. sa stali predmetom búrlivých diskusií naprieč potravinárskym odvetvím ale aj v právnom priestore. Ako reakcia na trend plant-based stravovania sa problematika označovania plant-based „alternatív“ dostala aj pred súdy, či už vnútroštátne alebo pred Súdny dvor EÚ. V tomto príspevku prinášame čitateľom analýzu dvoch zaujímavých súdnych rozhodnutí z tejto oblasti. Rozsudok SDEÚ vo veci LSI Germany sa týka výkladu pojmov „názov potraviny“ a „názov výrobku“ v súvislosti s požiadavkami na označenie „rastlinnej alternatívy“ mäsového výrobku. Rozsudok NSS ČR vo veci Soyka sa týka označovania „rastlinných alternatív“ mliečnych výrobkov názvami vyhradenými pre mliečne výrobky, s použitím dodatočných opisných výrazov.

MATERIÁL A METODIKA

Predmetom tohto príspevku sú dve súdne rozhodnutia, ktoré sa týkajú označovania plant-based potravín. Súdne rozhodnutia sú získané z portálu www.curia.europa.eu, oficiálnej webovej stránky Súdneho dvora Európskej únie (ďalej len „SDEÚ“) a z portálu www.nssoud.cz, oficiálnej webovej stránky Najvyššieho správneho súdu Českej republiky (ďalej len „NSS ČR“). Právne predpisy, použité v tomto príspevku, sú získané z portálu www.eur-lex.eu, oficiálnej webovej stránky Európskej únie na vyhľadávanie právnych aktov Európskej únie, iných aktov a úradných informácií uverejnených v Úradnom vestníku Európskej únie a z portálu www.slov-lex.sk, oficiálnej webovej stránky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, ktorá obsahuje Zbierku zákonov Slovenskej republiky. Vychádzame predovšetkým z nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1169/2011 z 25. októbra 2011 o poskytovaní informácií o potravinách spotrebiteľom, ktorým sa menia a dopĺňajú nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1924/2006 a (ES) č. 1925/2006 a ktorým sa zrušuje smernica Komisie 87/250/EHS, smernica Rady 90/496/EHS, smernica Komisie 1999/10/ES, smernica Európskeho parlamentu a Rady 2000/13/ES, smernice Komisie 2002/67/ES a 2008/5/ES a nariadenie Komisie (ES) č. 608/2004, z nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1308/2013 zo 17. decembra 2013, ktorým sa vytvára spoločná organizácia trhov s poľnohospodárskymi výrobkami, a ktorým sa zrušujú nariadenia Rady (EHS) č. 922/72, (EHS) č. 234/79, (ES) č. 1037/2001 a (ES) č. 1234/2007, z nariadenia Rady (EHS) č. 804/68 z 27. júna 1968 o spoločnej organizácii trhu s mliekom a mliečnymi výrobkami a z nariadenia Rady (ES) č. 1234/2007 z 22. októbra 2007 o vytvorení spoločnej organizácie poľnohospodárskych trhov a o osobitných ustanoveniach pre určité poľnohospodárske výrobky (nariadenie o jednotnej spoločnej organizácii trhov). Súhrn právnych noriem je doplnený, tam kde je to vhodné, o rozhodovaciu činnosť súdov a aktuálnu právnu a potravinársku doktrínu.

VÝSLEDKY A DISKUSIA

Rozhodnutie vo veci LSI Germany

Rozhodnutie vo veci LSI Germany sa týka výkladu článku 17 a prílohy VI časti A bodu 4 nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1169/2011 z 25. októbra 2011 o poskytovaní informácií o potravinách spotrebiteľom, ktorým sa menia a dopĺňajú nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1924/2006 a (ES) č. 1925/2006 a ktorým sa zrušuje smernica Komisie 87/250/EHS, smernica Rady 90/496/EHS, smernica Komisie 1999/10/ES, smernica Európskeho parlamentu a Rady 2000/13/ES, smernice Komisie 2002/67/ES a 2008/5/ES a nariadenie Komisie (ES) č. 608/2004 (ďalej len „*nariadenie FIC*“).

Skutkové okolnosti prípadu

Spoločnosť LSI vyrábala hydinovú minisalámu, ktorá namiesto živočíšneho tuku obsahovala palmový tuk a repkový olej, a uvádzala ju na trh vo forme balenej potraviny predávanej na maloobchodnom trhu pod názvom „*BiFi The Original Turkey*“ (ďalej len „*predmetná potravina*“). Podľa nemeckého práva je „*BiFi The Original*“ zároveň slovná aj obrazová ochranná známka a podľa práva Únie je to obrazová ochranná známka.

Rozhodnutím zo 7. januára 2019 príslušný dozorný orgán zakázal spoločnosti LSI uvádzať na trh predmetnú potravinu bez toho, aby boli predmetné náhradné zložky, teda palmový tuk a repkový olej, uvedené v bezprostrednej blízkosti obchodného opisu „*BiFi The Original Turkey*“ nachádzajúcej sa na prednej strane obalu, a to s použitím takej veľkosti písma, ktorého stredná výška predstavuje najmenej 75 % strednej výšky tohto názvu, pričom veľkosť tohto písma nemôže byť menšia ako minimálna veľkosť písma uvedená v článku 13 ods. 2 nariadenia FIC. Túto požiadavku označovania podľa dozorného orgánu ukladajú ustanovenia článku 17 ods. 5 v spojení s prílohou VI časťou A bodom 4 nariadenia FIC, konkrétne na základe použitia výrazu „*názov výrobku*“ v druhom uvedenom ustanovení, ktorý nie je synonymom pojmu „*názov potraviny*“. Prvý uvedený výraz zahŕňa okrem iného aj pojmy „*obchodná značka*“ alebo „*vymyslený názov*“, ktoré sú zmienené v článku 17 ods. 4 nariadenia FIC, a v predmetnom prípade vyžaduje, aby k údaju o obchodnom opise „*BiFi The Original Turkey*“, ktorý je uvedený na prednej strane obalu predmetnej potraviny a nachádza sa v hlavnom zornom poli tohto obalu, bola pripojená zmienka „*s palmovým tukom a repkovým olejom*“, a to v súlade s požiadavkami prílohy VI časti A bodu 4 nariadenia FIC.

Spoločnosť LSI podala na vnútroštátny správny súd žalobu o neplatnosť tohto rozhodnutia, pričom v nej tvrdila, že vzhľadom na to, že výraz „*názov výrobku*“ je synonymom pojmu „*názov potraviny*“, plne dodržala požiadavky označovania stanovené v ustanoveniach článku 17 ods. 5 v spojení s prílohou VI časťou A bodom 4 nariadenia FIC, keďže na zadnej strane obalu predmetnej potraviny je uvedená zmienka „*hydiová minisaláma s palmovým tukom a repkovým olejom*“. Tieto ustanovenia tak podľa jej názoru nevyžadujú, aby sa na prednú časť tohto obalu, kde sa nachádza obchodný opis „*BiFi The Original Turkey*“, doplnil údaj „*s palmovým tukom a repkovým olejom*“.

Vnútroštátny súd zaujal predbežný právny názor, podľa ktorého výraz „*názov výrobku*“ v zmysle prílohy VI časti A bodu 4 nariadenia FIC nie je synonymom výrazu „*názov potraviny*“ v zmysle článku 17 ods. 1 tohto nariadenia a má širší význam ako druhý uvedený výraz, keďže sa týka aj pojmov „*názov chránený ako duševné vlastníctvo*“, „*obchodná značka*“ alebo „*vymyslený názov*“, uvedených v článku 17 ods. 4. nariadenia FIC. Nakoľko však ide o výklad práve Únie, vnútroštátny súd sa s otázkou o výklad výrazu „*názov výrobku*“ obrátil na SDEÚ. Vnútroštátny súd položil SDEÚ napokon aj tri ďalšie prejudiciálne otázky, avšak, z dôvodu zápornej odpovede

SDEÚ na prvú otázku, sa ďalej nezaoberal ostatnými otázkami, preto nepovažujeme za potrebné ich v tomto texte analyzovať.

Právne posúdenie SDEÚ

SDEÚ poukázal na skutočnosť, že v tejto súvislosti treba v prvom rade pripomenúť, že podľa článku 17 ods. 1 nariadenia FIC je „*názvom potraviny*“ jej „*názov podľa právnych predpisov*“, alebo ak takýto názov neexistuje, jej „*zaužívaný názov*“, alebo ďalej, ak takýto názov neexistuje alebo sa nepoužíva, je ním „*opisný názov*“, pričom tieto tri pojmy sú vymedzené v článku 2 ods. 2 písm. n), o) a p) tohto nariadenia. Článok 17 ods. 4 uvedeného nariadenia spresňuje, že „*názov potraviny*“ v zmysle odseku 1 tohto článku nesmie byť nahradený žiadnym „*názvom chráneným ako duševné vlastníctvo*“, „*obchodnou značkou*“ alebo „*vymysleným názvom*“.

V druhom rade podľa prílohy VI časti A bodu 4 nariadenia FIC v prípade, že zložka alebo prísada, ktorých bežné použitie alebo prirodzenú prítomnosť spotrebiteľia v potravine očakávajú a ktorá bola nahradená inou zložkou alebo prísadou, zložka alebo prísada, ktorá sa použila ako čiastočná alebo celková náhrada, sa musí jasne uviesť na označení v zozname zložiek, a okrem toho platí, že sa musí uviesť v blízkosti „*názvu výrobku*“ a takou veľkosťou písma, ktorého stredná výška predstavuje najmenej 75 % strednej výšky písmen, z ktorých pozostáva „*názov výrobku*“.

SDEÚ poukázal na skutočnosť, že výraz „*názov výrobku*“, ktorý je uvedený iba v prílohe VI časti A bode 4 písm. a) a b) nariadenia FIC, nie je v tomto nariadení vymedzený. V určitých jazykových verziách, akými sú napríklad nemecká („*Produktname*“) alebo francúzska („*nom du produit*“) jazyková verzia, sa tento výraz značnejšie líši od výrazu uvedeného v článku 17 nariadenia FIC, ktorým je konkrétne „*Bezeichnung des Lebensmittels*“ a „*dénomination de la denrée alimentaire*“, než v iných jazykových verziách, akými sú napríklad jazyková verzia španielska („*denominación del producto*“ a „*denominación del alimento*“), česká „*název produktu*“ a „*název potraviny*“, anglická („*name of the product*“ a „*name of the food*“) a taktiež ďalšie verzie v jazykoch členských štátov.

SDEÚ uznal, že verzie v nemeckom a francúzskom jazyku umožňujú z dôvodu použitia menej významovo blízkych výrazov vykladať oba predmetné výrazy v tom zmysle, že nemajú rovnaký význam, avšak kľúčovým argumentom je fakt, že takýto výklad nie je potvrdený ostatnými jazykovými verziami. Podľa ustálenej judikatúry SDEÚ pritom pojmy použité v jednej z jazykových verzií ustanovenia práva Únie nemôžu slúžiť ako jediný základ na výklad tohto ustanovenia ani sa jej nemôže priznať prednostná povaha vo vzťahu k iným jazykovým verziam. V tejto súvislosti je možné poukázať na rozsudky SDEÚ: Rozsudok Súdneho dvora z 27. októbra 1977, C-30/77, ECLI:EU:C:1977:172 a Rozsudok súdneho dvora z 25. februára 2021, C-772/19, ECLI:EU:C:2021:141).

SDEÚ argumentačne vychádzal z definície „*potraviny*“ v znení „*akékoľvek látky alebo výrobky, či už spracované, čiastočne spracované alebo nespracované, ktoré sú určené na ľudskú spotrebu alebo o ktorých sa predpokladá, že sú na ňu určené*“, pričom na základe tejto definície vyvodil záver, že rozdiel medzi výrazom „*názov potraviny*“ uvedeným v článku 17 ods. 1 nariadenia FIC, a výrazom „*názov výrobku*“ uvedeným v prílohe VI časti A bode 4 tohto nariadenia, je čisto terminologickej povahy. Vzhľadom na túto definíciu „*potraviny*“ totiž „*názov výrobku*“, ktorý zmieňuje táto príloha VI časť A bod 4, môže podľa výkladu SDEÚ znamenať len „*názov potraviny*“.

SDEÚ teda pristúpil k takému výkladu, podľa ktorého výrazy „*názov potraviny*“ a „*názov výrobku*“ treba bez ohľadu na ich variácie v závislosti od jednotlivých jazykových verzií považovať za výrazy s rovnakým obsahom. Spoločnosť LSI

Germany teda na základe právnych záverov SDEÚ nie je povinná uvádzať na trh predmetnú potravinu výhradne s uvedením predmetných náhradných zložiek, teda palmového tuku a repkového oleja v bezprostrednej blízkosti obchodného opisu.

Rozhodnutie vo veci Soyka

V rozsudku NSS ČR vystupovala spoločnosť Soyka, ktorá vyrába plant-based potraviny, napríklad sójové nápoje, rastlinné dezerty, vegánske nátierky a iné potraviny na rastlinnej báze, ktoré sú alternatívou voči živočíšnym produktom. Spoločnosť Soyka uvádzala na trh potraviny s obchodnými názvami: „Soyka FRISCHE SOJA S*hne 17% MILD 500 ml“, „Soyka FRISCHER SOJA Sauerr *hm 17% 250 g“, „Soyka FRISCHER SOJA Jogh*rt NATUR 250 g“, „Soyka FRISCHER SOJA Kef*r NATUR 500 ml“, „Soyka FRISCHE SOJA M*LCH Barista 1 000 ml“, „Soyka FRISCHE SOJA M*Ich NATUR 500 ml“, „Soyka FRISCHE SOJA M*Ich VANILLE 500 ml“, „Soyka FRISCHE SOJA M*Ich CAROB 500 ml“ a „Soyka FRISCHE SOJA M*Ich KARDAMOM 500 ml“ (ďalej spolu aj ako „predmetné výrobky“). Predmetné výrobky boli v českom jazyku označené rôznymi právnymi názvami, avšak právne zaujímavým označením bol názov „Sójová alternatíva smetany jemná“, nakoľko obsahuje výraz „smetana“, ktorý je vyhradený výlučne pre mliečne výrobky. Na dolepke v českom jazyku bola na obale predmetných potravín zároveň uvedená dodatočná informácia v znení: „Nesmím se jmenovat a nejsem smetana/jogurt/kefir, ale vy mi tak říkat můžete.“

Kontrolný orgán vykonal úradnú kontrolu týchto označení a uložil spoločnosti Soyka povinnosť zabezpečiť, aby v informáciách o potravinách uvedených na dolepke v českom jazyku na obaloch predmetných potravín neboli pri ich uvádzaní na trh uvedené výrazy, ktoré sú v zmysle prílohy VII časti III nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1308/2013 zo 17. decembra 2013, ktorým sa vytvára spoločná organizácia trhov s poľnohospodárskymi výrobkami, a ktorým sa zrušujú nariadenia Rady (EHS) č. 922/72, (EHS) č. 234/79, (ES) č. 1037/2001 a (ES) č. 1234/2007 (ďalej len „nariadenie č. 1308/2013“) vyhradené pre mlieko a mliečne výrobky. V tomto prípade kontrolný orgán teda posúdil ako rozporné s právom označenie „Sójová alternatíva smetany jemná“, keďže práve výraz „smetana“ je v zmysle uvedeného ustanovenia nariadenia č. 1308/2013 vyhradený výlučne pre mliečne výrobky a taktiež doplnkovú vetu „*Nesmím se jmenovat a nejsem smetana/jogurt/kefir/mléko/majonéza, ale vy mi tak říkat můžete“, nakoľko sú v nej uvedené výrazy, ktoré taktiež požívajú právnu ochranu názvu podľa nariadenia č. 1308/2013.

Spoločnosť Soyka podala proti rozhodnutiu kontrolného orgánu správnu žalobu. Tvrdila, že uvedenie doplnkovej vety „Nesmím se jmenovat a nejsem smetana/jogurt/kefir/mléko/majonéza, ale vy mi tak říkat můžete“ na dolepke nie je v rozpore s nariadením č. 1308/2013, keďže doplnková veta nepredstavuje názov ani označenie výrobku a navyše práve naopak, touto doplnkovou vetou bráni spoločnosť Soyka zameniteľnosti svojich plant-based produktov s inými živočíšnymi produktami. Správny súd prisvedčil tejto argumentácii a rozhodnutie kontrolného orgánu zrušil. Správny súd taktiež vyhodnotil použitie výrazu „Sójová alternatíva smetany jemná“ ako súladné s právom, pričom výklad kontrolného orgánu je podľa správneho súdu formalistický, nelegitímne obmedzujúci a nezohľadňujúci všetky informácie uvedené na predmetnej potravine, teda v konečnom dôsledku nezohľadňujúci účel právnej úpravy. Poukázal pri tom na rozsudok Vrchného krajinského súdu v Celle v Spolkovej republike Nemecko zo dňa 6. 8. 2019 sp. zn. 13 U 35/19, podľa ktorého je prípustné rastlinný výrobok označiť ako „alternatívu syru“, pretože označenie ako „alternatívny“ nie je upresňujúcim ani popisným dodatkom, ktorý by odkazoval na rastlinný pôvod

daného produktu, ako tomu bolo pri nepripustných označeniach „tofu maslo“, „rastlinný syr“, „veggie cheese“ alebo „kešu syr“. Z uvedených dôvodov správny súd rozhodnutie kontrolného orgánu zrušil.

Kontrolný orgán sa nestotožnil s právnymi závermi správneho súdu a tak o prípade rozhodoval, po podanej kasačnej sťažnosti, NSS ČR. Kontrolný orgán opieral kasačnú sťažnosť o skutočnosť, že správny súd údajne nedostatočne odôvodnil spôsob, akým aplikoval nariadenie č. 1308/2013. Správnemu súdu pri tom vytýkal, že argumentačne sa oprel iba o rozsudok Vrchného krajinského súdu v Celle, keď podľa kontrolného orgánu prebral závery tohto súdu bez vlastného zdôvodnenia. Kontrolný orgán pritom poukázal na skutočnosť, že rozsudok vnútroštátneho súdu iného členského štátu EÚ nemá záväzné účinky pre adresátov práva v inom členskom štáte. Kontrolný orgán ďalej tvrdil, že z nariadenia č. 1308/2013 jednoznačne vyplýva, že názvy vyhradené pre mlieko a mliečne výrobky požívajú ochranu a môžu sa použiť len v spojitosti s mliekom a mliečnymi výrobkami a teda predmetné označenia potravín spoločnosťou Soyka porušujú toto nariadenie. Uvedený názor podľa kontrolného orgánu vyplýva aj z rozsudku Súdneho dvora Európskej únie zo dňa 14. 6. 2017, C-422/16, ECLI:EU:C:2017:458 (ďalej len „rozsudok TofuTown“).

Právne posúdenie NSS ČR

NSS ČR sa vo svojom rozsudku stotožnil s právnym názorom správneho súdu a kasačnú sťažnosť odmietol ako nedôvodnú. Vysporiadal sa pri tom s viacerými sťažnostnými bodmi kontrolného orgánu. Ako prvé sa vysporiadal so sťažnostným bodom týkajúcim sa nepreskúmateľnosti rozhodnutia správneho súdu. NSS ČR konštatoval, že správny súd sa vo svojom odôvodnení zaoberal výkladom a aplikáciou relevantných právnych predpisov dostatočne, pričom sa pri formovaní svojich záverov inšpiroval rozsudkom Vrchného krajinského súdu v Celle. Tvrdenie kontrolného orgánu, že rozsudok iného členského štátu EÚ nemá pre adresátov práva iného členského štátu žiadne účinky vyhodnotil NSS ČR ako irelevantný, nakoľko uvedený rozsudok aplikuje a vykladá újinnú právnu úpravu, ktorá je záväzná aj pre adresátov práva na území Českej republiky.

NSS ČR sa ďalej vysporiadal s argumentáciou kontrolného orgánu rozsudkom TofuTown vychádzajúc z ktorého „*názov „mlieko“ a názvy, ktoré sú výlučne vyhradené pre mliečne výrobky, nemôžu byť podľa právnych predpisov použité na označenie čisto rastlinného výrobku, okrem prípadu, že sa tento výrobok nachádza na zozname stanovenom v prílohe I rozhodnutia 2010/791, pričom pridanie vysvetľujúcich a opisných výrazov poukazujúcich na rastlinný pôvod dotknutého výrobku vo veci samej nemá vplyv na tento zákaz*“. NSS ČR prisvedčil, že spoločnosť Soyka v označení potravín použila výraz „*smetana/jogurt/kefír/mléko/majonéza*“, teda výrazy, ktoré nie je možné používať k označeniu čisto rastlinného produktu. NSS ČR však vnímal pre správne posúdenie predmetných označení za podstatný kontext použitia týchto výrazov, kedy spoločnosť Soyka doplnila predmetné označenia o doplnkovú vetu v znení „*Nesmím se jmenovat a nejsem smetana/jogurt/kefír/mléko/majonéza, ale vy mi tak říkat můžete*.“ Podľa NSS ČR je tak z celkového kontextu evidentné, že sa v prípade predmetných potravín o „*smetanu/jogurt/kefír/mléko/majonézu*“ nejedná. Na rozdiel od označení, ktoré boli posudzované v rozsudku TofuTown („*tofu syr*“, „*rastlinné mlieko*“ a pod.) v tomto prípade podľa názoru NSS ČR je spotrebiteľovi poskytnutá jasná informácia o tom, že sa o potraviny s obsahom živočíšneho tuku nejedná.

Uvedený záver vztiahol NSS ČR aj na označenie „*Sójová alternativa smetany jemná 17 %*“, keďže je z neho dostatočne zrejmé, že sa nejedná o smotanu, ale o iný

výrobok. NSS ČR pritom poukázal na početnú rozhodovaciu činnosť súdov členských štátov, podľa ktorých je použitie výrazu „*alternatíva*“ v spojení s názvom vyhradeným pre mlieko alebo mliečny výrobok súladné s právom. Poukázal na rozsudok Odvolacieho súdu v Hertogenbosch (Holandsko) zo dňa 19. 12. 2017 sp. zn. 200.165.890/01, v ktorom konštatoval, že skutočnosť, že spoločnosť Alpro nesmie používať vzhľadom na závery vyplývajúce z rozsudku TofuTown názov „*mlieko*“ a ďalšie vyhradené názvy ako označenia svojich sójových výrobkov. To však podľa uvedeného rozsudku neznamená, že by spoločnosť Alpro nemohla za žiadnych okolností používať názvy ako „*mlieko*“, „*jogurt*“ či „*smotana*“ na svojich obaloch alebo pri prezentácii svojich výrobkov. Odvolací súd sa v uvedenom rozsudku stotožnil s právnym názorom spoločnosti Alpro, že použitie výrazu „*(rastlinná) jogurtová variácia*“ či „*(rastlinná) variácia na jogurt*“ nepredstavuje zakázané použitie názvov vyhradených pre mlieko a mliečne výrobky. Ďalej NSS ČR poukázal na rozsudok odvolacieho súdu v Bruseli zo dňa 10. 3. 2015 sp. zn. 2014/AR/1274, ktorý vo svojom právnom posúdení uviedol, že výrazy „*alternatíva k ...*“ na obaloch rastlinných výrobkov by na rozdiel od výrazov „*variácia na ...*“ boli spotrebiteľom jasné, a mohli by tak eliminovať nebezpečenstvo uvedenia spotrebiteľa do omylu. Obdobný záver vyplýva taktiež z rozsudku Krajského súdu v Osnabrücku zo dňa 23. 1. 2018 sp. zn. 15 O 377/18, a rozsudku Vrchného krajského súdu v Oldenburgu zo dňa 7. 6. 2018 sp. zn. 6 U 22/18. Oba súdy dospeli k právnemu záveru o prípustnosti uvedenia výrazu „*čisto rastlinná alternatíva prepusteného masla*“ na výrobku „*Butasan*“. NSS ČR teda s ohľadom na závery vyplývajúce z rozhodovacej činnosti súdov iných členských štátov považuje označenia predmetných potravín spoločnosťou Soyka za súladné s nariadením č. 1308/2013 a nariadením FIC a rozpor nevidí ani s rozsudkom TofuTown.

Rozhodnutie vo veci Soyka je výrazom trendu, ktorý sa v označovaní plant-based potravín stáva, v rámci členských štátov, aktuálnym. Týmto trendom je používanie výrazu „*alternatíva*“ v spojení s výrazmi vyhradenými pre živočíšne produkty, čo pripúšťa početná rozhodovacia činnosť súdov členských štátov. Čo by však podľa nášho názoru bolo prínosné, v tejto problematike, je polozenie prejudiciálnej otázky SDEÚ, nakoľko sa jedná o výklad práva EÚ a s ním súvisiacich rozhodnutí SDEÚ. Rozhodnutie vo veci SDEÚ by v otázke legality používania názvov vyhradených pre živočíšne produkty v spojení s pojmom „*alternatíva*“, či inými doplňujúcimi informáciami o charaktere potraviny, prinieslo do tohto segmentu právu istotu, ktorá podľa nášho názoru vo vybraných otázkach označovania plant-based potravín absentuje.

ZÁVER

Rozhodnutia súdov vo veciach „*LSI Germany*“ a „*Soyka*“ sa týkajú označovania plant-based potravín, pričom majú spoločné to, že v konečnom dôsledku ich závery pripúšťajú širšiu voľnosť v označovaní týchto potravín. V rozsudku LSI Germany SDEÚ judikoval, že pojmy „*názov výrobku*“ a „*názov potraviny*“ sú terminologicky rovnocenné, a preto náhradné zložky, ako napr. palmový tuk a repkový olej, nemusia byť uvedené pri hlavnom názve potraviny. Rozsudok NSS ČR vo veci Soyka ukázal poukázal okrem iného na trendy v rozhodovacej činnosti na úrovni členských štátov, ktoré pripúšťajú použitie výrazov vyhradených pre mlieko a mliečne výrobky v spojení s výrazom „*alternatíva*“ a s použitím ďalších informácií, z ktorých jasne vyplýva, že daná potravina je na rastlinnej báze.

Literatúra

Harvard Health Publishing. 2024. Becoming a vegetarian. [online]. 2024. Dostupné na: <https://www.health.harvard.edu/staying-healthy/becoming-a-vegetarian> [cit. 19.09.2024].

FISCHER, A. R., ONWEZEN, M. C., & VAN DER MEER, M. 2023. Consumer perceptions of different protein alternatives. *In Meat and Meat Replacements, 2023.* <https://doi.org/10.1016/B978-0-323-85838-0.00005-5>.

JAHN, S., FURCHHEIM, P., STRÄSSNER, A. 2021. Plant-based meat alternatives: Motivational adoption barriers and solutions. *In Sustainability, 2021, Vol. 13, No. 23.* <https://doi.org/10.3390/su132313271>.

Nariadenie Rady (EHS) č. 804/68 z 27. júna 1968 o spoločnej organizácii trhu s mliekom a mliečnymi výrobkami.

Nariadenie Rady (ES) č. 1234/2007 z 22. októbra 2007 o vytvorení spoločnej organizácie poľnohospodárskych trhov a o osobitných ustanoveniach pre určité poľnohospodárske výrobky (nariadenie o jednotnej spoločnej organizácii trhov).

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1169/2011 z 25. októbra 2011 o poskytovaní informácií o potravinách spotrebiteľom, ktorým sa menia a dopĺňajú nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1924/2006 a (ES) č. 1925/2006 a ktorým sa zrušuje smernica Komisie 87/250/EHS, smernica Rady 90/496/EHS, smernica Komisie 1999/10/ES, smernica Európskeho parlamentu a Rady 2000/13/ES, smernice Komisie 2002/67/ES a 2008/5/ES a nariadenie Komisie (ES) č. 608/2004.

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1308/2013 zo 17. decembra 2013, ktorým sa vytvára spoločná organizácia trhov s poľnohospodárskymi výrobkami, a ktorým sa zrušujú nariadenia Rady (EHS) č. 922/72, (EHS) č. 234/79, (ES) č. 1037/2001 a (ES) č. 1234/2007.

Rozsudok Súdneho dvora z 27. októbra 1977, C-30/77, ECLI:EU:C:1977:172. <https://doi.org/10.1111/j.1949-8594.1977.tb09203.x>.

Rozsudok Súdneho dvora zo 16. decembra 1999, C-101/98, ECLI:EU:C:1999:615.

Rozsudok Odvolacieho súdu v Bruseli zo dňa 10. 3. 2015 sp. zn. 2014/AR/1274.

Rozsudok Súdneho dvora zo 14. júna 2017, C-422/16, ECLI:EU:C:2017:458.

Rozsudok Odvolacieho súdu v Hertogenbosch z 19. 12. 2017 sp. zn. 200.165.890/01.

Rozsudok Krajského súdu v Osnabrücku zo dňa 23. 1. 2018 sp. zn. 15 O 377/18.

Rozsudok Súdneho dvora z 25. februára 2021, C-772/19, ECLI:EU:C:2021:141.

Rozsudok Vrchného krajského súdu v Oldenburgu zo 7. 6. 2018 sp. zn. 6 U 22/18.

Rozsudok Vrchného krajského súdu v Celle v Spolkovej republike Nemecko zo dňa 6. augusta 2019 sp. zn. 13 U 35/19.

Jem pre Zem. 2020. Štyria z desiatich ľudí na Slovensku zvažujú jesť menej mäsa. [online]. 2020. Dostupné na: <https://jemprezem.sk/styria-z-desiatich-ludi-na-slovensku-zvazuju-jest-menej-masa/> [cit. 19.09.2024].

VENHARTOVÁ, J., RYBNÍKÁR, S., GÁBRIŠ, T. a kol. 2022. *Potravinové právo*. 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-8232-016-2.

Kontaktná adresa

Mgr. Martin Pogádl, Ústav duševného vlastníctva, technológií a produktového práva, Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, Hornopotočná 23, 918 43 Trnava, Slovenská republika.

E-mail : martin.pogadl@truni.sk.

Mgr. Samuel Rybníkár, PhD., Ústav duševného vlastníctva, technológií a produktového práva, Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, Hornopotočná 23, 918 43 Trnava, Slovenská republika.

E-mail : samuel.rybnikar@truni.sk.

POVINNÉ SPRIEVODNÉ ÚDAJE NÁZVU POTRAVINY S AKCENTOM NA PRÁVNY PORIADOK SLOVENSKEJ REPUBLIKY

MANDATORY PARTICULARS ACCOMPANYING THE NAME OF THE FOOD WITH AN ACCENT ON THE LEGAL SYSTEM OF THE SLOVAK REPUBLIC

Samuel Rybníkář, Martin Pogádl

Abstrakt

Príspevok predstavuje súhrn právnej úpravy povinných sprievodných údajov názvu potraviny podľa nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1169/2011 z 25. októbra 2011 o poskytovaní informácií o potravinách spotrebiteľom, ktorým sa menia a dopĺňajú nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1924/2006 a (ES) č. 1925/2006 a ktorým sa zrušuje smernica Komisie 87/250/EHS, smernica Rady 90/496/EHS, smernica Komisie 1999/10/ES, smernica Európskeho parlamentu a Rady 2000/13/ES, smernice Komisie 2002/67/ES a 2008/5/ES a nariadenie Komisie (ES) č. 608/2004 s akcentom na právny poriadok Slovenskej republiky. Právnu úpravu povinných sprievodných údajov názvu potraviny vybraných druhov a kategórií potravín, ako sú napríklad mrazené, hlbokozmrazené a rozmrazené potraviny, mäsové výrobky, mäsové prípravky a produkty rybolovu alebo potraviny ošetrované ionizujúcim žiarením autori príspevku podrobujú analýze, pričom si kladú za cieľ poskytnúť čitateľovi ucelený prehľad a právny rozbor právnej úpravy uvádzania povinných sprievodných údajov názvu potraviny pre vybrané druhy a kategórie potravín.

Kľúčové slová : označovanie potravín, názov potraviny, povinný sprievodný údaj názvu potraviny, potravina ošetrovaná ionizujúcim žiarením, mäsový výrobok

Abstract

The paper presents a summary of the legal regulation of mandatory food name accompanying particulars under Regulation (EU) No 1169/2011 of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on the provision of food information to consumers, amending Regulations (EC) No 1924/2006 and (EC) No 1925/2006 of the European Parliament and of the Council, and repealing Commission Directive 87/250/EEC, Council Directive 90/496/EEC, Commission Directive 1999/10/EC, Directive 2000/13/EC of the European Parliament and of the Council, Commission Directives 2002/67/EC and 2008/5/EC and Commission Regulation (EC) No 608/2004 with an emphasis on the legislation of the Slovak Republic. The authors of the paper then analyse the legal regulation of mandatory accompanying particulars of the name of the food of selected types and categories of foodstuffs, such as frozen, deep-frozen and thawed foodstuffs, meat products, meat preparations and fishery products or foodstuffs treated with ionising radiation. The authors of the paper aim to provide the reader with a comprehensive overview of the legal provisions on the indication of mandatory food name accompanying particulars for selected types and categories of food.

Keywords : food labelling, name of food, compulsory accompanying indication of the name of food, foodstuff treated with ionising radiation, meat product

ÚVOD

Potravinové právo rozlišuje povinné informácie o potravinách a nepovinné (dobrovoľné) informácie o potravinách (Venhartová et al. 2022). Ich definičné znaky vyplývajú z nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1169/2011 z 25. októbra 2011 o poskytovaní informácií o potravinách spotrebiteľom, ktorým sa menia a dopĺňajú nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1924/2006 a (ES) č. 1925/2006 a ktorým sa zrušuje smernica Komisie 87/250/EHS, smernica Rady 90/496/EHS, smernica Komisie 1999/10/ES, smernica Európskeho parlamentu a Rady 2000/13/ES, smernice Komisie 2002/67/ES a 2008/5/ES a nariadenie Komisie (ES) č. 608/2004 (ďalej len ako „*nariadenie FIC*“) (Federal Ministry of Food and Agriculture 2023).

Nepovinné informácie o potravinách sú všetky údaje súvisiace s potravinou, ktorými je potrava označená, pričom v právnom poriadku nie je stanovená povinnosť označovať túto potravinu uvedenými údajmi.

Povinné informácie o potravinách sú definované ako údaje, ktorých poskytovanie konečnému spotrebiteľovi sa vyžaduje v predpisoch Európskej únie (článok 2 ods. 2 písm. c) nariadenia FIC). Povinné informácie o potravinách obsiahnuté v predpisoch Európskej únie ďalej možno rozdeliť na tie, ktoré sú stanovené v nariadení FIC a povinné informácie o potravinách, ktoré určujú osobitné predpisy Európskej únie (iné ako nariadenie FIC). Napríklad v nariadení Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1308/2013 zo 17. decembra 2013, ktorým sa vytvára spoločná organizácia trhov s poľnohospodárskymi výrobkami, a ktorým sa zrušujú nariadenia Rady (EHS) č. 922/72, (EHS) č. 234/79, (ES) č. 1037/2001 a (ES) č. 1234/2007 (ďalej len ako „*nariadenie CMO*“) sa stanovuje povinnosť uviesť krajinu pôvodu pri všetkých výrobkoch sektora ovocia a zeleniny, ktoré sa spotrebiteľom predávajú čerstvé (článok 76 ods. 1 nariadenia CMO).

Povinné informácie o potravinách obsiahnuté v nariadení FIC môžeme ďalej rozdeliť na povinné údaje o potravinách uvedené v článku 9 ods. 1 nariadenia FIC (jedným z týchto údajov je aj názov potraviny) a dodatočné povinné údaje pre osobitné druhy alebo kategórie potravín. Dodatočné povinné údaje pre osobitné druhy a kategórie potravín sú uvedené v prílohe III nariadenia FIC (Food Safety Authority of Ireland 2012). Napríklad, ak potrava obsahuje sladidlo alebo sladidlá musí mať v názve potraviny uvedený dodatočný povinný údaj *obsahuje sladidlo (sladidlá)*. Napríklad limonáda s kolovou príchuťou, obsahuje sladidlá. Nie každý dodatočný povinný údaj však musí byť uvedený v názve potraviny alebo v bezprostrednej blízkosti názvu potraviny (na rozdiel od povinných sprievodných údajov názvu potraviny). Európska komisia je splnomocnená meniť a dopĺňať prílohu III nariadenia FIC prostredníctvom delegovaných aktov s cieľom zabezpečiť informovanie spotrebiteľov v súvislosti s osobitnými druhmi alebo kategóriami potravín (článok 10 ods. 2 nariadenia FIC).

S uložením povinnosti uvádzať vybrané informácie o potravine sa možno stretnúť aj vo vnútroštátnych právnych predpisoch jednotlivých členských štátov Európskej únie. Hovoríme o tzv. vnútroštátnych opatreniach podľa článku 38 a nasledujúcich nariadenia FIC (Hagenmeyer 2012).

MATERIÁL A METODIKA

Predmetom tohto príspevku je súhrn právnych noriem, ktoré obsahujú právnu úpravu povinných sprievodných údajov názvu potraviny. Jednotlivé právne normy sú získané z portálu www.eur-lex.eu, oficiálnej webovej stránky Európskej únie na vyhľadávanie právnych aktov Európskej únie, iných aktov a úradných informácií uverejnených v Úradnom vestníku Európskej únie a z portálu www.slov-lex.sk, oficiálnej webovej stránky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, ktorá obsahuje Zbierku zákonov Slovenskej republiky. Vychádzame predovšetkým z nariadenia FIC, nariadenia CMO, nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 853/2004 z 29. apríla 2004, ktorým sa ustanovujú osobitné hygienické predpisy pre potraviny živočíšneho pôvodu, smernice Európskeho parlamentu a Rady 1999/2/ES z 22. februára 1999 o aproximácii právnych predpisov členských štátov týkajúcich sa potravín a prídavných látok do potravín upravovaných ionizujúcim žiarením a smernice 1999/3/ES Európskeho parlamentu a Rady z 22. februára 1999 o zostavení zoznamu potravín a prídavných látok do potravín upravených ionizujúcim žiarením v spoločenstve. Zdrojom informácií na vnútroštátnej úrovni (Slovenská republika) sú predovšetkým vyhlášky Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky. Súhrn právnych noriem je doplnený, tam kde je to vhodné, o aktuálnu právnu a potravinársku doktrínu.

VÝSLEDKY A DISKUSIA

V nariadení FIC sú stanovené údaje, ktoré musia povinne sprevádzať názov potraviny. Povinné sprievodné údaje názvu potraviny sú obsiahnuté v prílohe VI časti A nariadenia FIC. V závislosti od druhu povinných sprievodných údajov názvu potraviny sú určené pravidlá ich prezentácie vo vzťahu k názvu potraviny. Napríklad niektoré povinné sprievodné údaje musia byť obsiahnuté v názve potraviny alebo doplnené do názvu potraviny, niektoré uvedené v blízkosti názvu potraviny.

Povinné sprievodné údaje názvu potraviny

Názov potraviny musí obsahovať alebo byť doplnený o sprievodné údaje týkajúce sa fyzikálneho stavu potraviny (napríklad práškový alebo mrazený) alebo jej špecifickej úpravy (napríklad údený, smažený, predsmažený, vyrobený dopečením zo zmrazeného polotovaru) (Berryman 2015). Povinnosť uviesť takýto sprievodný údaj názvu potraviny platí len vtedy, ak by vynechanie týchto sprievodných údajov mohlo viesť kupujúceho do omylu. Často sa však v praxi tieto sprievodné údaje názvu potraviny uvádzajú na dobrovoľnej báze bez skúmania, či by bez ich uvedenia bol kupujúci uvedený do omylu.

Ak ide o potraviny, v ktorých je zložka alebo prísada, ktorých bežné použitie alebo prirodzenú prítomnosť spotrebiteľia očakávajú a ktorá bola nahradená inou zložkou alebo prísadou, zložka alebo prísada, ktorá sa použila ako čiastočná alebo celková náhrada, sa musí uviesť na označení v zozname zložiek a zároveň aj v blízkosti názvu potraviny (Príloha VI časť A bod 4 písm. a) nariadenia FIC). Tento povinný sprievodný údaj názvu potraviny musí byť uvedený s použitím veľkosti písma, ktorého stredná výška predstavuje najmenej 75% strednej výšky názvu potraviny, veľkosť tohto písma nemôže byť menšia ako minimálna veľkosť písma. Stredná výška písma je väčšia alebo sa rovná 1,2 mm.

Mrazené, hlbokozmrazené a rozmrazené potraviny

Mrazenou potravinou je potravina, ktorá je zmrazená procesom, pri ktorom fáza maximálnej tvorby ľadových kryštálov v nej sa uskutočnila čo najrýchlejšie a primerane druhu zmrazovanej potraviny a po dosiahnutí konečnej teploty po jej vyrovnaní a

stabilizácii sa v každom jej bode trvalo udržiava teplota $-12\text{ }^{\circ}\text{C}$ alebo nižšia (ustanovenie § 1 písm. a) vyhlášky č. 82/2018 Z. z.). Základná vnútroštátna právna úprava mrazených potravín je obsiahnutá vo vyhláške Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky č. 82/2018 Z. z. o mrazených potravinách a mrazených výrobkoch. Názov mrazenej potraviny musí obsahovať alebo byť doplnený o sprievodný údaj týkajúci sa fyzikálneho stavu potraviny – *mrazený*. Povinnosť uviesť takýto sprievodný údaj názvu mrazenej potraviny platí len vtedy, ak by jeho vynechanie mohlo viesť kupujúceho do omylu. Napríklad názov potraviny podľa právnych predpisov *sorbet* nemusí byť doplnený o povinný sprievodný údaj *mrazený*. Naopak, názov hlbokozmrazenej potraviny musí byť vždy povinne doplnený o povinný sprievodný údaj *hlbokozmrazený*, a to bez skúmania či by bez jeho uvedenia na potravine bol kupujúci uvedený do omylu.

Hlbokozmrazenou potravinou je potravina, ktorá bola podrobená vhodnému procesu rýchleho zmrazenia, pri ktorom je v závislosti od typu výrobku čo najrýchlejšie prekonaná zóna maximálnej kryštalizácie a výsledná teplota výrobku je vo všetkých jeho častiach trvalo udržiavaná na úrovni najmenej $-18\text{ }^{\circ}\text{C}$ alebo nižšej (ustanovenie § 1 ods. 1 vyhlášky č. 99/2012 Z. z.). Základná vnútroštátna právna úprava hlbokozmrazených potravín je obsiahnutá vo vyhláške Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky č. 99/2012 Z. z. o hlbokozmrazených potravinách, ktorou bola do právneho poriadku Slovenskej republiky transponovaná smernica Rady 89/108/EHS z 21. decembra 1988 o aproximácii právnych predpisov členských štátov týkajúcich sa rýchlozmrazených potravín určených na ľudskú spotrebu. Zákonodarca zároveň v tejto vyhláške vymedzuje hlbokozmrazenú potravinu aj negatívne (čo hlbokozmrazená potravina nie je). Hlbokozmrazenou potravinou nie je mrazený krém vrátane zmrzliny. A to aj vtedy, ak by bola teplota mrazeného krému vo všetkých jeho častiach trvalo udržiavaná na úrovni $-18\text{ }^{\circ}\text{C}$ a menej. Názov hlbokozmrazenej potraviny musí byť povinne doplnený o sprievodný údaj *hlbokozmrazený* v príslušnom gramatickom tvare (ustanovenie § 5 ods. 1 písm. a) vyhlášky č. 99/2012 Z. z.). Neskúma sa pritom, či by bez jeho uvedenia na potravine bol kupujúci uvedený do omylu. Sprievodný údaj názvu hlbokozmrazenej potraviny je potrebné uviesť vždy (na rozdiel od mrazenej potraviny). Napríklad *hlbokozmrazené čučoriedky* alebo *kačica s drobkami, hlbokozmrazená*.

Ak ide o potraviny, ktoré boli pred predajom zmrazené a ktoré sa predávajú rozmrazené, ich názov musí sprevádzať údaj *rozmrazené* (Príloha VI bod 2 nariadenia FIC). Napríklad pri chladenej morskej rybe ponúkanej na predaj spotrebiteľovi, ak bola pred predajom zmrazená a ponúka sa na predaj rozmrazená, sa uvedie v názve potraviny povinný údaj *rozmrazená*. Táto požiadavka sa nevzťahuje na zložky prítomné v konečnom výrobku, potraviny, pri ktorých je zmrazenie technologicky nevyhnutným krokom v procese výroby a potraviny, ktorých rozmrazenie nemá žiadny negatívny vplyv na ich bezpečnosť alebo kvalitu.

Mäsové výrobky, mäsové prípravky a produkty rybolovu

Pri vymedzení pojmov mäsové výrobky, mäsové prípravky a produkty rybolovu je potrebné vychádzať z prílohy I nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 853/2004 z 29. apríla 2004, ktorým sa ustanovujú osobitné hygienické predpisy pre potraviny živočíšneho pôvodu. Uvedené vyplýva priamo z článku 2 ods. 1 písm. f) nariadenia FIC.

Ak mäsové výrobky, mäsové prípravky a produkty rybolovu obsahujú pridané bielkoviny odlišného živočíšneho pôvodu, vrátane hydrolyzovaných bielkovín, musí názov potraviny obsahovať aj údaj o prítomnosti týchto bielkovín a o ich pôvode

(Príloha VI bod 5 nariadenia FIC). Napríklad súčasťou názvu mäsového výrobku bude povinný údaj *pridané mliečne bielkoviny*.

Názov potraviny mäsových výrobkov, mäsových prípravkov a produktov rybolovu, ktoré môžu vzbudzovať dojem, že sú vyrobené z celistvého kusa mäsa alebo ryby, ale v skutočnosti pozostávajú z rôznych kusov spojených navzájom inými zložkami vrátane prídavných látok, potravinárskych enzýmov alebo inými prostriedkami, musí sprevádzať údaj *zo spájaných kusov mäsa*, prípadne *zo spájaných kusov ryby* (Príloha VI bod 7 nariadenia FIC) Presné znenie týchto údajov, od ktorého sa nemožno odchyliť je uvedené v prílohe VI bode 7 nariadenia FIC v samostatne pre každý úradný jazyk Európskej únie. Ako príklad názvu potravín s povinnými sprievodnými údajmi možno uviesť *obaľované kuracie kúsky zo spájaných kusov mäsa alebo rybie prsty, zo spájaných kusov ryby*.

V prípade mäsových výrobkov a mäsových prípravkov, ktoré vyzerajú ako rez, kus, plátok, porcia mäsa alebo telo zvieratá, musí názov potraviny obsahovať údaj o prítomnosti pridanej vody, ak pridaná voda predstavuje viac ako 5% hmotnosti hotového výrobku (Príloha VI bod 6 nariadenia FIC).

Rovnaké pravidlá sa uplatňujú aj na produkty rybolovu a upravené produkty rybolovu, ktoré vyzerajú ako rez, kus, plátok, porcia, fileta alebo celý produkt rybolovu. Napríklad *zmes morských plodov s pridanou vodou, hlbokozmrazené alebo údené bravčové stehno s pridanou vodou*. Tento dodatočný povinný údaj môže mať negatívny vplyv pri rozhodovaní spotrebiteľa o kúpe danej potraviny.

Potraviny ošetrované ionizujúcim žiarením

Právna úprava potravín ošetrovaných ionizujúcim žiarením vychádza z regulačného rámca Európskej únie známeho ako *smernice o ožarovaní*. Jedná sa o smernicu Európskeho parlamentu a Rady 1999/2/ES z 22. februára 1999 o aproximácii právnych predpisov členských štátov týkajúcich sa potravín a prídavných látok do potravín upravovaných ionizujúcim žiarením (ďalej len ako „*rámčová smernica*“) a smernicu 1999/3/ES Európskeho parlamentu a Rady z 22. februára 1999 o zostavení zoznamu potravín a prídavných látok do potravín upravených ionizujúcim žiarením v spoločenstve (ďalej len ako „*vykonávacia smernica*“). Tieto smernice boli do vnútroštátneho poriadku Slovenskej republiky transponované výnosom Ministerstva pôdohospodárstva Slovenskej republiky a Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky zo 17. decembra 2003 č. 3757/2003-100, ktorým sa vydáva hlava Potravinového kódexu Slovenskej republiky upravujúca potraviny a potravinové prísady ošetrované ionizujúcim žiarením.

Ošetrovanie potravín ionizujúcim žiarením je technologický postup, ktorý využitím energie žiarenia umožňuje zachovať ich kvalitu a predĺžiť ich trvanlivosť (Munir et al. 2020). Vedecké štúdie dokázali pozitívne účinky ožarovania na fyzikálne a nutričné vlastnosti rôznych druhov ovocia a zeleniny, po ktorých nasledovalo výrazné zníženie mikrobiálneho zaťaženia počas skladovania (Bisht et al. 2019). Ošetrovať ionizujúcim žiarením možno podľa vykonávacej smernice v celej Európskej únii sušené aromatické byliny, koreniny a rastlinné prísady. (Príloha vykonávacej smernice). Zoznam vnútroštátnych povolení pre iné potraviny alebo zložky potravín, ktoré možno ošetrovať ionizujúcim žiarením uverejňuje Európska komisia v Úradnom vestníku Európskej únie.

Pri potravinách ošetrovaných ionizujúcim žiarením, musí povinne názov potraviny sprevádzať údaj *ožiarené* alebo *ošetrované ionizujúcim žiarením* (Príloha VI bod 3 nariadenia FIC). Podľa vyššie uvedeného výnosu sa však vyžaduje namiesto tvrdenia *ožiarené* použiť tvrdenie *ožarované*. Keďže nariadenie FIC má aplikačnú prednosť, je

potrebné s názvom potraviny uviesť tvrdenie *ožiarené* alebo *ošetrené ionizujúcim žiarením*. Aj v prípade nebalených potravín sa uvedie jedno z týchto tvrdení spoločne s názvom potraviny na výveske alebo oznámení nad nádobou, v ktorej je potravina umiestnená alebo vedľa nej. Ak je výrobok ošetrený ionizujúcim žiarením požitý ako zložka potraviny, uvedie sa jedno z tvrdení pri názve zložky v zozname zložiek potraviny (článok 6 ods. 1 písm. a) rámcovej smernice).

Na Slovensku nie je povolené žiadne zariadenie na ošetrovanie potravín ionizujúcim žiarením. S potravinami ošetrenými ionizujúcim žiarením sa možno na Slovensku stretnúť len ojedinele. Najčastejšie komodity, ktoré sa ošetrujú ionizujúcim žiarením v Európskej únii sú žabie stehienka a hydinové mäso (Európska komisia, 2023).

ZÁVER

Potravinu nemožno označiť akýmkoľvek názvom potraviny, ktorý si vymyslí výrobca, distribútor alebo predajca potraviny, to platí aj pre povinné sprievodné údaje názvu potraviny. Používanie rôznych vymyslených názvov potravín je explicitne právnou úpravou zakázané. Právna úprava stanovuje postupy pre určovanie názvu potraviny, niektoré konkrétne názvy potravín a tiež povinné sprievodné údaje názvu potraviny. Názov potraviny spolu s povinnými sprievodnými údajmi predstavuje informáciu, ktorá napomáha spotrebiteľovi rýchlo identifikovať potravinu ako aj jej charakteristické vlastnosti. Zároveň slúži tiež na odlíšenie potraviny od iných druhov a kategórií potravín. Názov potraviny ako povinný údaj o balenej potravine musí byť vždy uvedený v jednom zornom poli spolu s netto množstvom potraviny a so skutočným obsahom alkoholu v objemových percentách, ak ide o nápoje obsahujúce viac ako 1,2 objemového percenta alkoholu. Rovnakým zorným polom sú pritom všetky plochy balenia potraviny, ktoré sú čitateľné z jediného uhla pohľadu.

Literatúra

BERRYMAN, P. 2014. *Advances in Food and Beverage Labelling*. Cambridge : Woodhead Publishing, 2014. ISBN 978-1-78242-085-9.

BISHT, B. et al., 2021. Food irradiation: Effect of ionizing and non-ionizing radiations on preservation of fruits and vegetables – a review. In *Trends in Food Science & Technology*, Vol. 114.

<https://doi.org/10.1016/j.tifs.2021.06.002>.

HAGENMEYER, M. 2012. *Food information regulation: Commentary on regulation (EU) No. 1169/2011 on the provision of food information to consumers*. Berlin : Lexxion Verlagsgesellschaft, 2012. ISBN 978-3-869-65-206-1.

MUNIR et al., 2020. Control of Foodborne Biological Hazards by Ionizing Radiations. In *Foods*, Vol. 9, no. 7.

<https://doi.org/10.3390/foods9070878>.

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 853/2004 z 29. apríla 2004, ktorým sa ustanovujú osobitné hygienické predpisy pre potraviny živočíšneho pôvodu.

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1169/2011 z 25. októbra 2011 o poskytovaní informácií o potravinách spotrebiteľom, ktorým sa menia a dopĺňajú nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1924/2006 a (ES) č. 1925/2006 a ktorým sa zrušuje smernica Komisie 87/250/EHS, smernica Rady 90/496/EHS, smernica Komisie 1999/10/ES, smernica Európskeho parlamentu a Rady 2000/13/ES, smernice Komisie 2002/67/ES a 2008/5/ES a nariadenie Komisie (ES) č. 608/2004.

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1308/2013 zo 17. decembra 2013, ktorým sa vytvára spoločná organizácia trhov s poľnohospodárskymi výrobkami,

a ktorým sa zrušujú nariadenia Rady (EHS) č. 922/72, (EHS) č. 234/79, (ES) č. 1037/2001 a (ES) č. 1234/2007.

Food Safety Authority of Ireland. 2012. Overview of Changes to Food Labelling Introduced under the New Food Information Regulation. [online]. 2012. Dostupné na: <https://www.fsai.ie/getmedia/d2fc0dbf-9318-4c9e-afc6-5b0a358c2df9/food-info-regulation-issue-1-final.pdf?ext=.pdf> [cit. 2024-08-30].

Oznámenie Komisie o otázkach týkajúcich sa uplatňovania nariadenia (EÚ) č. 1169/2011 o poskytovaní informácií o potravinách spotrebiteľom.

Rozsudok Súdného dvora z 22. septembra 1988, C-286/86, ECLI:EU:C:1988:434.

Smernica Rady 89/108/EHS z 21. decembra 1988 o aproximácii právnych predpisov členských štátov týkajúcich sa rýchlozmrazených potravín určených na ľudskú potrebu.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 1999/2/ES z 22. februára 1999 o aproximácii právnych predpisov členských štátov týkajúcich sa potravín a prídavných látok do potravín upravovaných ionizujúcim žiarením.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 1999/3/ES z 22. februára 1999 o zostavení zoznamu potravín a prídavných látok do potravín upravených ionizujúcim žiarením v spoločenstve.

Správa Komisie Európskemu parlamentu a Rade o potravinách a zložkách potravín upravovaných ionizujúcim žiarením v období 2020 – 2021 z 27. októbra 2023.

VENHARTOVÁ, J., RYBNÍKÁR, S., GÁBRIŠ, T. a kol. 2022. *Potravinové právo*. 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-8232-016-2.

Výnos Ministerstva pôdohospodárstva Slovenskej republiky a Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky zo 17. decembra 2003 č. 3757/2003-100, ktorým sa vydáva hlava Potravinového kódexu Slovenskej republiky upravujúca potraviny a potravinové prísady ošetrené ionizujúcim žiarením.

Vyhláška Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky č. 99/2012 Z. z. o hlbokozmrazených potravinách.

Vyhláška Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky č. 83/2016 Z. z. o mäsových výrobkoch.

Vyhláška Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky č. 82/2018 Z. z. o mrazených potravinách a mrazených výrobkoch.

Vyhláška č. 69/2016 Sb. o požadavcích na maso, masné výrobky, produkty rybolovu a akvakultúry a výrobky z nich, vejce a výrobky z nich.

Zákon č. 152/1995 Z. z. o potravinách.

Zoznam schválených zariadení na ošetrovanie potravín a zložiek potravín ionizujúcim žiarením v členských štátoch (podľa článku 7 ods. 4 smernice Európskeho parlamentu a Rady 1999/2/ES o aproximácii právnych predpisov členských štátov týkajúcich sa potravín a prídavných látok do potravín upravovaných ionizujúcim žiarením).

Kontaktná adresa

Mgr. Samuel Rybníkar, PhD., Ústav duševného vlastníctva, technológií a produktového práva, Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, Hornopotočná 23, 918 43 Trnava, Slovenská republika.

E-mail : samuel.rybnikar@truni.sk.

Mgr. Martin Pogádl, Ústav duševného vlastníctva, technológií a produktového práva, Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, Hornopotočná 23, 918 43 Trnava, Slovenská republika.

E-mail : martin.pogadl@truni.sk.

BEZLEPKOVÁ DIETA A BEZLEPKOVÉ POTRAVINY V ČESKÉ REPUBLICE V PRŮBĚHU 25 LET

GLUTEN-FREE DIET AND GLUTEN-FREE FOODS IN THE CZECH REPUBLIC DURING 25 YEARS

Rysová Jana, Gabrovská Dana

Abstrakt

Článek uvádí legislativní pravidla pro bezlepkové potraviny, pro alergenní složky, stanovisko státních kontrolních orgánů v ČR a pravidla pro použití loga přeškrtnutého klasu. Pro porovnání jsou uvedena i pravidla posuzování bezlepkových potravin v některých zemích mimo EU. Dále jsou uvedeny informace k databázi "Potraviny bez lepku" provozované Výzkumným ústavem potravinářským Praha, v.v.i., příklady stanovení obsahu lepku ve dvou skupinách potravin a souhrnnou tabulku s výsledky stanovení obsahu lepku v potravinách za posledních 5 let.

Klíčové slová : bezlepková dieta, bezlepkové potraviny, legislativa, stanovení obsahu lepku

Abstract

The article presents the legislative rules for gluten-free foods, for allergenic ingredients, the opinion of the state control authorities in the Czech Republic and the rules for using the Crossed Grain Trademark logo. One part of the article is also dedicated to gluten-free food legislation in several countries outside the EU. Information on the database of gluten-free foods operated by the Food Research Institute Prague, the results of the determination of the gluten content in two food groups and a summary table with the results of the determination of the gluten content in foods for last 5 years are also presented.

Keywords : *gluten-free diet, gluten-free foods, legislation, gluten determination*

ÚVOD

Celiakie (celiakální sprue) je systémové autoimunitní onemocnění (Skřivan 2016), při kterém dochází k poškození buněk tenkého střeva (enterocytů) imunitní reakcí, kterou spouští přítomnost lepku, resp. určitých sekvencí aminokyselin v lepku obsažených, ve střevním lumen (Ludvigsson a kol. 2012). Disponování jsou jedinci, kteří mají v genetické výbavě HLA DQ2 nebo HLA DQ8. Rozhodujícím faktorem je zvýšený paracelulární transport makromolekul lepku přes těsná spojení tvořící slizniční bariéru tenkého střeva. Celiakie se může projevit v dětství po přidání lepku do dětské stravy, případně kdykoliv v průběhu dalšího života až do stáří, nejčastěji po stresovém podnětu, který vede k poškození střevní bariéry. Histologický obraz se rozděluje podle Marshe od stadia 0 (normální sliznice) po stadium 3 (atrofie řas spojená s tzv. malabsorpčním syndromem). Dochází k poruše vstřebávání všech živin. Klinický obraz celiakie se může velmi lišit, od bezpříznakových forem, přes střevní potíže, bolesti

břicha, únavu a chudokrevnost až po rozvrat vnitřního prostředí a selháním střeva. K celiakii se řadí další choroby, jako je Dühringova dermatitida nebo glutenová ataxie.

Alergie na bílkoviny pšenice a dalších obilovin může být spojena s tvorbou IgE specifických protilátek nebo zprostředkovaná jinými protilátkami či buňkami. Do této skupiny patří i pekařské astma a reakce na bílkoviny obilovin po fyzické zátěži (WDEIA). Dále se k intolerancím lepku řadí i neceliakální glutenová senzitivita s řadou nespecifických příznaků (Sapone 2012).

Léčba celiakie spočívá v přísném dodržování bezlepkové diety. Bezlepková dieta znamená vyloučení všech druhů pšenice, ječmene, žita a výrobků z těchto obilovin ze stravy, a to i ve stopových množstvích.

V České republice před rokem 1989 nebyla situace celiaků, jak dětí, tak dospělých, vůbec jednoduchá. K dispozici byly kukuřičná mouka, sójová mouka a škroby a pacienti měli možnost koupit jednu jedinou zahraniční pekařskou směs v obchodním domě Kotva. Neexistovala patientská sdružení, která pomáhají pacientům řešit jejich situaci, kvalitní diagnostika a stanovení obsahu lepku v potravinách bylo na počátku svého vývoje.

Analytické metody

Pro kontrolu bezlepkových potravin je třeba spolehlivá analytická metoda. Pro kontrolu čistoty pšeničného škrobu stačilo prosté stanovení zbytkové bílkoviny, pro ostatní potraviny se zlatým standardem staly ELISA metody založené na principu reakce antigen /specifická protilátka. Na vývoji jedné ELISA metody jsme měli možnost se ve VÚPP podílet, a dále jsme poměrně aktivně sledovali práci skupiny Working Group on Prolamin Analysis and Toxicity (pracovní skupina Codex Alimentarius), která byla úspěšně zakončena vyvinutím sendvičové a kompetitivní ELISA soupravy firmy R Biopharm AG s monoklonální R5 protilátkou. Obě soupravy RIDASCREEN® Gliadin Art. Nr. R7001 a RIDASCREEN® Gliadin Art. Nr. R7021) jsou standardem Codexu Alimentarius pro kontrolu bezlepkových potravin, doporučeny SZPI a používány pro stanovení lepku ve Zkušební laboratoři VÚPP i při řešení výzkumných projektů a rozšiřování databáze „Potraviny bez lepku“.

Legislativa a s tím související kontrola potravin

1. Pravidla Codex Alimentarius (STANDARD FOR FOODS FOR SPECIAL DIETARY USE FOR PERSONS INTOLERANT TO GLUTEN)

Také legislativa se poměrně dlouho vyvíjela a měnila. Dnes jsou pravidla jasná a vychází ze standardu Codex Alimentarius. Standard Codexu pro bezlepkové potraviny byl přijat v roce 1979. Podle této původní normy mohly být potraviny označené jako „bezlepkové“ vyrobeny buď z přirozeně bezlepkových obilovin, jako je kukuřice nebo rýže, nebo z obilovin obsahujících lepek (pšenice, ječmen, žito), které byly zbaveny lepku zpracováním. Původní standard (Codex Standard for gluten-free foods 118-1981) definoval bezlepkové výrobky (gluten-free) jako výrobky, které neobsahují gluten v jeho přirozené formě anebo neobsahují více dusíku z netolerovaných cereálií než 0,05 g N/100 g sušiny.

Standard byl v průběhu let několikrát měněn a revidován na základě výzkumu, vědeckého poznání a vývoje analytické metody. Standard definuje lepek, prolaminu, označování potravin, popisuje parametry metody pro stanovení obsahu lepku (doporučení limit detekce, vlastnosti použité protilátky) a doporučuje ELISA metodu s využitím R5 protilátky. V poslední verzi standardu jsou bezlepkové potraviny definovány takto:

- a) Bezlepkové potraviny

Bezlepkové potraviny jsou dietní potraviny, které:

a) jsou složeny nebo jsou vyrobené z jedné nebo více složek, které neobsahují pšenici (tj. všechny druhy *Triticum*, jako je tvrdá pšenice, špalda a pšenice khorasan, která je také prodávána pod různými ochrannými známkami, jako je KAMUT), žito, ječmen, oves nebo jejich křížené odrůdy a obsah lepku nepřesahuje 20 mg/kg, vztaženo na potravinu, jak je prodávána nebo distribuována spotřebiteli, a/nebo

b) nebo jsou složeny z jedné nebo více složek z pšenice (tj. všech druhů *Triticum*, jako je tvrdá pšenice, špalda a pšenice khorasan, která je také uváděna na trh pod různými obchodními značkami jako kamut), žita, ječmene, ova nebo jejich křížených odrůd, které byly speciálně zpracovány tak, aby byl odstraněn lepek, a obsah lepku nepřesahuje 20 mg/kg, vztaženo na potravinu určenou k prodeji nebo distribuci spotřebiteli

b) Potraviny speciálně zpracované se sníženým obsahem lepku na hodnotu od 20 až 100 mg/kg.

Tyto potraviny se skládají z jedné nebo více složek z pšenice (tj. všech druhů *Triticum*, jako je tvrdá pšenice, špalda a pšenice khorasan, která je také prodávána pod různými obchodními značkami jako kamut), žita, ječmene, ova nebo jejich křížených odrůd, které byly speciálně zpracovány za účelem snížení obsahu lepku na úroveň vyšší než 20 až 100 mg/kg potraviny ve stavu, ve kterém je prodávána nebo distribuována spotřebiteli. Rozhodnutí o uvádění výrobků popsanych v této části na trh mohou být přijímána na vnitrostátní úrovni.

V současné době existují v Evropě dva základní dokumenty, které definují povinné a dobrovolné označování potravin ve vztahu k bezlepkovým potravinám a to nařízení Evropského parlamentu a rady (EU) č. 1169/2011 a nařízení EK č. 848/2014.

2. POVINNÉ OZNAČOVÁNÍ SLOŽEK OBSAHUJÍCÍCH LEPEK VE SLOŽENÍ POTRAVIN

Od 13. prosince 2014 platí nařízení Evropského parlamentu a rady (EU) č. 1169/2011 ze dne 25. října 2011 o poskytování informací o potravinách spotřebitelům. To mimo jiné stanovuje povinnost poskytnout spotřebitelům informace o alergenních látkách a produktech, které byly použity při výrobě potraviny. Informační povinnost se vztahuje na 14 potravinových alergenů, které jsou nejčastější příčinou alergických reakcí u spotřebitelů a jsou uvedeny v Příloze II. - Látky nebo produkty vyvolávající alergie nebo nesnášenlivost.

Jako alergen číslo 1 jsou uvedeny: Obiloviny obsahující lepek, konkrétně pšenice, žito, ječmen, oves nebo jejich hybridní odrůdy a výrobky z nich s výjimkou:

- a) glukózových sirupů na bázi pšenice, včetně dextrózy;
- b) maltodextrinů na bázi pšenice;
- c) glukózových sirupů na bázi ječmene;

d) obilovin použitých k výrobě alkoholických destilátů, včetně ethanolu zemědělského původu.

3. DOBROVOLNÉ OZNAČOVÁNÍ BEZLEPKOVÝCH POTRAVIN - INFORMACE O NEPŘÍTOMNOSTI ČI SNÍŽENÉM OBSAHU LEPKU

Nařízení EK č. 828/2014 upravuje poskytování informací o nepřítomnosti či snížení obsahu lepku v potravinách spotřebitelům. Platí od 20. 7. 2016 a tím přechází požadavky na označování bezlepkových potravin pod obecné potravinové právo.

Stanovuje jednotná evropská pravidla pro označování potravin z hlediska obsahu lepku. Umožňuje deklarovat označení „bez lepku“ i na potravinách určených k běžné spotřebě, což přispívá k větší rozmanitosti stravy při bezlepkové dietě. Různé

osoby s nesnášenlivostí lepku mohou snášet různě malá množství lepku. Cílem nařízení je proto umožnit nabídku výrobků s různě nízkým obsahem lepku tak, aby spotřebitelé na trhu našli potraviny odpovídající jejich potřebám a míře citlivosti.

Tvrzení „bez lepku“ lze použít pouze tehdy, neobsahuje-li potravina ve stavu, v němž je prodávána pro konečného spotřebitele, více než 20 mg/kg lepku.

Tvrzení „velmi nízký obsah lepku“ lze použít pouze tehdy, pokud u potravin, jež sestávají z jedné nebo více složek vyrobených z pšenice, žita, ječmene, ova nebo jejich kříženců, které byly speciálně zpracovány tak, aby v nich byl snížen obsah lepku, nebo tyto složky obsahují, činí obsah lepku v potravině ve stavu, v němž je prodávána pro konečného spotřebitele, nejvýše 100 mg/kg. Tato kategorie je využívána velmi málo.

Oves obsažený v potravinách označovaných jako „bez lepku“ nebo „s velmi nízkým obsahem lepku“ musí být speciálně vyroben, připraven a/nebo zpracován tak, aby bylo zamezeno kontaminaci pšenicí, žitem, ječmenem nebo jejich kříženci, přičemž obsah lepku v ovsu nesmí být vyšší než 20 mg/kg.

4. STANOVISKO MZE (SZPI A SVS) K UVÁDĚNÍ INFORMACÍ O MOŽNÉM A NEZÁMĚRNÉM VÝSKYTU LÁTEK NEBO PRODUKTŮ VYVOLÁVAJÍCÍCH ALERGIE nebo nesnášenlivost v potravinách ke dni 1. 7. 2018 a aktualizováno k 1. 6. 2024 (Ministerstvo zemědělství ČR).

Dne 25. 7. 2018 vydalo Ministerstvo zemědělství společné stanovisko ve spolupráci se Státní zemědělskou a potravinářskou inspekcí a Státní veterinární správou týkající se stopových množství alergenních složek uváděných na obalech potravin. Podle čl. 36 odst. 3 písm. a) nařízení (EU) č. 1169/2011 měla Evropská komise přijmout prováděcí akt o uvádění informací o možném a nezáměrném výskytu látek nebo produktů vyvolávajících alergie nebo nesnášenlivost v potravinách (dále jen „alergeny“). Vzhledem ke skutečnosti, že výše uvedený prováděcí akt prozatím přijat nebyl, bylo na základě konsensu zástupců Ministerstva zemědělství, Státní zemědělské a potravinářské inspekce a Státní veterinární správy vypracováno uvedené národní doporučení pro dobrovolné označování nezáměrného výskytu alergenů. V dokumentu jsou podrobně popsána pravidla, za kterých mohou výrobci potravin uvádět na obalech preventivní označení „může obsahovat alergen“ nebo „může obsahovat stopy alergenu“ a jsou stanoveny maximální hodnoty, které státní kontrolní orgány považují za „nulové“ a „stopové“. Pro lepek je za nulovou považována hodnota 20 mg lepku/kg potraviny určené pro konečného spotřebitele (vychází z hodnoty uvedené pro potraviny „bez lepku“ dle nařízení 828/2014) a 50 mg lepku/kg potraviny určené pro konečného spotřebitele (vychází z hodnoty LOQ pro ELISA RIDASCREEN® Gliadin Art. Nr. R7001 znásobenou 10x). Tato metoda stanovení „stop alergenu“ platí pro všechny legislativou uvedené potravinové alergie. Množství alergenů se u dehydratovaných výrobků posuzuje až v potravině po úpravě dle návodu uvedeného výrobcem na obale, který musí výrobce uvést.

Pro ostatní potravinové alergie dané legislativou byla hodnota v první verzi stanoviska pro „nulové“ a „stopové“ množství uváděna v mg alergenní složky/kg potraviny určené pro konečného spotřebitele (např. pro mléko to byly kasein a beta-laktoglobulin). Po aktualizaci, ke které došlo k 1. 6. 2024, se tyto hodnoty vyjadřují v mg celkové bílkoviny alergenní složky/kg potraviny určené pro konečného spotřebitele. Úprava Stanoviska k 1. 6. 2024 se zaměřila také na výklad nezáměrné kontaminace alergie a jejich uvádění (resp. neuvádění) v surovinovém složení výrobku.

5. LOGO PŘEŠKRTNUTÉHO KLASU (Společnost pro bezlepkovou dietu 2019)

Symbol přeškrtnutého klasu je registrovaná ochranná známka a AOECs – Asociace evropských společenství celiaků. K jejímu užívání byl vytvořen Evropský licenční systém, který stanovuje podmínky pro jeho používání. Standard AOECs upřesňuje technické požadavky na potravinářské produkty, které mohou být označeny tímto logem, určují limity obsahu lepku, analytické metody jeho měření a četnost testování. Na užití loga musí být uzavřeny licenční smlouvy. Jeho používání je zpoplatněno.

Symbolem nesmí být označeny produkty: přirozeně bezlepkové a nezpracované jako obilná zrna z rýže a kukuřice, maso, ryby, vejce, mléko a mléčné výrobky, kojenecká výživa, zelenina a luštěniny, ořechy, semena, ovoce, nápoje, sladidla, tuky, ocet a koření a aromatické byliny.

Licencované produkty musí být opatřeny registračním číslem, které udává kód země, kód výrobce a číslo výrobku. Licencovat výrobky logem přeškrtnutého klasu je možné i v České republice. Příslušnou smlouvu umožňující licencování podepsaly v roce 2014 dvě české pacientské organizace, a to Společnost pro bezlepkovou dietu a Sdružení celiaků ČR, které jsou členy AOECs.

Obrázek 1 Příklady ochranné známky

6. LOGO ŠKOLNÍ STRAVOVÁNÍ A OBSAH ALERGENŮ

V České republice mohou (ze zákona nejsou povinny) školní jídelny poskytovat dietní stravování dětem s dietní stravou indikovanou lékařem. Pravidla pro poskytování dietního stravování je dané vyhláškou č. 107/2005 S., o školním stravování v platném znění. Nad dietním stravováním musí mít dohled nutriční terapeut nebo lékař vybrané specializace. Školní jídelna připravuje dietní stravu sama nebo může dovážet dietní stravu z jiného zařízení. Třetí možností je donáška vlastní stravy, což je povolené stanoviskem hlavního hygienika z roku 2011. V únoru letošního roku představila Meziřezortní pracovní skupina Ministerstva zdravotnictví pro institucionální stravování „Metodiku poskytování dietní stravy v rámci školního stravování“. Dokument má doporučující charakter, před oficiálním zveřejněním prošel pilotním testováním na reprezentativním vzorku škol a má pomoci školním jídelnám zavádět dietní stravování. V přílohách najdou zájemci různé způsoby zajištění stravování a to formou donášky vlastní stravy tzv. „krabičky“, formou přípravy ve vlastním provozu tzv. „in house“, formou dovozu druhým subjektem přímo po dohotovení nebo po zchlazení. Mezi dietami jsou eliminační diety: bezlepková, bezlaktózová a při alergiích, dále dieta při diabetu 1. typu, při nespecifických střevních zánětech nebo při onemocnění jater (Košťálová 2023).

7. LEGISLATIVA ZEMÍ MIMO EU

Legislativní pravidla uváděná v tomto článku platí pro členské země Evropské unie. Velká Británie, která vystoupila z EU, podle údajů z roku 2023 zatím respektuje požadavky Prováděcího nařízení 828/2014, ale bude připravovat vlastní legislativu (Coeliac UK 2024).

Jiné země, zejména mimoevropské, vycházejí ve své definici a požadavcích na bezpečkové potraviny z Codexu Alimentarius. Například USA také používají obecný limit pro bezpečkové potraviny 20 mg/kg, ale mají specifická pravidla pro posuzování fermentovaných a hydrolyzovaných potravin. FDA vyžaduje spolu s preventivními opatřeními proti kontaminaci, aby bezpečkové fermentované nebo hydrolyzované potraviny byly vyrobeny z bezpečkových surovin. Výjimku z tohoto pravidla mají pouze destiláty (FDA 2020).

Velmi přísná pravidla byla zavedena v Austrálii a na Novém Zélandu. Podle standardů FSANZ (Food Standards Australia New Zealand) je bezpečková potravina pouze taková, v níž nebylo nalezeno detekovatelné množství lepku). V praxi, která však není zakotvena v normě, se jako akceptovatelná hranice používá průměr mezi limitem detekce (1 mg/kg) a limitem kvantifikace (5 mg/kg) nejpoužívanějšího ELISA kitu, tj. hodnota 3 mg/kg vzorku. Potraviny s obsahem lepku méně než 200 mg/kg je pak možné označit „s nízkým obsahem lepku“ (Coeliac New Zealand 2024).

Japonsko se údajně orientuje podle hodnot uznávaných GFCO (Gluten-Free Certification Organization), která má jako limit pro bezpečkové potraviny hodnotu obsahu lepku 10 mg/kg.

Tyto údaje jsou důležité především pro firmy, které vyvázejí své výrobky do zahraničí. Musí si zjistit přesné požadavky příslušné země a zajistit analýzy v akreditované laboratoři.

Databáze potraviny bez lepku

VÚPP, v.v.i provozuje od roku 2009 Databázi “Potraviny bez lepku“ www.potravinybezlepku.cz Přístup do databáze je volný, bez poplatků nebo registrace.

V databázi najdou zájemci základní pravidla bezpečkové diety, legislativu týkající se označování potravin ve vztahu k bezpečkové dietě, recepty, je možné posílat dotazy. Nejdůležitější částí je pak vlastní databáze, kam jsou vkládány potraviny, které byly zakoupeny v tržní síti nebo na akcích pacientských sdružení a u kterých byl v laboratoři VÚPP, v.v.i stanoven obsah lepku. Potraviny jsou vybírány podle různých skupin potravin a také po konzultaci s pacientským sdružením. V tabulkách č. 1 – 3 jsou uvedeny výsledky stanovení obsahu lepku v potravinách v laboratoři výzkumného ústavu a zařazené do databáze.

Tabulka č. 1 Výsledky stanovení obsahu lepku v potravinách za 5 let

Rok	Celkem	Z toho vzorky s PAL	Vzorky s PAL pozitivní	Pozitivní vzorky deklarující pšenici a ječmen	Ostatní pozitivní vzorky
2023	165	22	4	3	4
2022	125	23	2	4	2
2021	129	36	6	2	3
2020	131	29	5	0	8
2019	102	4	0	0	7

PAL = preventivní značení (precautionary allergen labelling).

Tabulka č. 1 udává počty vzorků potravin nakoupených v tržní síti za posledních 5 let a analyzovaných v rámci databáze “Potraviny bez lepku“ sendvičovou ELISA metodou. Potraviny byly vybírány napříč celým sortimentem. Počty analýz kompetitivní metodou stanovení lepku byly v jednotlivých letech značně rozdílné, záleží na charakteru sledovaných vzorků (nápoje). Analýzy kompetitivním ELISA kitem nejsou do tabulky 1 zahrnuty. Z tabulky je také zřejmé, že většina vzorků s preventivním značením lepek v nadlimitním množství neobsahovala a jedná se spíše o ochranné

opatření výrobních firem. Takto je hodnoceno PAL i v jiných zemích (Allen 2018, La Vieille 2023).

V tabulce č. 2 jsou výsledky stanovení obsahu lepku v potravinách, které byly vyrobeny z hmyzu povoleného ke konzumaci v EU. Tato skupina byla vybrána jako určitá možnost rozšíření potravin pro celiaky, především pro ty, kteří by rádi tyto potraviny ochutnali a zařadili je do své stravy jako zpestření a měli podpůrnou informaci o obsahu lepku. Výsledky stanovení jsou u některých druhů hmyzu vysoké a vybízejí pacienty s intolerancí lepku k velké opatrnosti při ochutnávání hmyzu.

Tabulka č. 2 Stanovení obsahu lepku ve výrobcích z hmyzu

PAL	název vzorku	lepek (mg/kg)
N	Solení červíci	< 5
P	Sušení cvrčci paprika	> 80
P	Křupaví cvrčci	> 80
B	Cooking and baking cricket protein powder	> 80
B	Chocolate cricket protein blend	< 5
N	Whizbe Chrumkavé larvičky česnek	< 5
N	Whizbe Chrumkavé larvičky škorica	< 5
B	Larvičky z pánvičky česnek	< 5
N	Křupaví červíci česnek	12,3
N	Křupaví červíci slaná skořice	< 5
N	Křupaví červíci chilli	12,0
N	Cvrččí čokoláda	< 5
P	Cvrččí chipsy wasabi	> 80
B	Cricket protein pasta	> 80
N	Cvrččí prášek na pečení a vaření	< 5
N	Proteinové kreky s cvrččí moukou - černé olivy	< 5
B	Proteinová tyčinka hořká kakao/sezam	16,3
B	Energy bar made with cricket flour - pineapple & coconut	< 5

P - na obale potraviny je uvedeno preventivní označení

N - na obale potraviny není uvedena žádná informace týkající se přítomnosti lepku

B - potravina je označena jako „bez lepku“

Jako další významná a z hlediska bezlepkové diety zajímavá skupina potravin byla vybrána skupina obilných výrobků, které obsahují ječné sladové výtažky nebo extrakty. Tato skupina potravin je pro celiaky citlivá, většina celiaků je nekonzumuje právě z důvodu přítomnosti uvedených složek. Obecně je doporučeno nakupovat cereální výrobky, které neobsahují složky z ječmene nebo ty, které jsou označeny „bez lepku“, nicméně jak je vidět z hodnot obsahu lepku v tabulce č. 3, i výrobky s ječným výtažkem/extraktem mohou splnit legislativní limit pro bezlepkové potraviny. Záleží i na množství konzumované potraviny. Jediná složka, která má v legislativě výjimku z povinného označení jako alergenní složka, je glukózový sirup na bázi ječmene a destiláty obecně z obilovin obsahujících lepek.

Tabulka č. 3 Stanovení obsahu lepku v obilných výrobcích

název vzorku	lepek (mg/kg)	značení vzorků na obalu
Křehké lupínky se skořicí bezlepkové	< 5	B - bez lepku
Bio kukuřičné lupínky	11,6	kukuřičný slad
Kukuřičné lupínky	<5	B - bez lepku
Kukuřičné lupínky	36,9	ječný sladový výtažek, výrobek obsahuje lepek
Corn flakes strouhanka	80,0	P - výrobek může obsahovat stopy obilovin obsahujících lepek,
Kukuřičné lupínky s vápníkem My price	22,1	ječný sladový výtažek,
Cornflakes crisply roasted K Classic	5,5	ječný sladový extrakt
Corn Flakes	22,0	ječný sladový výtažek
Kukuřičné lupínky s přídatkem vitaminů	22,0	ječný sladový výtažek
Cornflakes 8 vitamins	10,0	ječný sladový extrakt

ZÁVĚR

Situaci v bezlepkové dietě a kvalitě bezlepkových potravin lze shrnout následovně:

existuje legislativa pro bezlepkové potraviny a státní kontrola jejího dodržování, existuje poměrně široký sortiment speciálních potravin pro bezlepkovou dietu (pekařské výrobky, pekařské směsi, těstovin, obilné výrobky), funguje několik patientských organizací, zlepšila se diagnostika celiakie, existuje databáze bezlepkových potravin, v rámci které jsou analyzovány potraviny a databáze je průběžně doplňována. Stále bohužel platí, že je bezlepková dieta ekonomicky náročnější, než běžná strava.

Literatúra

ALLEN, K. J., TAYLOR, S. L. 2018. The Consequences of Precautionary Allergen Labeling: Safe Haven or Unjustifiable Burden? In *The Journal of Allergy and Clinical Immunology: In Practice*, 2018, Vol. 6, No. 2, s. 400-407.

<https://doi.org/10.1016/j.jaip.2017.12.025>.

Coeliac New Zealand. Food Standards Australia New Zealand Standard: 1.2.7 : Nutrition, Health & Related Claims - relates to Gluten Free labelling on food products.

Coeliac UK. 2024. Gluten free and the law. [online]. 2024. Dostupné na:

<https://www.coeliac.org.uk/food-businesses/brands-and-manufacturers/gluten-free-and-the-law/>.

FDA. Food Labeling; Gluten-Free Labeling of Fermented or Hydrolyzed Foods. Federal Register Vol. 85, No. 157 / Thursday, August 13, 2020 / Rules and Regulations.

KOŠŤÁLOVÁ, A. a kol. 2023. Metodika poskytování dietní stravy v rámci školního stravování. 1. vydání. Praha : Státní zdravotní ústav, 2023. ISBN 978-80-70714-445-4.

LA VIEILLE, S., HOURIHANE, J. O. B., BAUMER, J. L. 2023. Precautionary Allergen Labeling: What Advice Is Available for Health Care Professionals, Allergists, and Allergic Consumers? In *The Journal of Allergy and Clinical Immunology: In Practice*, 2023, Vol. 11, No. 4, s. 986-987.

<https://doi.org/10.1016/j.jaip.2023.02.025>.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1169/2011 ze dne 25. října 2011 o poskytování informací o potravinách spotřebitelům.

Prováděcí nařízení Komise (EU) č. 828/2014 ze dne 30. července 2014 o požadavcích na poskytování informací o nepřítomnosti či sníženém obsahu lepku v potravinách spotřebitelům.

SAPONE, A., BAI, J. C., CIACII, C. et al. 2012. Spectrum of gluten-related disorders: consensus on new nomenclature and classification. In *BMC Medicine*, 2012, Vol. 10, No. 13.

<https://doi.org/10.1186/1741-7015-10-13>.

SKŘIVAN, P., RYSOVÁ, J., ŠMÍDOVÁ, Z., PINKROVÁ, J., LANDFELD, A. 2016. *Současné trendy výzkumu a vývoje potravin pro skupiny obyvatel se zvláštními požadavky na výživu, Studie pro Ministerstvo zemědělství ČR, část 1: potraviny pro bezlepkovou dietu.*

Společnost pro bezlepkovou dietu. 2019. Jde to i bez lepku. [online]. 2019. Dostupné na: <https://celiak.cz/wp-content/uploads/2021/12/celiak-brozura-web.pdf>.

STANDARD FOR FOODS FOR SPECIAL DIETARY USE FOR PERSONS INTOLERANT TO GLUTEN CODEX STAN 118-1979; Adopted in 1979. Amendment: 1983 and 2015. Revision: 2008.

Státní zemědělská a potravinářská inspekce. 2018. Stanovisko MZe (SZPI a SVS). [online]. 2018. Dostupné na: <https://www.szpi.gov.cz/clanek/narodni-doporuceni-pro-uvadeni-informaci-o-moznem-a-nezamernem-vyskytu-latek-nebo-produktu-vyvolavajicich-alergie-nebo-nesnasenlivost-v-potravinach.aspx>.

PodĎakovanie

Tento článek vznikl za podpory výzkumné infrastruktury METROFOOD-CZ, grant MŠMT: LM2023064 a za podpory Ministerstva zemědělství, institucionálních podpora MZE-RO0323.

Kontaktná adresa

Ing. Jana Rysová, Výzkumný ústav potravinářský Praha, v.v.i., Radiová 1285/7, 102 00 Praha 10 – Hostivař, Česká republika.

E-mail : jana.rysova@vupp.cz.

Ing. Dana Gabrovská, Ph.D., Výzkumný ústav potravinářský Praha, v.v.i., Radiová 1285/7, 102 00 Praha 10 – Hostivař, Česká republika.

E-mail : dana.gabrovska@vupp.cz.

KONIEC MILIÓNOVÝCH POKÚT V OBCHODE S POTRAVINAMI?

END OF MILLION EUROS FINES FOR FOOD OFFENSES?

Jana Venhartová

Abstrakt

Novela zákona o potravinách v roku 2022 znížila spodnú hranicu pokuty za opakované porušenia potravinového práva, čím skončila éra takzvaných miliónových pokút. Článok analyzuje právnu úpravu, judikatúru a dôvody, ktoré viedli k zmene legislatívy. Zatiaľ čo miliónové pokuty boli pre obchodné reťazce finančne náročné a často končili na súde, ich odstrašujúci účinok bol spochybňovaný. Súdny zdôrazňoval potrebu individuálneho prístupu pri určovaní výšky pokút a zohľadňovanie okolností každého prípadu. Novela zákona poskytuje správny orgán väčšiu voľnosť pri rozhodovaní o výške sankcií, ale zároveň kladie dôraz na odôvodnenie rozhodnutí. Kontrolné orgány stále majú možnosť uložiť vysoké pokuty, avšak ich rozhodnutia musia byť odôvodnené a proporcionálne k závažnosti porušenia. Dôležité bude sledovať, ako sa zmení prax kontrolných orgánov a súdov a či zníženie minimálnej hranice bude mať vplyv na bezpečnosť potravín.

Kľúčové slová : potraviny, úradná kontrola, pokuty, bezpečnosť potravín

Abstract

An amendment to the Food Law in 2022 lowered the lower limit of fines for repeated violations of food law, thus ending the era of so-called million dollar fines. The article analyzes the legislation, jurisprudence and the reasons that led to the change in legislation. While the multimillion-dollar fines were financially burdensome for retail chains and often ended up in court, their deterrent effect was questioned. Courts emphasized the need for an individual approach when determining the amount of fines and taking into account the circumstances of each case. The amendment to the law gives administrative authorities more freedom in deciding on the amount of sanctions, but at the same time emphasizes the justification of decisions. Control authorities still have the option of imposing large fines, but their decisions must be justified and proportionate to the seriousness of the infringement. It will be important to monitor how the practice of control authorities and courts will change and whether the reduction of the minimum limit will have an impact on food safety.

Keywords : food, official control, fines, food safety

ÚVOD

Obchodné reťazce si konečne vydýchli. Celkovo 33 uložených miliónových pokút za správne delikty v potravinách, ktoré napokon skončili súdnym konaním, sú minulosťou. Národná rada Slovenskej republiky schválila v roku 2022 novelu zákona o potravinách (zákon č. 211/2022 Z. z.). Tá znížila spodnú hranicu pokuty za opätovne spáchaný správny delikt na štyritisíc eur. Právom je možno nastoliť otázku, či predsa

len miliónové pokuty pre subjekty s miliardovými obratmi nemali odstrašujúci charakter. Bezpečnosť spotrebiteľa je bezpochyby najvyšší záujem štátu, navyše právne zakotvený základným predpisom európskeho potravinového práva (Nariadenie (ES) č. 178/2002). Technická soľ v potravinách, brazílske mäso s rastovými hormónmi či priemyselný olej v kýmnych zmesiach pre kurence chované na mäso sú predsa len silná káva aj pre zástancov liberálnej právnej úpravy. Na druhej strane, miliónová pokuta za jogurty, ktoré sú dva dni po dátume spotreby, sa môže zdať ako zbytočne prísna. Je teda namieste obávať sa na Slovensku potravinových škandálov? Budú môcť kontrolné orgány aj podľa novej právnej úpravy uložiť miliónovú pokutu? Na zodpovedanie tejto otázky sa pozrieme bližšie na právnu úpravu, rozhodnutia súdov vo veci správneho trestania a v závere sa pozrieme, kam sa uberá právna úprava v súčasnosti.

Výsledky úradnej kontroly potravín dva roky po zrušení miliónových pokút

Dva roky po nadobudnutí účinnosti novely zákona o potravinách informoval minister pôdohospodárstva a rozvoja vidieka spolu s ústredným riaditeľom Štátnej veterinárnej a potravinovej správy SR o výsledku úradnej kontroly potravín za mesiac jún 2024, so štatistikami aj za kontroly od začiatku roka 2024 (Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR 2024). Kontrolóri zistili nedostatky vo vyše 55 percentách vykonaných kontrol v prevádzkach maloobchodného predaja. Najčastejšími spomenutými nedostatkami boli hygiena technologického zariadenia a pracovných pomôcok, hygiena budov, či prevádzkarní. Kontrolóri zistili, že prevádzkové priestory a zariadenia neboli udržiavané, mraziace a chladiace zariadenia boli znečistené či namrazené, ovocie a zelenina vykazovala známky plesne a hniloby.

Ústredný riaditeľ Štátnej veterinárnej a potravinovej správy podotkol, že závažnosť nedostatkov bola rôzna a vyhodnocuje sa veľmi citlivo. Je potrebné rozlišovať, či kontrolóri nájdu v predajni tri jogurty po uplynutí dátumu spotreby, alebo stopy po hlodavcoch na predajnej ploche či v skladoch potravín. K samotným štatistikám uviedol, že od januára do konca júna 2024 bolo prevádzkam uložených celkovo 846 blokových pokút vo výške 18 986 eur. Na druhej strane, právoplatným rozhodnutím bolo ukončených 515 správnych konaní, pri ktorých uložili správne orgány pokuty v celkovej výške 949 370 eur. Najvyššia uložená pokuta v správnom konaní predstavovala výšku 45-tisíc eur, čo je podstatné zníženie pokuty v porovnaní s minimálnou sadzbou 1 milión eur pred účinnosti novely v roku 2022. Obaja verejní činitelia nepovedali, že by sa výrazným spôsobom zhoršila bezpečnosť predaja potravín, za alarmujúci označili stav cielených úradných kontrol vykonaných večer a cez víkendy. Vtedy sa v obchodoch nachádza najviac ľudí a kontrolóri v týchto časoch zistili 5-násobne viac nedostatkov ako pri bežných kontrolách v pracovnom čase.

Sankcie za správny delikt v rámci úradnej kontroly potravín

Zákon o potravinách v rámci výpočtu rozlišuje správne delikty podľa stupňa ich závažnosti. Medzi najzávažnejšie patria tie, ktoré priamo ohrozujú bezpečnosť spotrebiteľa, teda napríklad výroba alebo umiestnenie na trh potravín, ktoré nie sú škodlivé a nevhodné na ľudskú spotrebu alebo sú skazené. Ďalej sem patrí používanie na výrobu potravín alebo pokrmov surovín po uplynutí dátumu spotreby, neoznačenie látok spôsobujúcich alergie, alebo výroba neschválených geneticky modifikovaných potravín. V neposlednom rade treba spomenúť aj samotné ohrozenie alebo poškodenie zdravia ľudí. Sadzba sa zvyšuje na dvojnásobok, pokiaľ dôjde do jedného

roka od právoplatnosti rozhodnutia o uložení pokuty k opakovanému porušeniu tých istých povinností. Pokiaľ kontrola zistí do jedného roku znovu porušenie týchto povinností, nastupuje ďalšia sankcia, pričom pred novelou sa dolná sadzba začínala na jednom miliónu eur. Zákon pritom nedáva dispozičné právo kontrolnému orgánu rozhodnúť, či pokutu uloží, alebo nie. Napríklad v Českej republike zákon č. 110/1997 Sb. o potravinách a tabákových výrobcích nestanovuje dolnú hranicu pokuty a dáva dispozičné právo kontrolnému orgánu rozhodnúť, či pokutu uloží. K týmto najzávažnejším správny deliktom patrilo pred novelou zákona o potravinách aj umiestňovanie na trh potravín po dátume minimálnej trvanlivosti. Novela zákona o potravinách č. 211/2021 Z. z. zároveň zaviedla možnosť predávať za stanovených podmienok potraviny po uplynutí dátumu minimálnej trvanlivosti, preto bola táto skutková podstata z výpočtu správnych deliktov vypustená.

Počas existencie právnej úpravy, ktorá prikazovala kontrolným orgánom najnižšiu možnú sankciu milión eur, bolo vydaných niekoľko rozhodnutí správneho orgánu, v tomto prípade Regionálnych veterinárnych a potravinových správ. Všetky tieto rozhodnutia skončili na súdnom preskúmaní. Čo teda obchodným reťazcom na rozhodnutiach najviac vadilo? Nie je ťažké uhádnuť, že to bola práve výška pokuty, ktorá mohla byť najmä pre spoločnosti s nízkou ziskovosťou likvidačná (Zväz obchodu SR 2022). Obchodné reťazce prevádzkujú veľké množstvo predajní s rôznou plochou výmery, v ktorých sa nachádzajú rádovo tisícky položiek potravín. Odsledovať pri každom jednom vystavenom kuse dátum minimálnej trvanlivosti je teda veľmi náročné. Zároveň musíme rozlišovať medzi dátumom minimálnej trvanlivosti a dátumom spotreby. Potraviny po dátume spotreby sa už nepovažujú za bezpečné. Dátum minimálnej trvanlivosti je však dátum, ktorý orientačne určuje kvalitu potravín. Po tomto dátume už výrobca negarantuje, že potravina bude mať svoju štandardnú chuť, vzhľad ani vôňu. Môže však byť naďalej bezpečná a vhodná na konzumáciu, napríklad cestoviny alebo ryža. Za správny delikt sa pritom považuje už skutočnosť, že výrobok po dátume minimálnej trvanlivosti bol ponúkaný na predaj spotrebiteľom bez ohľadu na to, či došlo k jeho zakúpeniu spotrebiteľom. Medializovaným príkladom uloženia miliónovej pokuty bol známy prípad zatuchnutých orieškov v uzatvorenom balení (Zväz obchodu SR 2019), ktoré boli v uzatvorenom nepoškodenom balení, v rámci doby minimálnej trvanlivosti.

Mali však kontrolné orgány inú možnosť? Európske nariadenie o úradných kontrolách a iných úradných činnostiach (Nariadenie (EÚ) 2017/625) uložil členským štátom stanoviť pravidlá týkajúce sa sankcií uplatňovaných v prípade porušenia nariadenia a prijať všetky opatrenia potrebné na zabezpečenie ich vykonávania. Zároveň stanovilo podmienku, aby boli tieto sankcie účinné, primerané a odrádzajúce. Slovenský zákon o potravinách ustanovuje povinnosť orgánu úradnej kontroly potravín prihliadať pri určení výšky pokuty na závažnosť, trvanie a následky protiprávneho konania, musí brať ohľad aj na minulosť prevádzkovateľa a na to či ide o opakované protiprávne konanie. V zmysle novely účinnej od 1. júla 2022 sa v prípade podvodných alebo klamlivých praktík zo strany prevádzkovateľa potravinárskeho podniku pri určení pokuty prihliada aj na hospodársku výhodu, ktorú mohol prevádzkovateľ protiprávnym konaním získať.

Judikatúra k ukladaniu pokút v rámci úradnej kontroly potravín

K zásadám ukladania pokút za správne delikty sa vyjadrili aj slovenské sudy v správnom súdnictve. V správnom súdnictve poskytujú správne sudy ochranu právam alebo právom chráneným záujmom fyzických osôb a právnických osôb v oblasti

verejnej správy. Právomoc správnych súdov konajúcich a rozhodujúcich v správnom súdnictve upravuje zákon č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok (Rybnikár 2022a).

Najvyšší súd Slovenskej republiky v roku 2019 judikoval (Najvyšší súd SR, 4 Asan 7/2018), že ukládanie pokút za správne delikty, a teda i rozhodovanie o ich výške, sa realizuje vo sfére voľného správneho uváženia správneho orgánu. Voľná úvaha správneho orgánu vyjadruje určitý stupeň voľnosti rozhodovania správneho orgánu, ktoré mu umožňuje v medziach zákona prijať také rozhodnutie, aké uzná za najvhodnejšie, a to s prihliadnutím na konkrétne okolnosti veci. Zároveň v odôvodnení uviedol, že správny orgán je povinný pri ukladaní sankcie presne, jasne, zrozumiteľne a presvedčivo odôvodniť, k akým skutočnostiam pri stanovení výšky sankcie prihliadol. Výška uloženej pokuty musí byť v každom rozhodnutí dostatočne odôvodnená a musí byť odrazom konkrétnych okolností individuálneho prípadu.

Najvyšší súd Slovenskej republiky sa v ďalšom rozsudku, ešte z roku 2012 (Najvyšší súd SR, 4 Sžo 49/2012), vyjadril aj k odôvodneniu výšky pokuty uloženej na dolnej hranici. Uviedol, že pokiaľ správny orgán stanoví výšku pokuty v dolnej hranici zákonom stanovenej sadzby pokuty, a jej zníženie už nepovažuje z pohľadu zákona za možné, súčasne to neznamena, že stanovenú výšku pokuty nemusí odôvodniť.

Minulosť prevádzkovateľa

Súdne orgány sa v minulosti v rozhodnutiach vyjadrili aj k otázke ďalšej skutočnosti, na ktorú musí správny orgán pri ukladaní pokút prihliadať, a to je minulosť prevádzkovateľa. Najvyšší súd Slovenskej republiky v rozsudku z roku 2019 skonštatoval, že v potravinovom práve Slovenskej republiky absentuje legálna definícia pojmu „minulosť prevádzkovateľa“ (Najvyšší súd SR, 4 Asan 20/2017). Orgány úradnej kontroly potravín spravidla skúmajú minulosť prevádzkovateľa v trvaní 24 až 36 mesiacov pred úradnou kontrolou potravín, na základe ktorej má byť sankcia uložená. V rámci minulosti prevádzkovateľa je však osobitne dôležité obdobie jedného roka, počítané spätne odo dňa vykonania úradnej kontroly potravín do dňa nadobudnutia právoplatnosti predchádzajúceho rozhodnutia o uložení sankcie. Podľa úvahy Krajského súdu v Banskej Bystrici v rozsudku z roku 2020 (Krajský súd v Banskej Bystrici, 23 S 123/2019) je nevyhnutné, aby orgán verejnej správy, vyvodzujúci zodpovednosť za správny delikt, uviedol argumentáciu, ako minulosť prevádzkovateľa vyhodnotil, ktoré správne delikty, za ktoré bola uložená sankcia v minulosti zobral do úvahy, ako ovplyvnili výšku uloženej sankcie a prečo na tieto prihliadal. Minulosťou prevádzkovateľa teda nie je len vyhodnotenie správnych deliktov, za ktoré bola uložená pokuta.

Majetkové pomery delikventa

Aj keď pre správny orgán nevyplýva povinnosť zohľadňovať iné kritériá, ako sú uvedené v zákone o potravinách, orgány úradnej kontroly potravín by sa mali v súlade s princípom proporcionality zaoberať aj majetkovými pomermi kontrolovaného subjektu, obzvlášť možným likvidačným účinkom pokuty (Rybnikár 2022b). Súdny sa vo svojich rozsudkoch venovali aj tejto problematike. Najvyšší súd Slovenskej republiky v rozsudku z roku 2016 (Najvyšší súd SR, 8 Sžo 70/2014) uviedol, že pokuta nesmie mať likvidačný charakter, ale jej cieľom je výchovná a preventívna funkcia, a nesmie sa stať nástrojom na faktické zničenia podnikateľa. Zároveň uzavrel, že je potrebné posúdiť možnú likvidačnú výšku pokuty z namietaných dôvodov, teda, že ide o malú „dedinskú“ prevádzku, za ktorú môže byť považovaná aj s prihliadnutím na veľkosť a charakter budovy, v ktorej sa nachádza, a množstvom skladovaného tovaru v nej. Podľa súdu bolo dôležitou skutočnosťou aj to, že v podmienkach malej dediny možno

dospieť k záveru, že likvidáciou takejto prevádzky môže byť vo veľkej miere zasiahnuté do života každého bežného občana, ktorý je odkázaný práve na jej tovar. S prihliadnutím na uvedené sa stráca potom výchovná funkcia pokuty, ktorá je jej najpodstatnejším elementom, a ktorá správnymi orgánmi oboch stupňov nebola nijak zhodnotená.

Preventívna úloha pokuty

K preventívnej úlohe postihu sa vyjadril Najvyšší súd v rozsudku z roku 2018 (Najvyšší súd SR, 3 Sžo 41/2016). Podľa neho táto preventívna úloha nespočíva iba v účinku voči žalobcovi, ale postih musí mať silu odradiť od nezákonného postupu aj iných nositeľov rovnakých zákonných povinností (tzv. generálne pôsobenie). V prípade, ak ide o finančný postih, musí byť tento citeľný v majetkovej sfére delikventa, a teda musí v sebe obsahovať aj zložku represívnu. V opačnom prípade by totiž postih delikventa nemal žiadny zmysel. Krajský súd v Bratislave vo svojom rozsudku z roku 2022 (Krajský súd v Bratislave, 2 S 62/2020) uzavrel, že vo všeobecnosti je pre určovanie výšky pokuty rozhodujúca závažnosť porušenia zákona a jeho následky, t. j. akým spôsobom bol zákon porušený, pričom treba zohľadniť charakter ohrozovaného práva alebo chráneného záujmu, či následok porušenia bol trvalý a v akom bol rozsahu. Je tiež potrebné, aby správny orgán bral ohľad aj na majetkové pomery delikventa, a to aj v prípade, že toto výslovne nevyplýva zo zákona. Bez zohľadnenia uvedeného je ťažké stanoviť sankciu proporcionálne a pre prípad jej stanovenia v nadmernej, či dokonca pre delikventa v likvidačnej miere, by takáto sankcia ťažko mohla plniť preventívno-výchovnú funkciu.

Precedenčná zásada

Dôležitou zásadou v správnom konaní, uznávanou nielen v slovenskom právnom poriadku, je zásada materiálnej rovnosti (precedenčná zásada). Táto zásada je v Správnom poriadku (zákon č. 71/1967 Zb.) vyjadrená v § 3 ods. 4 druhej vete: *„Správne orgány dbajú o to, aby v rozhodovaní o skutkovo zhodných alebo podobných prípadoch nevznikali neodôvodnené rozdiely.“* Ako skonštatoval Najvyšší súd Slovenskej republiky v rozsudku z roku 2019 (Najvyšší súd SR, 6 Asan 21/2018): *„Táto zásada vyplýva z ustálenej praxe Súdneho dvora EÚ, kde platí, že rovnaké prípady, za rovnakých podmienok, je potrebné posudzovať rovnako. Podstata tejto zásady spočíva v tom, aby v rámci rozhodovacej činnosti správnych orgánov nevznikali excesívne odklony skutkovo zhodných alebo podobných prípadov, pričom ide nielen o extrémne odklony, ale aj o akékoľvek iné neopodstatnené odklony majúce parciálny charakter.“* V rámci príkladov takýchto odklonov v skutkovo zhodných alebo podobných veciach právna spisba uvádza aj výšku uložennej pokuty za ten istý skutok páchatelovi s podobnou charakteristikou (Potásch a kol. 2019, s. 42).

Zásada použitia neskoršej priaznivejšej právnej úpravy

Ústavný súd Slovenskej republiky sa vo svojom Uznesení z októbra 2022 (Ústavný súd SR, PL. ÚS 3/2019-86) vyjadril k uplatňovaniu prechodných ustanovení poslednej novely zákona o potravinách. Podľa neho musí byť použitý pojem právoplatnosti interpretovaný v rovine skúmania vzťahu medzi správnym konaním a správnym súdnym konaním so zreteľom na skutočnosť, že správny súd koná v prípade správnej žaloby vo veciach správneho trestania v plnej jurisdikcii. Jej podstatou je požiadavka, aby správny súd nebol viazaný rozsahom a dôvodmi žaloby a aby disponoval právomocou napadnuté rozhodnutie orgánu verejnej správy preskúmať v plnom rozsahu. Novela zákona o potravinách účinná od 1. júla 2022 preto

krajským súdom vytvorila priestor na to, aby v procese súdneho prieskumu právoplatných rozhodnutí orgánov verejnej správy prihliadli na zmenu právnej úpravy, ktorá toto ustanovenie vypustila a teda už netvorí súčasť právneho poriadku.

Aplikácia zásady použitia neskoršej priaznivejšej právnej úpravy zo strany správneho súdu, ktorá nastala až po vydaní (právoplatnosti) preskúmaného rozhodnutia správneho orgánu, bola judikovaná rozsudkom Najvyššieho súdu SR v roku 2019 (Najvyšší súd SR, 4 Asan 2/2019). Podľa právnej vety: *„Rešpektujúc princípy správneho trestania, ak správne orgány v rámci konania o správnom delikte uložili sankciu v súlade s právnou úpravou účinnou v čase, keď o tejto sankcii rozhodovali, avšak následne v priebehu súdneho prieskumu došlo k zmene právnej úpravy v prospech páchatela, ktorý namietol neprímeranosť (neproporcionálnosť) peňaznej sankcie, pôvodne uloženej správnym orgánom, je povinnosťou správneho súdu prihliadať na zmenu v právnej úprave sankcie, a to aj v prípade, že táto zmena nastala hoci až po právoplatnosti rozhodnutí správných orgánov vo veci samej“* (Milučký 2020).

ZÁVER

V rámci ďalšieho odborného diskurzu o úprave sankčného postihu v úradnej kontrole potravín v Slovenskej republike sa poukazuje na českú právnu úpravu a zavedenie dispozičného oprávnenia, nie povinnosti orgánu úradnej kontroly potravín na uloženie pokuty. Rovnako veľkým prínosom bude digitalizácia systémov pod správou Štátnej veterinárnej a potravinovej správy SR. Dňa 28.6.2024 zverejnilo Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR predbežnú informáciu k Návrh zákona Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 39/2007 Z. z. o veterinárnej starostlivosti v znení neskorších predpisov, číslo PI/2024/152. Ako uvádza v predbežnej informácii *„Projekt „Manažment údajov Štátnej veterinárnej a potravinovej správy Slovenskej republiky“ bude implementovaný formou Centrálného repozitára údajov ŠVPS SR, ako základná údajová báza Komplexného veterinárneho a potravinového informačného systému KVEPIS.“* Tá pomôže v znižovaní administratívnej náročnosti pre prevádzkovateľov potravinárskych podnikov, ale zároveň aj umožní orgánom úradnej kontroly potravín lepšiu vzájomnú informovanosť a snád' v budúcnosti odstráni niekedy značne výraznú odlišnosť ukladaných pokút jednotlivými regionálnymi veterinárnymi a potravinovými správami. Po znížení spodnej hranice výšky pokuty za opakované porušenie povinnosti sa znižovania štandardov bezpečnosti potravín zo strany prevádzkovateľov potravinárskych podnikov obávať nemusíme. Kontrolné orgány majú naďalej možnosť uložiť aj miliónovú pokutu, keďže horná hranica pokuty za najzávažnejšie správne delikty podľa zákona o potravinách zostáva na úrovni dvoch miliónov eur. Ako však judikovali súdy Slovenskej republiky, orgány verejnej správy na úseku úradnej kontroly potravín musia prísne dodržiavať zásady správneho trestania, vrátane riadneho odôvodnenia výšky pokuty, berúc do úvahy okrem iného minulosť prevádzkovateľa potravinárskeho podniku a jeho majetkové pomery.

Literatúra

MILUČKÝ, J., RYBNIKÁR, S., GÁBRIŠ, T. 2020. *Judikatúra vo veciach potravinového práva (úradné kontroly potravín)*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2020, 549 s.

Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR. 2024. Popri kontrolách hygieny a čerstvosti potravín sa bude kontrolovať už aj kvalita. [on-line]. 2024. Dostupné na

internete: <https://www.mpsr.sk/aktualne/popri-kontrolach-hygieny-a-cerstvosti-potravin-sa-bude-kontrolovat-uz-aj-kvalita/19273> [cit. 20.10.2024].

Nariadenie (ES) č. 178/2002 Európskeho parlamentu a Rady z 28. januára 2002, ktorým sa ustanovujú všeobecné zásady a požiadavky potravinového práva, zriaďuje Európsky úrad pre bezpečnosť potravín a stanovujú postupy v záležitostiach bezpečnosti potravín.

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2017/625 z 15. marca 2017 o úradných kontrolách a iných úradných činnostiach.

POTÁSCH, P., HAŠANOVÁ, J., VALLOVÁ, J., MILUČKÝ, J., MEDŽOVÁ, D. 2019. *Správny poriadok*. 3. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2019, 624 s.

RYBNIKÁR, S. 2022a. Mantinely súdneho prieskumu protokolov inšpekcie práce. In *Prieniky pracovného práva do iných odvetví súkromného práva (a vice versa)*, 2022, s. 131-141. ISBN 978-80-568-0546-6.

RYBNIKÁR, S. 2022b. Úradná kontrola potravín. In VENHARTOVÁ, J., RYBNIKÁR, S., GÁBRIŠ, T. a kol.: *Potravinové právo*. 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2022. s. 256-286.

VENHARTOVÁ, J., RYBNIKÁR, S., GÁBRIŠ, T. a kol. 2022. *Potravinové právo*. 1. vydanie. Bratislava : C.H. Beck, 2022, 344 s.

Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 30. októbra 2012 sp. zn. 4 Sžo 49/2012.

Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 31. marca 2016 sp. zn. 8 Sžo 70/2014.

Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 31. januára 2018 sp. zn. 3 Sžo 41/2016.

Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 5. februára 2019 sp. zn. 4 Asan 20/2017.

Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 2. apríla 2019 sp. zn. 4 Asan 7/2018.

Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 5. novembra 2019 sp. zn. 4 Asan 2/2019.

Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 5. decembra 2019 sp. zn. 6Asan/21/2018.

Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici z 10. júna 2020 sp. zn. 23 S 123/2019.

Rozsudok Krajského súdu v Bratislave z 29. júna 2022 sp. zn. 2 S 62/2020.

Uznesenie Ústavného súdu SR z 12. októbra 2022 sp. zn. PL. ÚS 3/2019-86.

Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 110/1997 Sb. o potravinách a tabákových výrobcích.

Zákon č. 211/2022 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 152/1995 Z. z. o potravinách v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 491/2001 Z. z. o organizovaní trhu s vybranými poľnohospodárskymi výrobkami v znení neskorších predpisov.

Zväz obchodu SR. 2019. Jeden z reťazcov dostal pokutu milión eur. [on-line]. 2019.

Dostupné na internete: <https://www.biznis.sk/article/jeden-z-retazcov-dostal-pokutu-milion-eur/5d1aed38910eff0472986fc6> [cit. 20.10.2024].

Zväz obchodu SR. 2022. Ďalšia miliónová pokuta pre Terno. [on-line]. 2022. Dostupné na internete: <https://www.biznis.sk/article/dalsia-milionova-pokuta-pre-terno/626f7506c3dad94c4ce4970> [cit. 20.10.2024].

Kontaktná adresa

JUDr. Jana Venhartová, LL.M., Katedra historického práva a právnej metodológie, Právnická fakulta, Trnavská univerzita v Trnave, Hornopotočná 23, 918 43 Trnava, Slovenská republika.

E-mail : jana.venhartova@gmail.com.

VEREJNOPRÁVNA A SÚKROMNOPRÁVNA REGULÁCIA INFLUENCER MARKETINGU

PUBLIC AND PRIVATE REGULATION OF INFLUENCER MARKETING

Lubomír Zlocha, Jana Strémy

Abstrakt

Influencer marketing ako súčasť reklamného priemyslu v posledných rokoch výrazne vzrástol a stal sa jednou z najpopulárnejších a najefektívnejších foriem online reklamy. Rýchlo rastúci trh influencerov prichádza s potenciálnymi rizikami pre spotrebiteľov a vytvára niekoľko výziev pre regulátorov. Tento článok poskytuje informácie o vplyve influencerov na reklamu a ochranu spotrebiteľa ako aj protiprávnych praktíkach vyskytujúcich sa v prostredí influence marketingu. Z pohľadu právnej doktríny na Slovensku ide o okrajovú oblasť, ktorá doposiaľ nebola premetom uceleného záujmu právnej vedy.

Kľúčové slová : Influencer, marketing, nekalá súťaž, spotrebiteľ, právna regulácia

Abstract

Influencer marketing as part of the advertising industry has grown significantly in recent years, becoming one of the most popular and effective forms of online advertising. The fast-growing market of influencers comes with potential risks for consumers and creates several challenges for regulators. This article provides information on the impact of influencers on advertising and consumer protection as well as unfair practices occurring in the influencer marketing environment. From the point of view of legal doctrine in Slovakia, this is a marginal area, which has not yet been the subject of comprehensive interest of legal science.

Keywords : Influencer, marketing, unfair competition, consumer, legal regulation

ÚVOD

Anglický výraz „influence“, teda vplyv, sa do slovenského jazyka zvyčajne neprekladá. Vo všeobecnosti sa ním označuje každá osoba, ktorá má vplyv na iných. V tomto príspevku sa zameriame na influencerov na sociálnych sieťach (tzv. social media influencers), kde sa vplyvnou osobou môže stať prakticky ktokoľvek, kto dokáže svojou aktivitou získať väčší počet sledovateľov, ktorých je potom schopný ovplyvňovať. Influenceri s najväčšou fanúšikovskou základňou s viac ako 1 miliónom sledovateľov sa nazývajú mega-influenceri. Do tejto kategórie zvyčajne patria celebrity, ktoré sa stali známymi aj mimo sociálnych médií, napríklad herci, hudobníci, športovci. Alebo tiež veľmi úspešné internetové osobnosti, ktoré si vybudovali vlastnú komunitu fanúšikov. Títo ľudia zvyčajne spolupracujú výlučne s veľkými spoločnosťami a zastupujú ich marketingové agentúry (Geysler 2022). Makroinfluenceri majú od 40 000 do 1 milióna sledovateľov. Patria sem menej známe „mainstreamové“ celebrity aj aktívne internetové osobnosti. Táto kategória je pre zadávateľov reklamy zaujímavá z

dôvodu vysokej úrovne profesionalizácie. Influenceri majú často influencerstvo ako svoju hlavnú činnosť a zdroj obživy, takže sústavne udržiavajú pravidelný kontakt so svojou komunitou. Riziko pre makroinfluencerov môže byť kupovanie falošných sledovateľov v snahe získať viac spoluprác s inzerentmi. Mikroinfluenceri, za ktorých sa považujú používatelia sociálnych médií s počtom sledovateľov od 1 000 do 40 000, sa preslávili zvyčajne vďaka svojej špecializácii alebo odlišnosti od ostatných, čo priťahuje relatívne malé, ale stabilné publikum. Spoločným javom medzi mikroinfluencerami je ochota propagovať tovaru alebo služieb bez finančnej odmeny alebo výmenou za možnosť udržať si testované výrobky (tzv. barterová spolupráca). V Slovenskej republike a na ďalších malých trhoch sa hranice sledovateľov pre zaradenie do vyššie opísaných kategórií prirodzene posúvajú smerom nadol.

Digitálna transformácia na jednej strane nespochybniteľne poskytuje viac možností pri výbere tovarov a služieb, na strane druhej sme v digitálnom prostredí konfrontovaní so sťaženým informovaním a ochranou oprávnených záujmov spotrebiteľov. Mnohé nečestné obchodné praktiky môžu ovplyvniť spotrebiteľov pri prijímaní rozhodnutí, ktoré môžu byť v rozpore s ich najlepším záujmom. Reakciou EÚ na faktický stav bolo prijatie smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/2161 z 27. novembra 2019, pokiaľ ide o lepšie presadzovanie a modernizáciu predpisov Únie v oblasti ochrany spotrebiteľa (ďalej len „smernica o lepšom presadzovaní a modernizácii spotrebiteľského práva“) a smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/770 z 20. mája 2019 o určitých aspektoch týkajúcich sa zmlúv o dodávaní digitálneho obsahu a digitálnych služieb (ďalej len „smernica o digitálnom obsahu“). S rastúcim počtom užívateľov internetu a sociálnych sietí prichádza pre podnikateľov stále viac spôsobov interakcie so spotrebiteľmi. Z verejne dostupných štatistík Eurostatu (Eurostat 2024) vyplýva prudký nárast elektronického obchodu (angl. e-commerce) za posledné desaťročie. V roku 2023:

- používalo internet 92 % opýtaných jednotlivcov a 70 % z nich si počas 12 mesiacov pred prieskumom kúpilo alebo objednalo produkty alebo služby online;
- elektronický obchod v EÚ v roku 2023 podporil dopyt vekových skupín 25-34 rokov a 35-44 rokov. V roku 2023 si 87 %, resp. 85 % jednotlivcov v týchto vekových skupinách kúpilo alebo objednalo tovar alebo služby online.
- malo 57 % nakupujúcich cez e-shop žiadne alebo nízke formálne vzdelanie, 75 % stredné formálne vzdelanie a 89 % vysoké formálne vzdelanie.
- si 44 % e-shoperov kúpilo alebo objednalo „Oblečenie, obuv a doplnky“, teda tovar, ktorý sa najčastejšie kupoval alebo objednával online (Eurostat 2024).

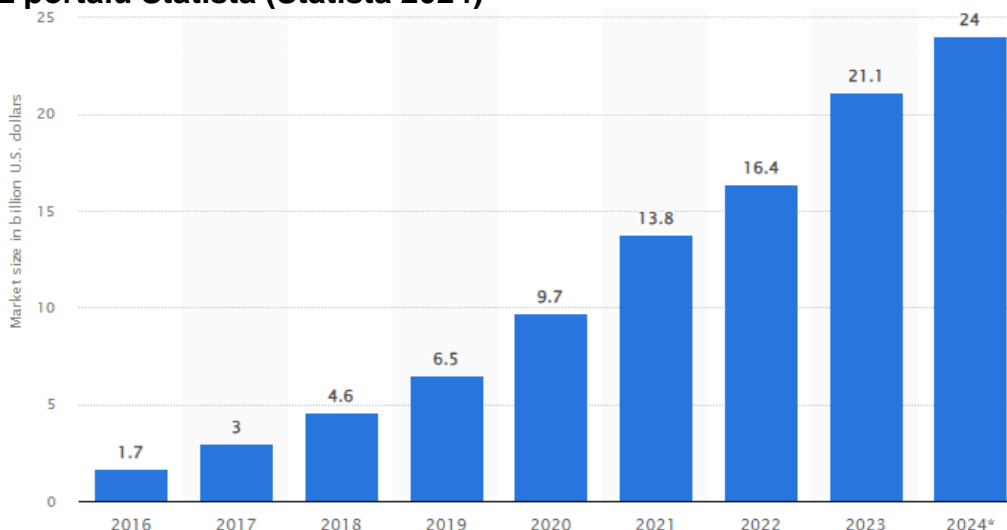
1. Influencer marketing a jeho vplyv na spotrebiteľov

Využívanie reklamy na sociálnych sieťach sa tak na rozdiel od tradičných reklamných metód dostáva do popredia. Jednou z najpopulárnejších marketingových stratégií je tzv. influencer marketing. Predstavuje formu marketingu na sociálnych sieťach, ktorá v sebe subsumuje umiestňovanie produktov (angl. product placement) prostredníctvom účtov influencerov (na sociálnych sieťach), ktorých si značky na propagáciu svojich produktov vyselektujú. Sociálny vplyv určitého jedinca (influencera) je spätý s jeho sociálnou pozíciou, rolou a statusom. Niektorí autori uvádzajú, že sociálny vplyv je proces, ktorým jednotlivci prispôsobujú svoje názory, revidujú svoje presvedčenie alebo menia svoje správanie v dôsledku sociálnych interakcií s inými ľuďmi (Moussaïd et al. 2013). V súčasnosti sa sociálne siete stávajú rozhodujúcou platformou šírenia informácií, vedomostí, technológií a iných zdrojov v dôsledku integrácie a rozvoja technológií a služieb sociálnych sietí (Yun-Bei et al. 2021).

Influence(r) marketing sa prirodzene vyvinul z tradičných marketingových stratégií, tlačenej a digitálnej reklamy. Podnikatelia ktorí sú majiteľmi mnohých luxusných (high end brands), ale aj pre spotrebiteľa dostupnejších značiek (mid-range/affordable brands), sú dnes významne naklonení využívať služby influencerov ako marketingový nástroj. Pred uskutočnením ekonomického rozhodnutia na strane spotrebiteľa vo forme kúpy produktu si značka prostredníctvom influenceru kupuje dôveru/náklonnosť. Pozornosť sledovateľa (followera) na sociálnych sieťach je rastúcou komoditou na trhu. Spotrebiteľia si dnes selektívne vyberajú, komu a kde budú venovať svoju pozornosť a značky tomu náležite prispôsobujú svoje marketingové investície. Dnes existujú desiatky nástrojov na tracking a reportovanie aktivity influencerov. Pri výbere konkrétneho influenceru, ako marketingového nástroja, sú základnými kritériami: (i) publikum (angl. followers), (ii) zapojenie (angl. engagement rate), v rámci ktorého sa skúma celkové zapojenie publika vo vzťahu k influencerovi prostredníctvom reakcií a komentovania jeho príspevkov, (iii) dosah (angl. reach), ktorý bezprostredne súvisí so zapojením a prostredníctvom neho možno zistiť, či sa konkrétne príspevky ukazujú publiku, ďalej aj zapojenie pri príspevku, dosah príspevku, celkový počet zobrazení príspevku a pod. (Strémy 2024).

V porovnaní s predtým používanými marketingovými stratégiami je influence marketing novým fenoménom, ktorý zaznamenal výrazný nárast v roku 2016 (Appel et al. 2020). Väčšina influencerov je produktom sociálnych sietí a ich pôsobenie odkazuje na platformy ako YouTube, Instagram, Tik Tok a Facebook (Belanche 2021). Rok 2017 bol označený ako The Year Of The Influencer (Ehlers 2017). Influenceri teda zásadne zmenili spôsob, akým značky propagujú svoje produkty. Od roku 2016 došlo k ročnému nárastu odhadovanej veľkosti trhu o minimálne 50 %. V dôsledku uvedeného sa influence marketing stal de facto legitímnym povoláním, ktoré by podľa aktuálnych prieskumov prijalo 54 % mladých ľudí, ak by mali príležitosť. Veľkosť trhu influence marketingu v roku 2024 narástol na 24 miliárd USD.

Graf č. 1 Veľkosť trhu influencer marketingu na celom svete od roku 2016 – 2024, údaje z portálu Statista (Statista 2024)

Vo februári 2022 Výbor Európskeho parlamentu pre vnútorný trh a ochranu spotrebiteľa vypracoval rozsiahlu štúdiu o vplyve influencerov na reklamu a ochranu spotrebiteľa na vnútornom trhu (Európsky parlament 2022). V predmetnej štúdii definuje influenceru ako tvorca obsahu s komerčným zámerom, ktorý si buduje dôveru a vzťahy založené na autentickejši so svojím publikom – sledovateľmi - followermi

(najmä prostredníctvom sociálnych médií) a spája sa s komerčnými aktérmi prostredníctvom rôznych obchodných modelov na účely monetizácie.

Podľa Usmernenia (2021/C 526/01) k výkladu a uplatňovaniu smernice Európskeho parlamentu a Rady 2005/29/ES o nekalých obchodných praktikách podnikateľov voči spotrebiteľom na vnútornom trhu (ďalej len „smernica o nekalých obchodných praktikách“), sa za vplyvnú osobnosť (influencera) vo všeobecnosti označuje fyzická osoba alebo virtuálny subjekt, ktorý má na relevantnej platforme väčší ako priemerný dosah. Influencera kvalifikuje (bez ohľadu na počet followerov) ako „obchodníka“, resp. osobu, ktorá „koná v mene alebo v zastúpení obchodníka“ (Usmernenie (2021/C 526/01)). Medzi podstatné definičné znaky influencera Výbor Európskeho parlamentu pre vnútorný trh a ochranu spotrebiteľa zaradil (i) tvorbu obsahu, resp. konkrétnu službu poskytovanú influencermi, (ii) komerčný zámer, ktorý je akcelerovaný priamymi príjmami zo značiek (peňažnými a nepeňažnými), príjmami zo zapojenia publika alebo odmenami z platformy sociálneho média, (iii) monetizáciu, menovite generovanie príjmov prostredníctvom rôznych obchodných modelov a nových trendov, ako je nakupovanie v priamom prenose, (iv) dôveru a autenticitu, menovite zdroj vplyvu súvisiaci s parasociálnym vzťahom dôvery s publikom, ako aj vnímanou autentickosťou obsahu, ktorý možno použiť na ovplyvnenie nákupného správania spotrebiteľov. Dôveryhodnosť je konceptualizovaná ako trojrozmerný konštrukt, ktorý zahŕňa 1. odbornosť/kompetentnosť, 2. dôveryhodnosť a 3. dobrú povesť influencera. Vzťah influencer – sledovateľ (spotrebiteľ) aj vzťah influencer – značka významne ovplyvňujú postoj spotrebiteľa k značke ako takej.

Odborná literatúra poskytuje ďalšie poznatky o relevantných atribútoch a charakteristikách, ktoré definujú vzťah medzi influencermi a ich publikom: po prvé influenceri sú pre zdieľanie intímnych skúseností z ich osobného života percipovaní ako autentickí a skutoční (Argyris et al. 2020). Tento atribút sociálnej prítomnosti bol štatisticky zaznamenaný ako výrazne vyšší u influencerov v porovnaní s tradičnými celebritami. Vzťah medzi influencermi a ich followermi sa často označuje ako parasociálna interakcia, ktorá je jednostranná, keďže len follower spravidla sleduje influencera (Liebers – Schramm 2019). Parasociálna interakcia (PSI) vysvetľuje vzťah, akým publikum percipuje jednostranný vzťah s postavami vystupujúcimi v masových médiách. PSI je možné popísať ako iluzórny vzťah, spôsob akým publikum interaguje so známymi postavami. Divák nadobúda dojem, že mediálna postava komunikuje cez médium priamo s ním. Influencer marketing má nespochybniteľný vplyv na rozhodovanie spotrebiteľov uskutočniť ekonomickú transakciu. Zvýšená potreba ochrany spotrebiteľa vyplýva zo skutočnosti, že právo na spotrebiteľa nazerá ako na slabšiu stranu. Mladí spotrebiteľia, najmä deti, a spotrebiteľia s nízkym vzdelaním a/alebo nízkym príjmom sú obzvlášť zraniteľní voči influencer marketingu.

Okrem vymedzenia spotrebiteľa je potrebné reflektovať aj pojmy priemerný a zraniteľný spotrebiteľ. Definícia pojmu priemerný spotrebiteľ (average consumer) vychádza z výkladu tohto pojmu podávaného Súdny dvorom EÚ (Súdny dvor EÚ, C-159/09, bod 47). Za zmienku stojí názor generálneho advokáta M. C. Sánchez-Bordonu, podľa ktorého profil priemerného spotrebiteľa by mal v prípade internetového predaja počítať so spotrebiteľom, ktorý si z vlastnej iniciatívy prezerá internetovú stránku. Takýto spotrebiteľ je prinajmenšom oboznámený s prácou na počítači, resp. s informačnými postupmi, a bude sa v nich správne orientovať až do okamihu výberu ponuky a spracovania procesu požiadavky (Návrh generálneho advokáta, C-628/17). Za zraniteľného spotrebiteľa (vulnerable consumer) sa vo všeobecnosti považujú tie skupiny obyvateľstva, ktorých orientácia na trhu tovarov a služieb je z rôznych hľadísk taká náročná a neprehľadná, že veľmi často nie sú schopní objektívne posúdiť

hospodárnosť uzavretia jednotlivých spotrebiteľských zmlúv a zároveň sú omnoho dôverčivejší a náchylnejší podľahnúť rôznym klamlivým či agresívnym obchodným praktikám. Tu je namieste uviesť, že v oblasti ochrany spotrebiteľa sa Európsky parlament snaží o harmonizáciu pravidiel v prospech spotrebiteľa už desaťročie, problematiku zraniteľného spotrebiteľa nevynímajúc. Za typického zraniteľného spotrebiteľa sa dá považovať niekto, koho zraniteľnosť je v obchodnom vzťahu spôsobená najmä internými faktormi. To sú najmä tie, pri ktorých zraniteľnosť spotrebiteľa vyplýva z fyzickej či psychickej situácie (deti, mladiství, staršie osoby, osoby so zdravotným postihnutím a pod.). Úlohu však zohrávajú aj externé faktory ako napr. neznalosť jazyka, absentujúce vzdelanie (všeobecné alebo konkrétne v danom trhovom odvetví), povinnosť používať nové technológie, ktoré spotrebiteľovi nie sú známe. Zo správy Európskeho parlamentu teda vychádza, že zraniteľným spotrebiteľom sa môže stať hocikto a hocikedy (Európsky parlament, 2012). Riešením však nie je vytvorenie definície tzv. zraniteľného spotrebiteľa, ktorá by sa mohla stať dvojsečnou zbraňou, ale z dlhodobého hľadiska by politické a legislatívne nástroje mali pôsobiť preventívne na predchádzanie situáciám, kde je zraniteľnosť spotrebiteľov frekventovane a úmyselne zneužívaná. Z historického a komparatívneho hľadiska uvádzame, že v minulosti bola aj u nás poslanceká iniciatíva zaviesť definíciu zraniteľného spotrebiteľa ešte v roku 2015, avšak tento návrh novely parlament neschválil. Cieľom návrhu zákona bolo zvýšenie ochrany tým skupinám obyvateľstva, ktoré sú v spotrebiteľských vzťahoch obzvlášť náchylné podľahnúť rôznym zavádzajúcim praktikám obchodníkov, pričom znášanie ekonomických dôsledkov neférových obchodných praktík im znemožňuje zabezpečenie základných životných potrieb. Návrh zákona zavádzal pojem zraniteľného a priemerného spotrebiteľa. Zraniteľným spotrebiteľom mali byť fyzické osoby ťažko zdravotne postihnuté, osoby v dôchodkovom veku a mladšie ako 15 rokov, poberatelia dávky v hmotnej núdzi a ľudia s nižším ako stredným vzdelaním. Za priemerného spotrebiteľa návrh označoval osobu, ktorá je bežne informovaná a primerane pozorná a obozretná (Národná rada SR 2015). Podotýkame, že špecifické črty influence marketingu oproti iným formám marketingu túto zraniteľnosť prehlbujú. Najmä z dôvodu nedostatočného dohľadu a monitoringu zo strany štátu, absencie samoregulácie a nekritickej dôvere v marketingové odporúčania influencerov.

2. Vzťah influencera a podnikateľa

Influence marketing je v súčasnosti vysoko profesionalizovaným odvetvím a strategickým pilierom digitálneho marketingu. Napriek tomu právny vzťah medzi influencerom a podnikateľom (zadávatelom) súkromnoprávnej povahy, nie je špecificky regulovaný. Cez prizmu § 269 ods. 2 Obchodného zákonníka, uvažujúc v intenciách úpravy vzájomných práv a povinností strán, považujeme za vhodné do zmluvy o spolupráci medzi influencerom a podnikateľom zahrnúť najmä:

- konkrétnu špecifikáciu propagácie (z akého účtu na sociálnych sieťach, v akej forme, dĺžke, frekvencii a v akom konkrétnom časovom období a frekvencii budú príspevky zverejnené, na akej platforme (Youtube, Facebook, Instagram, TikTok) bude influencer (content creator) výstupy zverejňovať a aj akým konkrétnym spôsobom (feed, stories, reels, video),
- licenciu na opakované použitie príspevkov influencera (videí, fotografií, textov atď.) ako autorského diela v čo najväčšom rozsahu,
- v súvislosti s ďalším použitím príspevku v prospech značky je vhodné zabezpečiť aj súhlas influencera so šírením jeho podobizne (na fotografiách, videách) a ústneho alebo písomného prejavu,

- s cieľom zvýšiť sledovanosť propagovanej značky, výrobkov alebo služieb je vhodné dohodnúť povinnosť a spôsob ich identifikácie v príspevku,
- v prípadoch, keď má influencer tzv. voľnú ruku pri svojej práci (tvorbe predmetného content-u) a zároveň sú na propagovaný tovar alebo služby kladené osobitné právne požiadavky, považujeme za vhodné upraviť mechanizmus schvaľovania príspevkov pred ich zverejnením,
- povinnosť influencera chrániť dobré meno propagovanej značky, výrobkov alebo služieb,
- súčasťou obsahu zmluvy by mala byť odmena (vo forme peňažnej kompenzácie alebo výmeny za propagované výrobky alebo služby), jej výška alebo aspoň spôsob jej určenia (napr. ako percento z predaja s použitím zľavového kódu influencera) ako aj podmienky, za ktorých bude influencerovi vyplatená,
- zväžiť je potrebné primeranú zmluvnú pokutu pre prípad porušenia povinností influencera vyplývajúcich zo zmluvy o spolupráci (napr. v prípade nesprávneho označenia príspevku, nedodržania frekvencie príspevkov, pri nízkej kvalite príspevku), ktorá bude slúžiť ako poistka ich plnenia (Dvořáková – Málek 2022).

S cieľom eliminovať riziko propagácie značky, výrobkov alebo služieb konkurencie zo strany influencera považujeme za vhodné dohodnúť v zmluve o spolupráci medzi podnikateľom a influencerom aj doložku o exkluzivite, t. j. výlučnosti spolupráce, na základe ktorej bude influencer povinný zdržať sa propagácie produktov a služieb pri konkurenčnej značke po dobu platnosti a účinnosti zmluvy (alebo inak po dohodnutú dobu), a to opäť pod hrozbou sankcie vo forme zmluvnej pokuty a/alebo predčasného ukončenia spolupráce (Strémy 2024).

3. Verejnoprávna regulácia činnosti influencerov

Legislatívna úprava audiovizuálnych mediálnych služieb, ktorá bola upravená najmä v derogovanom zákone č. 308/2000 Z. z. o vysielaní a retransmisii a o zmene zákona č. 195/2000 Z. z. o telekomunikáciách v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o vysielaní a retransmisii“) a zákone č. 220/2007 Z. z. o digitálnom vysielaní programových služieb a poskytovaní iných obsahových služieb prostredníctvom digitálneho prenosu a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o digitálnom vysielaní“), nebola dostatočná a nespĺňala požiadavky súvisiace s reguláciou prostredia audiovizuálnych mediálnych služieb. Primárnym dôvodom na legislatívne zmeny bola transpozícia smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2018/1808 zo dňa 14.11.2018, ktorou sa mení smernica o audiovizuálnych mediálnych službách (Smernica 2010/13/EÚ) s ohľadom na meniace sa podmienky na trhu (ďalej len „smernica EÚ 2018/1808“). Otázky súvisiace s úpravou streamovania a zverejňovania videí neboli v podmienkach Európskej únie nové. Už v roku 2015 Súdny dvor EÚ dospel k záveru, že krátke videá možno považovať za „programy“ na účely smernice o audiovizuálnych mediálnych službách (Súdny dvor EÚ, C-347/14).

V zmysle už uvedeného sa Skupina európskych regulačných orgánov pre audiovizuálne mediálne služby (ERGA 2024) už v roku 2021 domnievala, že tzv. vlogerov (pojem „vloger“ zahŕňa content creatorov (tvorcov obsahu), influencerov, streamerov alebo kanály na platformách na zdieľanie videí (napr. YouTube, Instagram, TikTok alebo Twitch) možno považovať za „poskytovateľov audiovizuálnych mediálnych služieb na požiadanie“ za predpokladu, že spĺňajú určité požiadavky. Skupina založila svoje stanovisko najmä na vyššie uvedenom rozsudku Súdneho dvora EÚ a na odôvodnení novej smernice EÚ 2018/1808. Cieľom novej úpravy bolo zároveň eliminovať tzv. goldplating. Podľa výkladu Európskej komisie pojem goldplating predstavuje rozšírenie požiadaviek stanovených európskymi predpismi,

najmä smernicami, pri ich transpozícii do vnútroštátnych právnych predpisov členských štátov EÚ.

Zásadnou zmenou, ktorú nový zákon č. 264/2022 Z. z. o mediálnych službách (ďalej len „zákon o mediálnych službách“) priniesol, bolo zahrnutie platforiem na zdieľanie videí do regulačného rámca audiovizuálnych mediálnych služieb. Nová legislatíva upravila práva a povinnosti okrem vysielateľov, poskytovateľov audiovizuálnych mediálnych služieb na požiadanie, prevádzkovateľov retransmisie, poskytovateľov multiplexu aj práva a povinnosti poskytovateľov platformy na zdieľanie videí a tiež poskytovateľov obsahovej služby, ktorí nespádajú pod menované subjekty. Cieľom je regulovať obchodné aktivity v online priestore a unifikovať požiadavky na jednotlivé subjekty lineárnych (televízne, rozhlasové vysielanie) a nelineárnych (platformy na zdieľanie videí, AVMS) obsahových služieb. Vznikol nový orgán štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou – Rada pre mediálne služby, ktorá vykonáva dohľad nad dodržiavaním právnych predpisov upravujúcich vysielanie, retransmisiu, poskytovanie audiovizuálnych mediálnych služieb na požiadanie a poskytovanie platforiem na zdieľanie obsahu.

Podľa novej úpravy poskytovateľa platformy na zdieľanie videí sú povinní dodržiavať zákonné požiadavky ochrany vo vzťahu k maloletým, a to najmä z hľadiska problematiky podnecovania k nenávisťnému, násilnému správaniu alebo terorizmu. S cieľom garantovať dodržiavanie predmetnej ochrany sa zavádzajú špecifické povinnosti a rámce pre zavádzanie opatrení zo strany poskytovateľov služby platformy na zdieľanie videí, ktorých vhodnosť a primeranosť budú posudzovať vybrané subjekty. Nová právna úprava nijakým spôsobom nemení rozlišovanie lineárnych a nelineárnych služieb, v mnohých uhloch sa však zjednocujú požiadavky na jednotlivé subjekty, napr. v oblasti ochrany maloletých, ochrany pred nenávisťnými prejavmi a pod. Ambíciou tejto úpravy bolo reflektovať existujúce nedostatky aplikačnej praxe a zákonodarca považoval za nevyhnutné dosiahnuť rovnováhu medzi prístupom k online obsahovým službám, ochranou spotrebiteľa a konkurencieschopnosťou trhu.

V prípade právnej úpravy dotýkajúcej sa postavenia influencerov je nutné rozlišovať dva samostatné subjekty, a to platformy, ktoré umožňujú „presadiť sa“ influencerom na trhu, t. j. *platformy na zdieľanie obsahu* – ich poskytovateľa, napr. Youtube, Instagram, Tik Tok a poskytovateľa samotnej *audiovizuálnej mediálnej služby* – influencerov.

S pojmom platforma na zdieľanie obsahu a poskytovateľ takejto platformy sa stretávame v ust. § 9 zákona o mediálnych službách. V jeho intenciách sa pod platformou na zdieľanie obsahu rozumie služba informačnej spoločnosti, ktorej hlavným účelom (jedným z jej hlavných účelov, resp. ktorej zásadnou funkciou) je ukladať veľký počet diel a iných predmetov ochrany podľa osobitného predpisu nahrávaných jej užívateľmi a šíriť ich podľa osobitného predpisu.

Pod pojmom audiovizuálna mediálna služba na požiadanie je nutné vnímať službu, ktorá napĺňa jej zákonné znaky uvedené v § 26 zákona o mediálnych službách. Prioritne ide o službu (i) hospodárskej povahy, (ii) jej účelom je umožniť sledovanie programov v okamihu, ktorý si zvolí užívateľ, (iii) je poskytovaná na osobitnú žiadosť užívateľa na základe katalógu programov zostaveného poskytovateľom audiovizuálnej mediálnej služby na požiadanie, (iv) za jej redakčný obsah zodpovedá jej poskytovateľ, (v) je poskytovaná cez siete a (vi) jej cieľ je informovať, zabávať alebo vzdelávať širokú verejnosť. V prípade, ak teda kanály na platformách ako Tik Tok, Facebook, Instagram napĺňajú uvedené definičné znaky, spadajú do kategórie audiovizuálnej mediálnej služby na požiadanie. Jej poskytovateľ, ako už z predchádzajúceho textu vyplýva, je redakčne zodpovedný za jej obsah a tak

isto určuje spôsob, akým je táto služba organizovaná (§ 27 zákona o mediálnych službách). Frekvencia zverejňovania nových videí a ich počet na konkrétnom kanáli nie sú kritériom toho, či ide alebo nejde o audiovizuálnu mediálnu službu na požiadanie. Audiovizuálnou mediálnou službou na požiadanie je aj taký kanál na platformách YouTube, Facebook Watch, TikTok, Instagram, OnlyFans či Twitch a iných platformách, ktorý bol zriadený alebo je poskytovaný na dosahovanie zisku a zároveň spĺňa ostatné uvedené podmienky.

Zákon ukladá poskytovateľovi audiovizuálnej služby celý rad povinností. Ide pritom v prvom rade o povinnosť zabezpečenia ľahkého, priameho a stáleho prístupu k informáciám o poskytovateľovi (§ 28 ods. 1 zákona o mediálnych službách). Po prijatí novej právnej úpravy si mnohí začali klásť otázky, či ako bežní užívatelia internetu, ktorí občas uverejnia video na platformách Facebooku alebo Youtube, podliehajú registrácii vo vzťahu k Rade pre mediálne služby. V tomto prípade sa aplikuje, že ak ide o bežného užívateľa internetu a videá zverejňuje ako súčasť svojho hobby pre rodinu a priateľov bez zámeru túto aktivitu akokoľvek speňažiť, tak nemá ohlasovaciu povinnosť vo vzťahu k Rade pre mediálne služby. Túto povinnosť majú subjekty, ktoré poskytujú audiovizuálnu mediálnu službu na požiadanie, ktorá má primárne hospodársku povahu, videá sú zoradované akýmkoľvek spôsobom do nejakej formy katalógu a sú sprístupnené širokej verejnosti, nielen uzavretému okruhu užívateľov internetu. Uplatňuje sa tiež princíp teritoriality, pretože slovenský zákon o mediálnych službách sa vzťahuje na poskytovateľa audiovizuálnej mediálnej služby na požiadanie, ak má svoje sídlo, miesto podnikania alebo bydlisko v Slovenskej republike a tu prijíma redakčné rozhodnutia. Povinnosť majú najmä monetizované kanály a tie subjekty, ktorým podnikateľské subjekty platia za reklamu, aj tu je však potrebné akcentovať, že nielen oni, pretože dôležitým ukazovateľom je v tomto prípade zámer zverejňovať videá s cieľom dosahovať takýmto spôsobom hospodársky zisk, napr. prostredníctvom propagácie tovarov a služieb umiestňovaných v príspevkoch, ktoré boli poskytnuté ako sponzorský dar. Obchodnými úmyslami poskytovateľa audiovizuálnej mediálnej služby na požiadanie môže byť aj to, že videá zverejňuje s cieľom priamo alebo nepriamo propagovať svoje platené aktivity či umiestňovať reklamy v rámci videa. Ak má však obsah videí výlučne charakter vlastnej propagácie (reklamné spoty a iné obdobné krátke šoty), teda ich účelom je propagovať služby a tovary, ktoré predáva, a zároveň absentuje zámer zarábať priamo šírením týchto videí (napr. cez monetizáciu videokanála, umiestňovaním reklamy iných subjektov do videí atď.), v takomto prípade, pravdepodobne, nepôjde o audiovizuálnu mediálnu službu na požiadanie hospodárskej povahy. Do kategórie poskytovateľa audiovizuálnej mediálnej služby na požiadanie nespádajú pre absenciu hospodárskej povahy napr. tieto subjekty: fyzická osoba so súkromným profilom na sociálnych sieťach/kanáloch na platforme, kde príležitostne uverejňuje videá, učiteľ, logopéd, osobný tréner, mentálny coach a pod., fyzická osoba so súkromným profilom na sociálnych sieťach/platformách, kde zdieľa videá vzdelávacieho charakteru, ďalej samospráva, organizácia štátnej alebo verejnej správy, školy, predstavitelia politických strán alebo politické strany, ale aj mimovládne organizácie a pod., ak používajú sociálne siete/kanál na platforme na zdieľanie videí na informovanie o svojej činnosti, prenosy prednášok pre žiakov študentov a záznamov z nich, prenosy bohoslužieb a záznamov z nich, športových prenosov a záznamov z nich.

Ak sa fyzická osoba identifikuje ako poskytovateľ audiovizuálnej mediálnej služby na požiadanie a zverejňuje videá prostredníctvom platformy na zdieľanie videí, je potrebné si splniť bezplatnú oznamovaciu povinnosť voči Rade pre mediálne služby. Ak ide o právnickú osobu, tá potrebuje na takúto činnosť autorizáciu poskytovania.

Spolu s podaním žiadosti o udelenie autorizácie je potrebné uhradiť aj zákonom určený správny poplatok. Nemožno však opomíňať ani skutočnosť, že osoba, ktorá žiada o udelenie autorizácie poskytovania audiomedialnej služby na požiadanie musí byť zapísaná v registri partnerov verejného sektora (§ 175 zákona o mediálnych službách). Ak ste bežný používateľ sociálnych sietí a platforiem, videá zdieľate príležitostne, majú prevažne súkromný alebo hobby charakter a nezverejňujete ich primárne s cieľom dosiahnuť týmto spôsobom zisk, voči Rade pre mediálne služby nemáte žiadnu povinnosť.

4. Protiprávne praktiky influencerov

Influenceri často neuvádzajú svoj obchodný vzťah s podnikateľom, ktorého tovary alebo služby prezentujú. Medzi protiprávne praktiky patria aj prípady, keď neexistuje formálna dohoda medzi influencerom a spoločnosťou, ktorej produkty propaguje, ale za príspevkom môže byť obchodný záujem, ktorý nie je formalizovaný a explicitne zverejnený ako reklama (napr. protiplnenie vo forme pozvánok na podujatia, materiálnych darov atď.). Problémy s transparentnosťou vznikajú aj vtedy, keď označenie nie je jasne rozpoznateľné ako reklama, ide napr. o reklamné nápisy, ktoré nie sú viditeľné na prvý pohľad, nie sú jasne rozpoznateľné, nie sú vhodné pre dané médium alebo pre rôzne typy zariadení. Influenceri často ponúkajú svojim sledovateľom zľavový kód na nákup produktu prostredníctvom instagramových príbehov, pričom v slovnom alebo písomnom popise sponzorovanej publikácie nie je uvedený reklamný charakter publikácie ani obchodný vzťah so značkou. Často sa vyskytujú aj príspevky bez použitia hashtagu „reklama“, „platené partnerstvo“ atď. Influenceri neuvádzajú, že boli oslovení značkou, aby produkt otestovali alebo ich značka „motivovala“ iným spôsobom, aby používali výrobok. Niektoré platformy ako napríklad Instagram dokonca umožňujú používať „platené partnerstvo“ alebo podobné explicitné označenie príspevku, ktoré naznačuje, že ide o reklamu. Ďalšia praktika spočíva v nedostatočnom oddelení reklamy a obsahu príspevku. Ide o prípady, keď reklama nie je oddelená od obsahu príspevku. V závislosti od miery zverejnenia je preto možné, že spotrebiteľia nespoznajú sponzorovaný príspevok ako reklamu alebo vôbec nerozpoznajú skutočnosť, že ide spoluprácu medzi značkou a influencerom. Existuje tak riziko, že sponzorovaný príspevok spotrebiteľia nebudú považovať za reklamu, ale skôr za osobné odporúčanie influencera. Rastúci záujem o ochranu spotrebiteľa súvisí s používaním skrytej reklamy. Striktné oddelenie obsahu od reklamy často ani nie je možné a povinnosťou influencerov by teda malo byť zverejnenie spolupráce a komerčného charakteru obsahu príspevku. Vyskytujú sa aj prípady falošného plateného sponzorstva. Dotýkajú sa väčšinou mikroinfluencerov, ktorí poskytujú mimoriadne pozitívne recenzie spôsobom, ktorý sa podobá reklame na produkty a/alebo propagácii značiek bez zmienky o vzťahu so značkou a komerčnom charaktere obsahu príspevkov. Využívanou praktikou sú taktiež zavádzajúce informácie o sponzorovanom tovare/službe, ktoré obsahujú napríklad falošné ochranné známky, falošný opis tovaru alebo zavádzajúce opomenutia. Táto prax sa týka poskytovania recenzií na tovary a služby propagujúce nesprávne, nejednoznačné, prehnané alebo nepresné informácie o sponzorovaných tovaroch alebo službách. Ďalším frekventovaným javom sú napr. zľavové kódy, ktoré neposkytujú „skutočnú zľavu“, pretože produkty boli už zľavnené na webovej stránke značky alebo uvádzali nepravdivé informácie o použití zľavových kódov. Poslednou z pertraktovaných praktík je influencer marketing zameraný na špecificky zraniteľné skupiny s tým, aby si kúpili tovar alebo službu, zneužívajúc ich neskúsenosť a dôverčivosť. Ako sme už uviedli, mladí spotrebiteľia a deti sú zraniteľnejšie voči marketingovým praktikám influencerov

než starší spotrebiteľia, pričom sú čoraz aktívnejší aj na sociálnych sieťach (Duffett 2017). Problematickým aspektom môžu byť videá o konzumácii alkoholu, ale aj sexistická reklama. Práve internetová reklama je frekventovanou platformou šírenia sexizmu v reklame (Zlocha 2023). Medzi striktno regulované a súčasne frekventovane propagované produkty patrí najmä alkohol, tabakové výrobky, elektronické cigarety, doplnky stravy, (bio)potraviny, kozmetické prípravky, lieky a dojčenské prípravky.

Doposiaľ neexistuje špeciálna právna úprava reflektujúca osobitosti influencer marketingu, a preto je nutné vychádzať z právnej regulácie zákona č. 147/2001 Z. z. o reklame (ďalej len „zákon o reklame“) a zákona č. 108/2024 o ochrane spotrebiteľa (ďalej len „zákon o ochrane spotrebiteľa“) a z právnej úpravy práva proti nekalej súťaži sústredenej v § 44 a nasl. Obchodného zákonníka.

V tejto časti si preto dovoľujeme poukázať na zaujímavé rozhodnutia nemeckého Spolkového súdneho dvora (Bundesgerichtshof) (Spolkový súdny dvor, IZR 125/20, IZR 126/20, IZR 90/20). Z rozhodnutí vyplýva, že žalobcom vo všetkých troch konaniach bolo združenie na ochranu obchodných záujmov, ktoré v konaní namietalo nekalosúťažné praktiky influencerov v podobe zastierania a netransparentnosti charakteru príspevkov. Konkrétne porušenie sa týkalo propagácie služieb a tovaru (fitnes malinový džem), pričom príspevky na instagramových profiloch obsahovali iba takzvané „tap tag“, ktoré presmerujú užívateľa na instagramový profil príslušného predajcu. Súd dospel k záveru, že príspevky na Instagrame, ktoré boli predmetom sporu, sú konaním s obchodným zámerom v zmysle § 2 ods. 1 č. 1 UWG, ktorý tento pojem definuje „ako správanie osoby v prospech vlastnej spoločnosti alebo činnosti inej spoločnosti pred obchodnou transakciou počas nej alebo po nej, ktoré má za cieľ podporiť predaj alebo nákup tovaru alebo služieb alebo uzavrieť alebo plniť zmluvu na tovar alebo služby súvisiace“. Súd sa ďalej zaoberal aj tým, či samotná skutočnosť, kedy príspevok na sociálnej sieti, v ktorom je výrobok zobrazený a je opatrený „tap tag-mi“, (ne)postačuje na to, aby boli naplnené znaky reklamy. Dospel pritom k záveru, že ak influencer uvádza v príspevku odkaz na konkrétnu webovú stránku výrobcu uvedeného produktu (zadávateľa), v takom prípade sú plne naplnené definičné znaky reklamy. Keďže predmet instagramových príspevkov je reklamou, spotrebiteľ by mal byť schopný identifikovať skutočný účel príspevku, teda že ide o propagáciu produktu alebo služieb za určitú protihodnotu pre influencera. Reklama musí byť identifikovateľná a oddelená od zvyšku obsahu. Súd ďalej zdôrazňuje, že na identifikáciu, či je (alebo nie je) príspevok influencera reklamou, je potrebné aplikovať test proporcionality a komplexne posúdiť účel a podobu tzv. „business msg“. Ak však existuje odkaz na webovú stránku výrobcu uvedeného produktu, zvyčajne ide o naplnenie definície reklamy, a tým potrebu splnenia zákonných povinností. Súd uvádza, že pokiaľ influencer propaguje svoje produkty, nie je potrebné takýto obsah oddeliť od ostatného obsahu. Je však zásadný rozdiel, či influencer koná v prospech tretej strany, pretože potom sú úplne naplnené znaky reklamy, ktoré musia byť primerane označené a oddelené od ostatného obsahu.

Pokiaľ by sme uvedené subsumovali pod zákon o reklame, tak by predmetný príspevok naplňal znaky reklamy, keďže podľa § 2 ods. 1 písm. a) zákona o reklame ide o predvedenie, prezentáciu alebo iné oznámenie v každej podobe súvisiace s obchodnou, podnikateľskou alebo inou zárobkovou činnosťou s cieľom uplatniť produkty na trhu, ak osobitný predpis neustanovuje inak. Domnievame sa, že by šlo o reklamu aj v prípade, ak by influencer propagoval vlastný merch, t. j. produkty (oblečenie a módné doplnky s vlastnou potlačou), ktoré si môžu kúpiť sledovatelia, a tým ho podporiť v jeho ďalšej tvorbe obsahu. Influencera tak možno označiť ako šíriteľa

reklamy podľa § 2 ods. 1 písm. c) zákona o reklame, hoci objednávateľom podľa § 2 ods. 1 písm. f) zákona o reklame môže byť aj tretia osoba.

Frekventovaným javom vznikajúcim v prostredí sociálnych sietí je skutočnosť, že príspevky influencerov sú prezentované aspoň parciálne ako osobné odporúčanie influencera neobchodného charakteru a nie ako priama a jasne identifikovateľná reklama. V praxi sa stretávame so situáciami, že influencer zdieľa na svojom kanáli príspevok, ktorý obsahuje zábery na konkrétny predmet/objekt (hotel, kaderníctvo, kozmetický salón a pod.), avšak príspevok neobsahuje žiadne reklamné označenie. Na účely smernice o nekalých obchodných praktikách bola vplyvná osobnosť kvalifikovaná ako „obchodník“ alebo ako osoba, ktorá „koná v mene alebo v zastúpení obchodníka“. Osoby, ktoré frekventovane vykonávajú propagačné činnosti nasmerované k spotrebiteľom na svojich účtoch na sociálnych sieťach, sa môžu kvalifikovať ako „obchodníci“, a to bez ohľadu na počet ich sledovateľov. Práve nedostatok transparentnosti z dôvodu neschopnosti jasne deklarovať obchodný prvok v obsahu alebo praktike vplyvnej osobnosti by mohla rovnako ako pri iných formách skrytého marketingu predstavovať klamlivú praktiku v zmysle čl. 6 a 7 smernice. Odporúčania zo strany influencera predstavujú rôzne praktiky vrátane platených príspevkov, pridruženého obsahu (napr. influencer za poplatok zdieľa zľavový kód alebo odkaz pre svojich sledovateľov), re-tweetov alebo označovania obchodníkov či značiek. Podľa čl. 7 ods. 2 smernice musí byť všetka obchodná komunikácia jasne označená, ak to nie je zrejmé z kontextu. Okrem uplatňovania čl. 6 a 7 smernice o nekalých obchodných praktikách, ktoré platia pre všetky prípady influencer marketingu, sú navyše zakázané praktiky, z ktorých nie je jasné, že obchodník zaplatil za propagáciu produktu v redakčnom priestore. Pojem „redakčný priestor“ by sa mal vykladať v širšom zmysle, pričom v niektorých prípadoch zahŕňa aj content (obsah) vytvorený vplyvnou osobnosťou alebo ňou uverejnený na platformách sociálnych médií. V prípade Peek & Cloppenburg (Súdny dvor EÚ, C-371/20) Súdny dvor EÚ potvrdil, že obchodník „platí“ za redakčný priestor aj v prípade nepeňažného plnenia, a preto je potrebné individuálne označiť každú obchodnú komunikáciu, ktorá sa dostane k spotrebiteľom. Spoločnosť Peek & Cloppenburg Düsseldorf sprístupnila časopisu Grazia práva na použitie obrázkov svojich obchodov v propagačnom obsahu, čo možno vnímať ako nepeňažné plnenie. Obchodný prvok sa považuje za prítomný vždy, keď vplyvná osobnosť obdrží akúkoľvek formu protiplnenia za odporúčanie, a to aj v prípade zliav, partnerských dohôd, percentuálnych podielov z pridružených odkazov, bezplatných produktov (vrátane nevyžiadaných darčiekov), výletov alebo pozvánok na podujatia atď. Na uplatnenie týchto pravidiel nie je potrebná vopred uzavretá zmluva alebo peňažné plnenie. V prípade Peek & Cloppenburg Súdny dvor EÚ potvrdil, že obchodník si „zaplatil“ za redakčný priestor u vplyvnej osobnosti nepeňažným plnením a Súdny dvor EÚ skonštatoval, že podmienkou je jednoznačný kauzálny nexus medzi (ne)peňažným plnením obchodníka a týmto redakčným priestorom u vplyvnej osobnosti. V závislosti od okolností prípadu možno porušenie pripísať vplyvnej osobnosti alebo obchodníkovi/značke, ktorá vplyvnú osobnosť oslovila a má prospech z odporúčania. Obchodník/značka zodpovedá za porušenie uvedených ustanovení a najmä za požiadavku vynakladania odbornej starostlivosti v zmysle čl. 5 smernice. Samozrejme, zodpovednosť za redakčnú kontrolu nemožno vyvodzovať v prípade, ak influencer nemá žiadne spojenie s obchodníkom/značkou, ale len zavádzajúcim spôsobom predstiera, že koná v mene obchodníka, za takých okolností by influencer zodpovedal za svoje vlastné povinnosti podľa smernice. Obchodný účel komunikácie musí byť v takýchto prípadoch vždy deklarovaný, najmä s ohľadom na bod 22 prílohy I smernice, ktorým sa zakazuje nepravdivé tvrdenie alebo

vytváranie dojmu, že obchodník nekoná na účely svojej obchodnej činnosti, alebo sa nepravdivo prezentuje ako spotrebiteľ.

Primeraná miera transparentnosti sa vyžaduje aj v prípade, že influencer podporuje svoj vlastný merch alebo produkty, ktoré sú s ním viditeľne prepojené, napr. tým, že je na nich jeho meno alebo grafické vyobrazenie. Poukazujeme na prípad, kedy influencerka propagovala na Instagrame produkty spoločnosti, v ktorej bola generálnou riaditeľkou, väčšinou akcionárkou a súčasne jedinou členkou predstavenstva. Dotknuté príspevky na Instagrame boli vyhodnotené ako klamlivé, keďže obchodný účel bol pre priemerného spotrebiteľa nejasný. Jeden z príspevkov influencerky, ktorým propagovala rybí olej, obsahoval napr. nepriame tvrdenia o posilnení imunitného systému (ochranu pred ochorením COVID-19), no uvedené nikdy nebolo vedecky preukázané. Pre absenciu relevantných dôkazov o účinnosti môžeme konštatovať, že tento príspevok bol klamlivý a agresívny (Sveriges Domstolar 2020). Vzhľadom na skutočnosť, že vzťah, ktorý si influencer buduje so svojou cieľovou skupinou, sa často zakladá na dôvere a osobnom prepojení, je takéto konanie navyše možné subsumovať pod agresívnu obchodnú praktiku prostredníctvom využívania neprimeraného vplyvu podľa čl. 8 až 9 smernice.

Jedným z hlavných faktorov pri výbere influencera a zároveň pri určovaní výšky jeho odmeny je počet jeho sledovateľov. Keďže v dnešnej dobe sa dá kúpiť takmer všetko, výnimkou nie je ani kupovanie falošných sledovateľov. Po zadaní výrazu „fake followers“ do internetového vyhľadávača sa zobrazí množstvo stránok, ktoré ponúkajú nákup falošných sledovateľov. Podľa niektorých štúdií má väčšina svetových celebrit vo svojich profiloch sledovateľov, ktorí sú alebo by mohli byť tzv. falošní (Liyang 2023). Nákup falošných sledovateľov môže mať viacero dôsledkov, pričom základným delením sú jednak dôsledky pre vzťah medzi influencerom a zadávateľom reklamy a jednak dôsledky konania influencera z hľadiska ochrany verejného práva, t. j. najmä vo vzťahu k vo vzťahu k osobám, ktorým je reklama určená.

Praktiky influencerov môžu mať protiprávny charakter aj v podobe zakázaného nekalosúťažného konania. Pokiaľ dôjde k naplneniu všetkých troch podmienok generálnej klauzuly nekalej súťaže, je možné konanie influencera postihovať prostredníctvom prostriedkov na ochranu proti nekalej súťaži (§ 53 Obchodného zákonníka). P. Hajn významným spôsobom spresnil poznatky o širokom poňatí súťažného vzťahu a súťažného zámeru. Pojem „*súťažný vzťah*“ je súčasťou teórieu doplnený o „*súťažný vzťah ad hoc*“ (vhodný najmä pre uspokojivé riešenie prípadov vzťahu súťažiteľov s veľmi vzdialenými predmetmi činnosti. Zdefinoval však aj nový pojem „*súťažná situácia*“ namiesto predchádzajúceho súťažného vzťahu. Týmto novým pojmom chcel vyjadriť situáciu, že subjekty sa často ocitnú v situáciách bez toho, aby sa o to usilovali (na rozdiel od vzťahu, do ktorého subjekty vstupujú na základe voľných prejavov). P. Hajn operuje tiež s pojmom „*súťažná orientácia konania*“, ktorým nahradzuje v minulosti zaužívaný pojem „*súťažný zámer*“.

Častým javom v prostredí sociálnych sietí sú rôznorodé recenzie. V prípade recenzie blogera – influencera je možné konštatovať, že pokiaľ je pravdivá recenzia zverejnená na sociálnej sieti výlučne s úmyslom informovať spotrebiteľov, nemôže sa z blogera – influencera stať subjekt deformujúci hospodársku súťaž. Pokiaľ by však predmetná recenzia blogera – influencera bola zverejnená so zámerom poškodiť alebo ovplyvniť postavenie recenzovaného podnikateľa v pozícii súťažiteľa na trhu, vtedy by šlo o konanie v hospodárskej súťaži, pretože tu už identifikujeme súťažnú orientáciu konania. Na druhej strane je potrebné zohľadniť aj skutočnosť, že aj pokiaľ by nešlo o súťažne orientovanú recenziu, môže mať podstatný vplyv na hospodársku súťaž, resp. má potenciál ovplyvniť ekonomické správanie spotrebiteľa. Ako upozorňuje K.

Vašíčková (2019), práve recenzie blogerov – influencerov sa môžu často stať súčasťou nekalosúťažných taktík iných súťažiteľov. Recenzia influencera, ktorý uverejňuje vlastný blog, môže byť považovaná za novodobú formu zľahčovania. V tejto súvislosti K. Vašíčková (2019) akcentuje, že taká situácia môže nastať len v prípade, ak uverejnená recenzia nie je chránená ústavnou konformitou slobody prejavu, čo v prípade pravdivých recenzií sa berie do úvahy len minimálny výskyt takýchto situácií a celkom prirodzene je potrebné mať na pamäti aj záujem na informovanosti spotrebiteľa, pretože pravdivé recenzie sú významným zdrojom informácií pre spotrebiteľov. V prípade recenzií, ktoré sú neprimerané, urážlivé, nepravdivé z vlastnej skúsenosti influencera, resp. ide o fiktívne (umelé) recenzie, je potrebné ďalej skúmať, či sú splnené podmienky generálnej klauzuly nekalej súťaže v zmysle ustanovení Obchodného zákonníka. Ak dôjde predmetným posudzovaným konaním k naplneniu všetkých troch podmienok stanovených v generálnej klauzule nekalej súťaže v zmysle § 44 ods. 1 Obchodného zákonníka, je následne možné vyhodnotiť, či je možné toto konanie subsumovať aj pod skutkovú podstatu zľahčovania. Tu je však nutné s ohľadom na už uvedené rozlišovať situáciu inter alia podľa pravdivosti informácií.

ZÁVER

Sociálne médiá sú jedným z najrýchlejších a najúčinnějších spôsobov zdieľania informácií. Môžeme predpokladať, že narastajúce užívanie sociálnych médií viedlo k tomu, že sa mnohé spoločnosti začali viac zaujímať o sociálne médiá z rôznych dôvodov, od komunikácie až po pokročilé nadväzovanie kontaktov alebo poskytovanie informácií. V článku sme sa zaoberali influencer marketingom najmä z pohľadu spotrebiteľa a praktikami, ktoré influencer využíva najfrekventovanejšie s cieľom zaujať svojho sledovateľa - spotrebiteľa tak, aby na základe ním prezentovaného obsahu uskutočnil ekonomické rozhodnutie. Dospeli sme k záveru, že jedným z najfrekventovanejších javov vznikajúcich v prostredí sociálnych sietí je problematika skrytej reklamy, ako aj skutočnosť, že príspevky influencerov sú prezentované (celkom alebo sčasti) ako osobné odporúčanie influencera neobchodného charakteru a nie ako priama a jasne identifikovateľná reklama. Keďže v zmysle smernice o nekalých obchodných praktikách je influencer (bez ohľadu na počet ich followerov) kvalifikovaný ako „obchodník“, resp. osoba, ktorá „koná v mene alebo v zastúpení obchodníka“, primeraná miera transparentnosti sa vyžaduje aj v prípade, že influencer podporuje svoju značku (merch) alebo produkty. V súčasnosti majú influenceri niekoľko možností, ako správne označiť reklamné oznámenie a vyhnúť sa skrytej alebo klamlivej reklame. Po prvé, sociálne siete ponúkajú možnosť označenia tzv. plateného partnerstva s konkrétnou značkou (spoločnosťou). Poskytovatelia online platforiem by preto mali prispôbiť rozhranie sociálnych sietí tak, aby označenie bolo vždy jasne viditeľné, ako to vyžaduje aj akt o digitálnych službách (Nariadenie Rady 2022/2065). Po druhé, deficit vo funkcii označovania niektorých komerčných spoločností možno riešiť tzv. hashtagmi, t.j. symbol krížika „#“, za ktorým bez medzery nasleduje informácia, že ide o reklamu (napr. „reklama“ alebo „platená propagácia“). Naopak, anglické slovo „ad“ možno hodnotiť ako nedostatočné, rovnako ako v prípade, ak sa vyhlásenie o reklame stratí v množstve iných hashtagov. Po tretie, text pod obsahom reklamy môže príjemcov informovať o reklame jednoduchým uvedením: „*Spolupráca so spoločnosťou...*“. V každom prípade táto správa by mala byť jasná, zreteľná a zrozumiteľná, v ideálnom prípade umiestnená na viditeľnom mieste a na začiatku reklamného oznámenia. Hoci existujú spôsoby ako účinne a zákonne inzerovať označovanie, veľký počet influencerov tieto nástroje sociálnych médií stále nepoužíva.

V článku sme sa stručne zaoberali postavením influencera ako potencionálneho páchatela nekalej súťaže. Dospeli sme k záveru, že za splnenia určitých predpokladov takáto situácia môže nastať napríklad vtedy, ak recenzia uverejnená influencerom nie je chránená ústavnou konformitou slobody prejavu, čo by potencionálne pripadalo do úvahy v prípade recenzií, ktoré sú neprimerané, urážlivé, nepravdivé z vlastnej skúsenosti influencera, resp. ide o fiktívne (umelé) recenzie. Vždy je potrebné skúmať, či sú splnené podmienky generálnej klauzuly nekalej súťaže (taxatívne obsiahnuté v § 44 ods. 1 Obchodného zákonníka), prípadne je možné konanie subsumovať pod niektorú z osobitných skutkových podstát nekalej súťaže (§ 44 ods. 2 Obchodného zákonníka). V krátkej budúcnosti bude zaujímavé sledovať vývoj súdnych rozhodnutí v tejto oblasti, keďže podľa J. Vozára (2015) spravodlivé rozhodovanie súdov, ochota sťažiteľov a spotrebiteľov brániť svoje práva a tiež osвета môžu byť nápomocné k ďalšej štandardizácii podnikateľského prostredia na Slovensku, a to aj v oblasti digitálnej transformácie, ktorá je nezvratným procesom.

Literatúra

APPEL, G., GREWAL, L., HADI, R. et al. 2020. The future of social media in marketing. In *J. of the Acad. Mark. Sci.*, 2020, Vol. 48, s. 79–95.

<https://doi.org/10.1007/s11747-019-00695-1>.

ARGYRIS, Y.A., WANG, Z. YONGSUK, K., ZHAOZHENG Y. 2020. The effects of visual congruence on increasing consumers' brand engagement: An empirical investigation of influencer marketing on instagram using deep-learning algorithms for automatic image classification. In *Computers in Human Behavior*, 2020, Vol. 112. ISSN 0747-5632.

<https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106443>.

BELANCHE, D. CASALÓ, LUIS V., FLAVIÁN, M., IBÁNEZ SÁNCHEZ, S. 2021. Understanding influencer marketing: The role of congruence between influencers, products and consumers, In *Journal of Business Research*, 2021, Vol. 132, s. 186-195. ISSN 0148-2963.

<https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.03.067>.

DUFFETT, R. G. 2017. Influence of social media marketing communications on young consumers' attitudes. In *Young Consumers*, 2017, Vol. 18, No. 1, s. 19 -39. ISSN 1747-3616.

<https://doi.org/10.1108/YC-07-2016-00622>.

DVOŘÁKOVÁ, T., MÁLEK, J. 2022. Influencer marketing a jeho právní mantinely. [online]. 2022. Dostupné na: <https://www.foodnet.cz/cs/aktuality/4885-influencer-marketing-a-jeho-pravni-mantinely> [cit. 20.09.2024].

EHLERS, K. 2017. The Year Of The Influencer. [online]. 2022. Dostupné na: <https://www.forbes.com/sites/forbesagencycouncil/2017/02/23/2017-the-year-of-the-influencer/> [cit. 20.09.2024].

EUROSTAT. 2024. E-commerce statistics for individuals. [online]. 2024. Dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=E-commerce_statistics_for_individuals [cit. 20.09.2024].

Európska Komisia. 2021. Oznámenie Komisie — Usmernenie k výkladu a uplatňovaniu smernice Európskeho parlamentu a Rady 2005/29/ES o nekalých obchodných praktikách podnikateľov voči spotrebiteľom na vnútornom trhu. [online]. 2021. Dostupné na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:52021XC1229\(05\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:52021XC1229(05)) [cit. 20.09.2024].

Európsky parlament. 2012. REPORT on a strategy for strengthening the rights of vulnerable consumers. [online]. 2012. Dostupné na:

- https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-7-2012-0155_EN.html [cit. 20.09.2024].
- GEYSER, W. 2022. What is an Influencer?: Social Media Influencers Defined. [online]. 2022. Dostupné na: <https://influencermarketinghub.com/what-is-an-influencer/#toc-1> [cit. 20.09.2024].
- LIEBERS, N., SCHRAMM, H. 2019. Parasocial Interactions and Relationships with Media Characters - An Inventory of 60 Years of Research. In *Communication Research Trends, Centre for the Study of Communication and Culture*, 2019, Vol. 38, No. 2. ISSN 0144-4646.
- LIYING, Z., FEI, J., BANGGANG, W., ZHI, Ch., CHENG, L. W. 2023. Do fake followers mitigate influencers' perceived influencing power on social media platforms? The mere number effect and boundary conditions. In *Journal of Business Research*, 2023, Vol. 158. ISSN 0148-2963.
<https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2022.113589>.
- MOUSSAÏD, M., KÄMMER, J. E., ANALYTIS, P. P., NETH, H. 2013. Social Influence and the Collective Dynamics of Opinion Formation. In *PLoS ONE*, 2013, Vol. 8, No. 11.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0078433>.
- Návrhy generálneho advokáta Manuela Camposa Sánchez-Bordonu prednesené 30.01.2019 vo veci C-628/17.
Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 18. novembra 2010, C-159/09, ECLI:EU:C:2010:696.
<https://doi.org/10.4215/RM2010.0918.0012>.
- Rozsudok Súdneho dvora z 21. októbra 2015, C-347/14, ECLI:EU:C:2015:709.
- Rozsudky Spolkového súdneho dvora (Bundesgerichtshof) uverejnené 9. septembra 2021 pod č. IZR 125/20; IZR 126/20 a IZR 90/20.
- Smernica 2010/13/EÚ o koordinácii niektorých ustanovení upravených zákonom, iným právnym predpisom alebo správnym opatrením v členských štátoch týkajúcich sa poskytovania audiovizuálnych mediálnych služieb.
- Sveriges Domstolar. 2020. Okresný súd v Štokholme a Patentový a trhový súd na Okresnom súde v Štokholme vo veci Mål: PMT 5929-2020 z 10.12.2020. [online]. 2020. Dostupné na: <https://www.domstol.se/nyheter/2020/12/patent--och-marknadsdomstolen-forbjuder-marknadsforing-som-ger-intryck-av-att-fiskolja-har-effekt-pa-covid-19-och-influensa/> [cit. 20.09.2024].
- VAŠÍČKOVÁ, K. 2019. Recenze tzv. bloggerů jako nekalosoutežní zlehčování. In *Obchodní právo*, 2019, roč. 28, č. 7 – 8. s. 46-47. ISSN 1210-8278.
- VOZÁR, J. 2015. Zamyslenie sa nad úlohou súdnych rozhodnutí v zabránení tzv. „perverznej“ tvorivosti. In *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2015, č. 1, s. 65 a nasl. ISSN 1210-9126.
- YUN-BEI, Z., ZHI-HONG, L., YUNG JING, Z. 2021. Identification of influencers in online social networks: measuring influence considering multidimensional factors exploration. In *Heliyon*, 2021, Vol. 7, No. 4.
<https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2021.e06472>.
- ZLOCHA, Ľ. 2023. Právna regulácia sexizmu v reklame – základné východiská. In *Právny obzor*, 2023, roč. 106, č. 2, s. 99. ISSN 2729-9228.
<https://doi.org/10.31577/pravnyobzor.2023.2.02>.
- ZLOCHA, Ľ., STRÉMY, J. 2024. *Nekalá súťaž. Generálna klauzula, menej tradičné prípady a zahraničné právne úpravy*. Bratislava : C. H. Beck, 2024. 360 s. ISBN: 978-80-8232-043-8.

Kontaktná adresa

JUDr. Ľubomír Zlocha, PhD., Ústav štátu a práva, Slovenská akadémia vied,
Klemensova 19, 811 09 Bratislava, Slovenská republika.

E-mail : zlocha.lubomir@gmail.com.

Doc. JUDr. Jana Strémy, PhD., Katedra obchodného práva a hospodárskeho práva,
Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave, Šafárikovo nám. č. 6, 811 02
Bratislava, Slovenská republika.

E-mail : jana.stremy@flaw.uniba.sk.

Názov: Potravinové právo 2024. Konferenčný zborník vedeckých prác z medzinárodnej vedeckej konferencie Potravinové právo 2024

Zostavili: Mgr. Samuel Rybníkár, PhD., Mgr. Martin Pogádl

Vydanie: prvé

Počet strán: 100

Forma vydania: online

Vydavateľ: Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta

Miesto vydania: Trnava

Rok vydania: 2024

ISBN: 978-80-568-0685-2 (online)

DOI: <https://doi.org/10.31262/978-80-568-0685-2/2024>